ЛіМ

ГАЗЕТА
ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ
БЕЛАРУСІ

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

17 САКАВІКА 1995 г. № 11 (3783) Кошт 200 руб.

ТАМАРУ НІЖНІКАВУ ВЕДАЮЦЬ, ШАНУЮЦЬ — І ВІНШУЮЦЬ!

Паважаная Тамара Мікалаеўна!

Са святам Вас і з юбілеем!

Для Вас і за Вас ваш любімы тост: "За любоў!"

За любоў — да знакамітай спявачкі, народнай артысткі СССР — зязюленькі, беларускага салаўя, з незабыўным цудоўным голасам серабрыстага тэмбру, які параўноўвалі з чарадзейнай флейтай;

да артысткі, якая стварыла на сцэне ДАВТа Беларусі шчырыя і шматгранныя вобразы: Марынкі, Марфачкі, Ірыны, Віялеты, Разіны, Джыльды, Лейлы, Антаніды, Марфы, Валхавы, Шамаханскай царыцы і іншыя.

За любоў — да прафесара Беларускай акадэміі музыкі, педагога, калегі, якая выхавала шэраг вядомых сёння лаўрэатаў конкурсаў, спявачак, што працуюць у тэатрах і канцэртных арганізацыях Беларусі, у блізкім і далёкім замежжы.

За любоў — да маці, бабулі, а для некаторых і проста Тамары — добрага, чулага, інтэлігентнага чалавека, што жыве з Богам у душы, любіць людзей і любімая імі.

Дай Вам Бог здароўя і шчасця яшчэ на многія гады. Любіце і будзьце любімай!

Тост для Вас вымавіў прафесар Беларускай акадэміі музыкі Леанід ІВАШКОЎ.

Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

ЛіМ КОЛА ДЗЁН

Беларусь для Расіі была і застаецца прывабным, прыцягальным кавалачкам. Сведчанне гэтага — візіты апошніх месяцаў да нас расійскіх палітыкаў і палітыканаў, камерсантаў і банкіраў. Іх цікавіць адно і тое ж — нашыя заводы, нашая зямля і танныя рабочыя рукі, хоць і дзейнічаюць яны рознымі метадамі. Як бывае гэта і ў прыродзе, за арламі пацягнуліся крумкачы, за львамі — шакалы... На мінулым тыдні Беларусь наведаў расійскі сокал, надта падобны да крумкача. Нічога новага мы ад яго не пачулі. Нават ідэя далучэння Расіі да Беларусі была толькі бляклым паўтарэннем ягонай прапановы ў Індыі аб далучэнні Індыі да Бангладэш і Пакістана. Чарговага (чаканага?) скандалу з візіту не атрымалася — гэта добра. Але, тым не менш, не да гонару кіраўнікам нашай незалежнай дзяржавы рабіць выгляд, што нічога не адбываецца, што яны не заўважаюць цынічных выказванняў "сокала" і "сакалятаў" пра нас і нашую краіну.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"...Я ніколі не змірuся, калі мая Беларусь стане часткай любое іншае дзяржавы, страціць незалежнасць і свабоду. Я цярплю і буду цярпець колькі трэба і якія заўгодна нястачы, працаваць без сну і адпачынку, але толькі тады, калі буду ўпэўнены ў шчаслівай будучыні свае Радзімы — Беларусі, а значыць, і маіх нашчадкаў. У супрацьлеглым выпадку вы, пан прэзідэнт, можаце падпісваць дагаворы, праводзіць рэферэндумы, парушаць Канстытуцыю, рабіць усё, што прывядзе да знікнення Беларусі (спачатку як дзяржавы, а потым як нацыі), мне застаецца толькі адно — змагацца. Я ёсць, і Вам, у выпадку такіх дзеянняў, давядзецца пераступіць не толькі праз горкі плач нашай інтэлігенцыі і адчайныя крыкі апазіцыі. Вам давядзецца пераступіць і праз маю кроў. Праз кроў сотняў тысяч, мільёнаў такіх, як я. Як растлумачыць Вам, пан прэзідэнт, што ідучы на повадзе тых, хто жыве з імперскімі замашкамі, хто спіць і бачыць далучэнне Беларусі да Расіі, можна лёгка штурхануць усіх нас у прорву грамадзянскай вайны?"

(З артыкула Здзіслава Вальпяровіча "Я цярплю і буду цярпець...", "Народная газета", 10 сакавіка г. г.).

"ЗНАХОДКА" ТЫДНЯ

У мінулую пятніцу кіраўнік прэзідэнцкай адміністрацыі Л. Сініцын пазнаёміў калектыў упраўлення грамадска-палітычнай інфармацыі з новым начальнікам — Уладзімірам Замяталіным... Прэзідэнт доўга шукаў замену незаменнаму А. Фядуце і знайшоў... сякеру пад лаўкай. Як і многія іншыя крокі прэзідэнта, гэты — невытлумачальны. Гэтаксама невытлумачальная з чыста чалавечых прынцыпаў і згода заняць пасаду У. Замяталіна, які ў свой час, служачы В. Кебічу, рабіў усё, каб А. Лукашэнка не стаў прэзідэнтам.

УГОДКІ ТЫДНЯ

Пэўна, толькі нашчадкі змогуць аб'ектыўна ацаніць тое, што адбываецца цяпер, і тое, што адбылося дзесяць гадоў таму, калі самы малады з членаў Палітбюро стаў Генеральным сакратаром кампартыі. У тыя гады мы і марыць не маглі, што ўслед за "перабудовай", "галоснасцю" і "дэмакратызацыяй" у наш лексікон гаспадарамі ўвойдуць словы "незалежнасць", "суверэнітэт", "дзяржаўнасць"... Так, ля вытокаў незалежнай Беларусі, як ні парадаксальна гучыць, стаяў Міхаіл Гарбачоў. Толькі і ён дзесяць гадоў таму, пэўна, і не падазраваў пра гэта...

ЛІЧБА ТЫДНЯ

Тры, толькі тры палітычныя партыі з 31, па звестках, атрыманых БелаПАН у Мінюсце краіны, прайшлі перарэгістрацыю. Яшчэ 7 зарэгістраваны пасля ўступлення ў сілу новага Закона аб палітычных партыях. Мяркуючы па ўсім, да заканчэння перарэгістрацыі — 1 красавіка — неабходныя 500 подпісаў збяруць далёка не ўсе.

НЕЧАКАНАСЦЬ ТЫДНЯ

Прэзідэнт Беларусі А. Лукашэнка становіцца ўсё больш папулярным у Еўропе. Лідэрам іншых краін давядзецца займаць чаргу ў чаканні афіцыйнага візіту нашага прэзідэнта. Асабліва напружаны атрымліваецца пачатак траўня. На 6—7 траўня А. Лукашэнка запрошаны ў Вялікабрытанію, на 8 — у Францыю, на 9 — у Маскву. Наш прэзідэнт, вядома, не Фігара і не зможа пабываць адразу ўсюды. Якое з запрашэнняў ён прыме — пакуль загадка. Хутчэй за ўсё, ён не захоча "пакрыўдзіць" ветэранаў.

ТЛУМАЧЭННЕ ТЫДНЯ

Варта было нашаму прэзідэнту пакінуць на пару дзён дзяржаву, як гэтым зноў пакарысталіся "псеўдарыначнікі": на 50 працэнтаў паднялі цэны на хлебабулачныя і малочныя вырабы. Прэзідэнт, у сваім інтэрв'ю БТ з нагоды дня Канстытуцыі, назваў павышэнне цэн неабгрунтаваным. На ягоную думку, прычын для гэтага не было: долар "стаяў", энерганосьбіты не даражэлі. Зноў "происки" дэмакратаў з ліку былых партакратаў?

АПЕРАТЫЎНАСЦЬ ТЫДНЯ

Не паспелі беларускія элдэпээраўцы на сваім з'ездзе прыняць змены ў статут партыі, як супрацоўнік Мінюста Беларусі М. Сухінін тут жа ўручыў ім пасведчанне аб рэгістрацыі партыі. Па новым статуце ў ЛДПР з'явіўся ЦК, члены якога займелі права вылучацца па любой акрузе ў Беларусі. Лідэры ЛДПР адразу ж скарысталі гэта і вылучыліся.

СКАНДАЛ ТЫДНЯ

На памежным пераходзе Брузгі—Кузніца, што на беларуска-польскай мяжы, затрыманы народны дэпутат Беларусі пан Карпаў. Ён хацеў, не маючы дазволу, правезці прыхаваныя ў "Мерседэсе" цыгарэты на 2000 долараў. Дыпламатычны пашпарт дэпутату не дапамог. Польскія газеты змясцілі гэтую навіну на першых палосах.

З нагоды

ПРА ЛІСТ ЭНГЕЛЬГАРДА І СХОД ВУЧОНЫХ-АГРАРЫЯЎ

Недзе ў годзе пяцьдзесят восьмым ці пяцьдзесят дзевятым галоўны аграном калгаса імя Сталіна Дзяржынскага раёна Браніслаў Станіслававіч Бабіцкі з дапамогай уласнага карэспандэнта "Праўды" па Беларусі апублікаваў у ёй артыкул аб дасягненнях сваёй гаспадаркі на ніве земляробства. Лічыўся па тым часе калгас імя Сталіна, як тады казалі, маяком не толькі ў раёне, а і ў вобласці па ўраджаях збожжа, бульбы, лёну, і была ў тым, усе ведалі, немалая заслуга менавіта галоўнага агранома, чалавека не толькі вопытнага, а яшчэ і мудрага.

Літаральна праз тыдзень пасля з'яўлення артыкула ў "Правде" атрымаў Браніслаў Станіслававіч па пошце ліст з Рыгі. Я тады працаваў у мясцовай райгазеце, з Бабіцкім падтрымліваў сяброўскія адносіны, і той ліст ён мне неяк паказаў. Пісаў яму Энгельгард, з тых самых вядомых у дарэвалюцыйнай Расіі Энгельгардаў, што пакінулі прыкметны след і ў навуцы, і на ніве палітычнай дзейнасці (адзін з іх быў у свой час нават старшынёй Дзяржаўнай думы). Сам аўтар ліста быў фігурай не такой прыкметнай, паводле яго слоў, валодаў маёнткам у Мсціслаўскім павеце Магілёўскай губерні са ста гектарамі зямлі. Пасля рэвалюцыі ён эміграваў у Латвію, адкуль паходзілі яго продкі, да 1940 года жыў у Рызе, а калі прыбалтыйскія краіны Сталін далучыў да сваёй імперыі, быў арыштаваны і атрымаў 10 гадоў лагераў.

Дык вось, прачытаўшы ў "Правде" артыкул Бабіцкага, былы памешчык, па адукацыі таксама аграном, вырашыў яму напісаць і расказаць, як некалі ён гаспадарыў на сваёй зямлі. Амаль увесь ліст займала апісанне агратэхнічных прыёмаў, якія ён ужываў, колькі чаго вырошчваў, як плаціў наёмным рабочым. І выходзіла, што літаральна па ўсіх паказчыках маёнтак Энгельгарда нашмат пераўзыходзіў калгас імя Сталіна, хоць і пралегла паміж імі адлегласць у часе ледзь не ў пяцьдзесят гадоў. "Ну, як вам усё гэта?" — спытаў я ў Бабіцкага, вяртаючы яму ліст. Скоса зірнуўшы на мяне, ён пацiснуў плячыма і нягучна вымавіў: "А што ты хочаш, — уласнік, сам сабе гаспадар. Паглядзеў бы я, як бы ён пакруціўся сёння..."

Гэтая гісторыя ўспомнілася мне днямі на гадавым агульным сходзе Акадэміі аграрных навук Рэспублікі Беларусь, што адбыўся ў канферэнц-зале Міністэрства сельгасхарчу. Чаму ўспомнілася, скажу далей. А пакуль што патлумачу, што створана была гэтая акадэмія тры гады назад паводле пастановы Саўміна "ў мэтах удасканалення навуковага забеспячэння аграпрамысловага комплексу рэспублікі, развіцця фундаментальных і прыкладных даследаванняў, забеспячэння навукова-тэхнічнага прагрэсу ў сельскай гаспадарцы і перапрацоўчых галінах". Дадамо да гэтага, што ў склад акадэміі ўваходзяць 13 сапраўдных членаў (акадэмікаў) і 21 член-карэспандэнт, 16 навукова-даследчых інстытутаў, 11 доследных станцый і аддзелаў, 53 эксперыментальныя базы. Акадэмія мае тры вопытныя заводы, аб'ядноўвае навукоўцаў пяці вышэйшых навучальных устаноў аграрнага профілю. Ва ўсёй яе сістэме працуе 150 дактароў і 1570 кандыдатаў навук.

Значная частка іх, як я зразумеў, была сярод 227 чалавек, зарэгістраваных, паводле слоў прэзідэнта акадэміі В.Антанюка, як удзельнікі сходу. Дадамо яшчэ, што сярод запрошаных былі два міністры — сельгасхарчу В.Лявонаў і прыродных рэсурсаў і акаляючага асяроддзя М.Русы, не лічачы гасцей з Расійскай Федэрацыі, Літвы і Украіны.

Чаму ж прыгадаліся мне сярод гэтай паважанай публікі ўжо далёкае па часе пісьмо Энгельгарда і звязаны з ім час? Пачну з таго, што сход быў хоць і вучоны, але як дзве кроплі вады нагадваў, здаецца, ужо сплыўшыя ў "лету" партыйна-гаспадарчыя актывы, з іх абавязковым дакладам-справаздачай і яго абмеркаваннем, у час якога выступоўцы аддаюць абавязковую даніну "цікаваму і змястоўнаму дакладу", зробленаму вялікім начальнікам (у дадзеным выпадку прэзідэнтам акадэміі).

Тым не менш, з пачцівасцю глядзеў на вучоных-аграрыяў, якія адзін за адным уздымаліся на трыбуну. Што ні кажыце, а звыклы ў навуковым асяроддзі выраз — кабінетны вучоны — для іх паняцце досыць абстрактнае. Іх "кабінет" — поле, ферма ў любую пару года. Быў нават гатовы парадавацца прагучаўшым у дакладзе лічбам і фактам, што павінны былі засведчыць немалыя дасягненні беларускай аграрнай навукі. Гэта дзесяткі выведзеных і раянаваных у краіне сельскагаспадарчых культур, новыя папуляцыі кароў з фантастычнымі надоямі, свіней з такімі ж фантастычнымі прывагамі, распрацаваныя новыя віды ўгнаенняў, сродкаў ахове раслін, сельскагаспадарчай тэхнікі і г.д.

Але, але... Выкажу ўласную думку, думку чалавека, які амаль паўтара дзесятка гадоў папрацаваў на аграрнай ніве хай і ў якасці журналіста. Дык вось, не было ў савецкія часы навукі больш коснай, казённай, больш паслухмянай "партыі і ўраду", адданай прынцыпу "чаго пажадаеце", чым аграрная. Нагадаем тую ж лысенкаўшчыну, бяздумную меліярацыю, кукурузную эпапею Хрушчова і яго паход супраць травапольнай сістэмы земляробства, ссяленне ўжо ў пасляхрушчоўскі час дробных вёсак і іншыя партыйныя навацыі, кожны раз асвячоныя імёнамі самых вядомых вучоных-аграрыяў.

Успомніліся мне Энгельгард і мудры Бабіцкі яшчэ таму, што мала не ў кожным выступленні на вучоным сходзе стаяў вавілонскі плач па гадах камуністычнага ўладарання, калі, як казаў Райкін, і зімы былі як зімы, і паводкі як паводкі... Запомніўся такі пасаж аднаго з выступоўцаў. Павярнуўшыся да міністра В.Лявонава, што сядзеў у прэзідыуме, ён з пафасам усклікнуў: "Не забыць, якой увагай мы, навукоўцы, былі абкружаны на Магілёўшчыне, калі вы, Васіль Севасцьянавіч, працавалі там першым сакратаром абкома партыі".

І яшчэ. Ні ў дакладзе, ні ў выступленнях не прагучала слова — фермер. Быццам такога паняцця ў нас не існуе. Быццам не існуе пякучай праблемы, звязанай з правядзеннем аграрных рэформ, у прыватнасці, набыццём зямлі ў прыватную ўласнасць. і да т.п.

Пра што б ні гаварылі ўдзельнікі сходу, якія б бакі сваёй дзейнасці ні закранулі, два "чароўныя" словы пры гэтым абавязкова прысутнічалі: калгасы і саўгасы. І я зразумеў, што пры іншым парадку ў аграрным сектары краіны яны сябе не мысляць.

Вядома, калі б я паставіў перад сабой мэту пісаць проста справаздачу з гэтага сходу, я б не абмінуў прыведзеныя ў многіх выступленнях факты сапраўды жабрацкага існавання нашай аграрнай навукі, з яе мізэрнай зарплатай навукоўцаў, адсутнасцю сродкаў на правядзенне доследных работ і г.д. Але ўсё пачутае і ўбачанае на сходзе ў свядомасці выкрышталізавалася паіншаму. Так і напісалася.

М.ЗАМСКІ

Памяркуем

ЯК ДОБРА, ШТО НАС НЕ ВЕДАЮЦЬ...

У Заходняй Еўропе пра Беларусь, пра яе існаванне на карце і ў свеце ведаюць хіба што ў Польшчы. Крыху далей ад заходняй мяжы ўжо могуць быць пытанні: Беларусь? А дзе яна? Штосьці не чуў пра такую...

Дзіўнага тут няма. Нованароджаная, можна сказаць, дзяржава. Ды і нарадзілася неяк мімаволі, заўчасна — як дзіця ў сем месяцаў. Не то дзяржаўнае ўтварэнне, не то проста лапік сушы, адкрыты ўсім вятрам. Рука тузанулася напісаць — "і ўплывам", ды спынілася. На нас уплывае толькі вялізнае, дужае, пагрозлівае... Па прынцыпе кампенсацыі.

Нашай вядомасці не спрыяюць ні Вялікае княства Літоўскае, ні нават Чарнобыль. Мо і праўда, як сказана было на адной вузкай навуковай пасядзелцы, варта рассылаць у бібліятэкі розных краін даведнікі пра гэтую загадкавую Белую Русь?

Гэтая прыкрая невядомасць паспела зрабіцца за апошнія гады ледзьве не нацыянальным комплексам. Не людзі мы, ці што? І пасольствы свае паўсюль маем, і дзелавыя сувязі, і грамадскія кантакты, а для шырокіх еўрапейскіх мас як быццам нас няма ў прыродзе — ні нашай слаўнай інтэрнацыянальнай гісторыі, ні нашых рускіх асветнікаў, ні нашых польскіх рэвалюцыянераў — нічога!

Толькі не думайце, што я ўсур'ёз распачну тут лямант і "сотрясение воздухов". Тады для чаго я ўсё гэта пішу? Аказалася, што ў адсутнасці розгаласу і недахопе інфармацыі пра нашу рэспубліку ёсць свае станоўчыя бакі. Несумненныя нават плюсы.

Возьмем, да прыкладу, афіцыйны візіт прэзідэнта Беларусі ў Бельгію разам з прадстаўнічай камандай. Чысценькая, сімпатычная, кажуць, краіна. Досыць заможная, і галоўнае — без маніі велічы. І нельга сказаць, што не абазнаная ў навейшай гісторыі. Там нават ведаюць, якія ахвяры панесла БССР у мінулай вайне. (А.Лукашэнка ў Брусэлі абачліва не назваў яе Вялікай Айчыннай. Правільна навучылі!)

Дык вось: крыху прастадушнай, патрыярхальнай Бельгіі з яе каралём Беларусь была прадстаўлена як краіна, якая ідзе па шляху рэформаў. Хто і ў якую, скажыце, лупу ўгледзіць у нас тыя рэформы?!

Рабочыя большасці прадпрыемстваў знаходзяцца практычна ў бестэрміновым адпачынку. Ну, выйдуць на пару тыдняў — і зноў "загараць"... Пры гэтым атрымліваюць калі не зарплату, то нейкі пражытачны мінімум. Пералавілі рыбу ў прыгарадах. Павыбівалі ўсе дываны і дарожкі. У дзённіках нашчадкаў параспісваліся. Амаль ідылія. Толькі ў ідыліі ёсць сваё падвойнае дно: улады проста баяцца пралетарыяту, вось і кідаюць "костку". "Рынак" у нас толькі для рахманых бюджэтнікаў, якія забастоўкі не аб'явяць і ў бунт не ўкінуцца.

За апошнія гады не закрыўся, не спынены ніводзін нерэнтабельны завод, які выпускае жалеззе для суседзяў ці ўвогуле непатрэбшчыну. А ці даводзілася вам чуць, што пераабсталявана, перапрафілявана тое ці іншае прадпрыемства? Што новыя фабрыкі пачалі будавацца — для вырабу дзіцячага, скажам, харчавання ці яшчэ

Пошта

СІЛА ЁСЦЬ — РОЗУМУ НЕ ТРЭБА?

Усё болей актывізуюцца палітычныя партыі і рухі напярэдадні выбараў. Асабліва — партыі правага накірунку. Вось і Беларуская партыя свабоды падала голас са старонак аднаўленай "нацыяналістычнай" газеты "Za volu". Аднак, здаецца, занадта многа тэмпераменту ў гэтым голасе. Нават пагроза гучыць у словах лідэра БПС С.Высоцкага.

Газета (N 1 за 1995 г.) надрукавала артыкул С.Высоцкага "Чаму мы не з БНФ, альбо Да чаго прыводзіць талерантнасць". Уражвае пазіцыя БПС у дачыненні да плюралізму думак на Беларусі. Але найбольш — стаўленне БПС да БНФ.

Сп.Высоцкі ад імя БПС абвінавачвае Фронт у згодніцтве і кампрамісах — і не прапануе нічога, акрамя сілавога ўздзеяння на палітычных апанентаў. Але гэта ўжо было ў часы сумнавядомай КПСС-КПБ. Прыгадваючы падзеі 3 ліпеня 1994 г., БПС папракае Фронт у бяздзейнасці. Цікава было б паглядзець на сяброў БПС, апыніся яны ў той момант на пляцы Перамогі, — як бы яны рэагавалі на ўсялякія правакацыі?

Здзіўляе і зневажальнае стаўленне лідэраў БПС да гісторыі і культуры Беларусі. Складаецца ўражанне, што БПС жыве толькі сённяшнім днём. А ці варта забывацца на тое, што ў народа, які не мае мінулага, які грэбуе сваёй культурай, сваёй гістарычнай спадчынай, няма і будучага?

Заяўляючы пра "павольную талерантнасць" БНФ і заклікі Фронту да барацьбы з дапамогаю законных сродкаў, БПС зноўку абвінавачвае яго ў "беларускай памяркоўнасці" і — не прапануе нічога, апроч сілы.

А вось што гаворыць С.Высоцкі пра сацыяльную скіраванасць Фронту. Цытую з артыкула: "Усім малазабяспечаным і г.д. БНФ абяцае гарантыі, пенсіі, датацыі. За чый кошт гэта будзе рабіцца?.. Дзіркі ў бюджэце будуць залатвацца з кішэні маладых працаўнікоў, беларускіх рабочых, бізнесменаў". А што ж прапануе БПС? "Мы не будзем займацца аніякай сацыяльнай дэмагогіяй. Тыя, хто будуць працаваць, будуць добра жыць. Гультаям, злодзеям... і г.д. месца не будзе". Відаць, сп.Высоцкі нічога не чытаў і не чуў пра "сродкі залатвання дзірак у бюджэце", якія прапануе БНФ. Альбо лідэр БПС не ўяўляе сабе геапалітычнага становішча Рэспублікі Беларусь. І зноўку замест абдуманага падыходу да вырашэння спрэчных пытанняў прапануе сілавое ўздзеянне.

І апошняе, але, бадай, самае жахлівае ў словах сп.С.Высоцкага. Цытую: "Беларуская Партыя Свабоды стаіць за захаванне за Рэспублікай Беларусь статуса моцнае ядзернае дзяржавы. Жалезна гарантаваць незалежнасць нашай Бацькаўшчыне... можна будзе толькі калі ў нас будзе ядзерная зброя". Варта было б шаноўнаму сп.Высоцкаму зазірнуць у Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь, у прыватнасці, у артыкул 18, а пасля — у артыкул 52, і сур'ёзна падумаць пра пазіцыю БПС ва ўнутранай і знешняй палітыцы. Да таго ж, мімаволі ўзнікае такая паралель: "жалезна гарантаваць" — "жалезны парадак" — "жалезная заслона..."

Як бачым, Беларуская партыя свабоды для вырашэння ўсіх дзяржаўных пытанняў прапануе сілу. Па-першае, кажуць і так: сіла ёсць — розуму не трэба. Па-другое, у мяне, скажам, выклікае сумнеў існаванне на Беларусі такой сілы. Але нават калі яна і існуе — крый Божа прыйсці ёй да ўлады! Вядома, які рэзананс узнікне на Беларусі дый ва ўсім свеце наогул. Да таго ж, гісторыя яшчэ не ведала выпадкаў, калі б свабода забяспечвалася сілаю. І зусім іншая рэч, калі ў дзеянне ўступае другая сіла, сіла розуму, сіла інтэлекту. Супраць гэтай сілы ніхто і нішто не здольны ўстаяць. Але ці шмат на Беларусі маладых палітыкаў, якія валодаюць такою сілаю?

Дэмакратам, кшталту БПС, "правага рэваншу" і іншых, хочацца параіць зазірнуць у тлумачальны слоўнік беларускай мовы і прачытаць там азначэнні слоў "нацыяналізм", "шавінізм", "фашызм". І не толькі прачытаць, а заўважыць і зразумець розніцу паміж гэтымі словамі. Не лішне было б ім уважліва прачытаць і Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь. Глядзіш, і павагі да законаў пабольшала б. Бо якраз гэтага і не хапае зараз некаторым нашым палітыкам.

Тарас КУТНЯК,
намеснік старшыні патрыятычнага аб'яднання "Нацыянальнае дзеянне"

чагосьці... Адзінкавыя прыклады.

Можа, гэта ў нас завуць рэформай?

У гастраномах, з якіх многія сталі акцыянернымі прадпрыемствамі, частавата ляжыць непрывабнага колеру і паху мяса. Яго прасцей спісаць і выкінуць на сметнік, чым скінуць цану і збыць пакупнікам.

Гандаль не кінуўся ў вёску закупляць прадукты — свініну, цяляціну, малако, бульбу, садавіну. — усё, што там з радасцю збылі б. Нікому гэта непатрэбна, бо нявыгадна. Куды выгадней "наварваць" на іншым: збываць дзяржаўныя тавары оптам на перапродаж, у асноўным на блізкае замежжа.

Можа, гэта і ёсць рэформа?

...Ды што я — усё пра будзённае, пабытавае. Дзяржаўныя мужы, яны і мысляць па-дзяржаўнаму. Што ім цэны, зарплаты, нашы дробныя хатнія праблемы?.. Закранём момант сур'ёзны — прыватызацыю. На сённяшні дзень для яе няма заканадаўчай базы як для айчынных вытворцаў, так і для замежных інвестараў. Праграма неадкладных мер, заяўленая прэзідэнтам, гэта сімбіёз рынкавых паняццяў і старых, адміністрацыйных метадаў кіравання эканомікай. А можа, тармазнуўшы на эканамічнай, нашы ўлады праводзяць ідэалагічныя рэформы: мяняюць саму сістэму кіравання, чысцяць кадры ўсіх узроўняў, тых жа славутых карупцыянераў выцягнулі за вушка на сонейка?

Ды не, усё тое самае: непатрэбныя саветы, прадажны суд, ранейшыя кіраўнікі, якія даўно маральна збанкрутавалі... Што ж да новых, у прэзідэнцкай камандзе, то Аляксандр Рыгоравіч такі магутны знаўца людзей... А колькі пагрозных слоў мы чулі, колькі клятвенных абяцанняў — ужо з заўтрашняй раніцы перамяніць жыццё да лепшага!

Тое-сёе сапраўды перамянілася. Па рэдакцыях пайшлі беларускамоўныя жабракі. Штосьці навенькае. Гэта, мабыць, яна, доўгачаканая...

Ах, рэформа! Казка пра белага бычка. Вольная фантазія для Еўропы і Еўрапейскага саюза з мэтай выцыганьвання крэдытаў. Зрэшты, гэта рэч у свеце звычайная. Сама Расія заігрывае з Міжнародным валютным фондам. Крэдыты для Беларусі такая ж актуальная сёння рэч, як падачка для якогась бедалагі-пенсіянера. З багатых па нітцы... і г.д. Цяпер вы ведаеце, як добра быць "terra inkognita" для высокаразвітых краін?

Я не збіраюся інкрымінаваць прэзідэнту свядомую хлусню на міжнародным узроўні. Ён заўжды шчыра верыць у тое, што гаворыць сам і ў чым пераконваюць яго. Ён інстынктыўна знайшоў самы надзейны спосаб, як займець падтрымку і дапамогу, як здзейсніць "прарыў у Еўропу". Будзе ведаць бабуля-Бельгія, як трымаць паслоў па сумяшчальніцтве...

Г.К.

Алесь ЧОБАТ

БЫЎ ЧАС, БЫЎ МАЙ, БЫЛО МЯСТЭЧКА...

ПРАВІНЦЫЙНЫ АПОВЯД

— Толькі кампраміс!

— Толькі капітуляцыя!

Валодзька і я пахмурна пагледзелі адзін на аднаго, цяжка ўздыхнулі, стукнуліся чаркамі і выпілі. Быў май дзевяностага года. Над Нёманам буяла вясна, па-над стрэхамі стракаталі баявыя верталёты — час быў змрочны, людзі жылі ў трывозе, да ўлады рваліся дэмакраты.

— Толькі капітуляцыя! — я ўпёрся, як баран у плот. — Усіх слабакоў і чыстых адраджэнцаў — вон к чарцям! А калі хто перадумае — няхай пакаецца!

— Слухай, ты! — Валодзька наляцеў на той самы плот мне насустрач. — Цяпер так нічога не зробіш! Людзі не пойдуць. Цяпер у кожнага свае думкі, хай сабе і дурныя. Толькі кампраміс!

Так пачыналася новая дэмакратычная партыя. Кляпалі яе местачковыя хлопцы, каб накідаць у шыю камунякам — як тыя накідалі хлопцам зімой на выбарах. Але ж і добра далі! А я ўжо дастаў, як той конь — таму цяпер дамагаўся парадку, грошай і дысцыпліны, каб камар носа не прасунуў! Валодзька ж выйшаў менш абсінячаны на тым месцы, каторага людзі не бачаць, а таму яшчэ нешта плёў пра свабоду дыскусій ды ўнутрыпартыйную дэмакратыю. Чыстыя Ленін з Пляханавым, выданне другое, неразрэзанае! Быў час, быў май, было мястэчка...

— Паўтараецца семнаццаты, — бубніў я далей. — Гэтак званая перабудова правалілася з трэскам, няма нават асноўных дэмакратычных свабодаў. А таму партыя мае называцца Дэмакратычнай і на першую чаргу высунуць задачы дэмакратызацыі і незалежнасці!

Гэты тэзіс ды яшчэ пад чарку і яешню з салам Валодзьку амаль пераканаў.

— Можа, лепш Сацыял-Дэмакратычнай? — удакладніў ён. — Навошта людзям тыя свабоды? Людзі хочуць жыць лепей, а рабіць меней!

— На якія шышы? — здзівіўся я. — Што, падзелім на акцыі збанкрутаваўшыя гіганты-каміны і параздаём народу?!

— А народу не трэба казаць, што тут усе збанкрутавалі, потым ён сам зразумее, — цынічна адказаў Валодзька, як быццам палітыкаваў з малалецтва. Пра што я і ўкалоў яму ў вока.

— А ты што рабіў? — пакрыўдзіўся ён. — Цябе да чаго рыхтавалі ў піянерах і камсамольцах?!

— Ладна, — пайшоў я на кампраміс. — Але ніякага сацыялізму! Чыста дэмакратычная партыя.

— Ладна, — пайшоў ён у той самы бок. — Але з акцэнтам на сацыяльную абарону народа ды свабоду дыскусій і фракцый!

— З нашымі людзьмі гэта ржою не зарасце, — паабяцаў я.

— Ну! — Валодзька разліў рэшткі, перавярнуў над сваёй чаркай пляшку і пастукаў кулаком у донца, страсаючы да апошняй кроплі, бо ўжо падступаў эканамічны крызіс. — За наша безнадзейнае прадпрыемства!

Гулялі не ў карты і не ў жарты — такіх партый, куды камуністаў не бралі, тады нават у Мінску не было. Прыйшоў я з канспірацыйнай забягалаўкі дахаты, зачыніўся на ўсе замкі, занавесіўся на ўсе фіранкі, запусціў супраць шпіёнаў тэлевізар на ўсю катушку і пачаў убіваць у пішучую машынку новы катэхізіс: "Дэмакратычная Партыя Беларусі ёсць палітычная партыя парляманцкага тыпу...". Недзе пяром ад рукі гэтаксама рыпеў Валодзька, а раніцай на службе пераграваў казённы камп'ютэр. Спыніць дэмакратыю было ўжо немагчыма — хіба што сама, як тая няшчасная бядняцкая кабыла, звалілася б на паўдарогі да цывілізаванага свету ды здохла!

Сварыліся мы ўжо другі месяц. На першай канспірацыйнай сустрэчы было чалавек пяць, але нехта здрадзіў — і на другую прывалакліся ўжо дванаццаць. А дзе мы толькі ні збіраліся! Лепей не ўспамінаць...

Як пачынаючы рэвалюцыянер-народнік, быў я ахвярай бальшавіцкіх рэпрэсій трывожнага канца васьмідзесятых, бамжаваў, не меў нічога да работы і таму пра партыю здагадаўся першым — тут з песні слова не выкінеш!

"Навошта чакаць тых мінскіх? — думаў я. — Ну, далучышся да каго-небудзь, прышлюць табе кучу бланкаў на ўсялякія справаздачы, за грашовыя складкі ды нядоімкі вечна даставаць будуць, растраты пойдуць, рэвізіі... Ды гары яно гарам! А тут — сам сабе гаспадар! Як той казаў, роўныя з роўнымі, вольныя з вольнымі: забіць-то зайца не забілі, але ж, брат, гуку нарабілі!..".

І тут духі продкаў знак падалі, бо прысніўся мне сам Юзэф Пілсудскі, які быў людскі. І хоць падкінуў я ранкам на долю манетку, але нават не паглядзеў, правым ці ліхім бокам упала. Жыццёвае мора слабых не любіць! Праўда, аказалася, што не моцных баяцца трэба, а занадта разумных, бо з тых дванаццаці местачковых апосталаў-самазванцаў кожны быў разумнейшы за другога, а як ужо нёс, дык нёс — ад душы! Не было рады!!!

"Чорт з імі! — плюнуў я нарэшце на сваім падворку. — За каго там прагаласуюць — яшчэ пабачым. Абы людзей больш прывялі...".

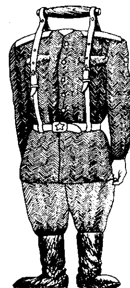

Гэтаксама на сваім падворку плюнуў Валодзька. А паколькі астатнія аказаліся ідэолагамі толькі гаварлівымі, а мы з Валодзькам яшчэ і пісьменнымі, дык нам і прыйшлося, па-інтэлігентнаму кажучы, адзін другому гузікі з мясам выдзіраць ды чужых прыхільнікаў перавярбоўваць, а сваіх навербаваных пільнаваць, каб за недаглядам не парасцягвалі.

А што вы думаеце? Нават у святы дзень Устаноўчага Кангрэса, калі ранкам на явачнай кватэры я хуценька падмогу з правінцыі ахмураў, лепшы Валодзькаў балбатун Антанін мала сілай туды не рваўся, каб галасы рашаючыя перахапіць! Ледзь бервяном дзверы не вывалілі — от вам, дзяўчаткі ад семнаццаці да пяцідзесяці васьмі, і свабода фракцый!

І вот — Кангрэс! Вот Палац Хімікаў, дзе прафсаюзнічаў тады сімпатык нашай славутай партыі (не блытаць з КПСС), вот буфет з півам і цыгарэтамі, хоць вясной дзевяностага цыгарэтаў нават у Гродне было не купіць; вот стол, крэслы, дзяўчаты, аркестр, рэгістрацыя; вот ганаровыя госці з цэлага, можна сказаць, свету — з Польшчы, напрыклад... Ну, таму што як дзе-небудзь якія-небудзь людзі жывуць, дык там ужо і Польшча, калі нашых "крэсовых" палякаў паслухаць... А вот у дзвярах спачуваючыя партыйнай справе амбалістыя хлопцы з нацыянальнымі алаяскамі нават у знаёмых так мандаты трасуць, што няшчасную прэсу местачковую ды цікаўных упаўнаважаных ад працоўных калектываў зусім перапалохалі: наконт двух назіральнікаў з гаркама — самі ведаеце чыйго — прыйшлося нават кароценькую рабочую нараду проста ў фае нарадзіць.

Эх, як усё пачыналася! А нейкі новаахрышчаны дэмакрат гадкоў васьмідзесяці пяці ледзь ногі цягаў, але абышоў ці не ўсіх ды кожнага павіншаваў — дажылі, кажа, дзетачкі, і ўсё такое!..

Смех смехам, але разам з прошанымі ды няпрошанымі гасцямі, тутэйшай прэсай і назіральнікамі ад нейкіх міфічных ледзь не з таго свету арганізацый народу панапіхвалася БАГАТА, як некалі на палешуцкі манер пісаў Сярожка Астраўцоў, калі яшчэ рабіў як чалавек, а не заграбаў шуфелем грошы на Радыё Свабода пад псеўданімам літаратурным.

А Валодзька хі-ітры! Сам ціха сядзіць, а хлопцы яго з "ініцыятыўнай групы" — як быццам гэта партыя імі ўжо прыватызавана! — галоднымі кнурамі пруць да карыта ў прэзідыум. Але і мы не дурні!

— Я ат рабочых! — крычыць з месца такі Лайдакоў, у якога твар перакручаны ці ад гуты, ці ад мартэна, ці нават ад дыспансера.

— Ня нада нам празідзімумав эціх! Папрывыкалі, панімаіш...

— Правільна! — крычаць тут усім класам. То значыць — усім рабочым класам. — Ня нада!

Ну, давайце аднаго вядучага... Ну, кажуць, калі аднаго — тады нічога, тады ладна. І тут мая ультранацыяналістычная групоўка выстаўляе барадатага Мікалаевіча — не тое што "русскоязычного", а самага натуральнага маскаля! Валодзька з намеснікам трывожна пераглядаюцца — бо, як справы ў нашай незалежніцкай партыі з той нацыянальнай свядомасцю, не мне ім гаварыць! Як кругом — так і ў нас! І дурню ясна, за каго прагаласуюць!

— Трэба па-беларуску размаўляць, — бярэцца-такі ратаваць і пярэчыць сухенькі дзядок. — Шануйма родную мову...

— Камуністы толька таво і ждуць, штобы нас падзяліць, как нацыяналісты хацяць! — перабівае яго Лайдакоў.

— Ня нада... Я ат рабочых, — дадае ён крыху няпэўна. Таму што падскочыць-то падскочыў, нават другі раз падскочыў, а так нічога і не сказаў, хоць і вываліў запас цэлага жыцця. Але Бог з ім, бо справа вырашана! Мікалаевіч залазіць на сцэну, хукае ў мікрафон і абвяшчае разбор палётаў адкрытым.

— Ну, что же! — рыхтык Гарбачоў гаворыць вядучы. — Надо, наверное, гостям дать слово для разогрева, как?

— Так! — зноў крыкнулі дружна і зашыкалі на хлопца з Валодзькавай кампаніі, які нешта спрабаваў сказаць пра працэдуру і рэгламент — за што яго абазвалі адпаведна здраднікам, камуністам і наменклатурай... Які рэгламент?! То ж шырокі народны рух! Масы! Людзі ўжо да ручкі дайшлі, а яны са сваім рэгламентам, маць вашу!

(Працяг на стар. 14-15)

МІРСКІ ЗАМАК

Сваё пяцісотгоддзе адзначае сёлета унікальны помнік старажытнага дойлідства, адна з жамчужын беларускай архітэктуры, Мірскі замак, што ў Карэліцкім раёне. Некалькі стагоддзяў назад зіхацеў ён сваёй прыгажосцю, і мала было яму роўных у Еўропе.

Самыя разбуральныя гады для замка выпалі на гэтае стагоддзе: войны, пажары, поўнае забыццё рэлівіі. І толькі трыццаць гадоў назад успомнілі пра сваю гістарычную святыню беларусы. Прыйшлі ў замак і першыя рэстаўратары. Аднавіць яго планавалі за некалькі гадоў. Ды вось не атрымалася. Калі такімі тэмпамі весці работы і далей, то яшчэ трыццаць гадоў пойдзе на аднаўленне. А ёсць жа выдатны вопыт суседзяў-літоўцаў, якія ўжо гадоў пятнаццаць назад узнялі з руін знакаміты Тракай.

І ўсё ж работы ідуць: з'явіліся надзамкавыя невялікія вежы, вінтавыя лесвіцы, пераходы, ёсць ужо некалькі памяшканняў, дзе размясціўся невялікі музей. Сюды штодня прыбываюць экскурсіі, старанна вывучаюцца яшчэ не адкрытыя старонкі цудоўнай пабудовы сярэднявечча.

На здымках: Мірскі замак.

Малодшы навуковы супрацоўнік музея замка Валеры Ярошчык. Студэнт-завочнік гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, ён некалькі гадоў працаваў рэстаўратарам.

Эдуард КАБЯК,
БЕЛІНФАРМ
Фота аўтара

"ЁСЦЬ" — І ЎСЁ ТУТ

У Беластоку выйшла чарговая кніга паэзіі Міры Лукшы, названая крыху нечакана — "Ёсць". Пра змест зборніка дакладна сказаў у невялікай прадмове рэдактар кніжкі Ян Максімюк: "Рэчаіснасць ёсць рэчышча існасцяў. Яе рэчыва ўтварае рэчы: рэчы ў сабе й рэчы для сябе. Але ў іх няма твару.

Новая Мірына кніжка пра рэчы тварам. Яны ўтвараюцца ў рэчаіснасці разам з намі й захоўваюць свой твар дзякуючы нам. Гэта рэчы з намі.

Існасці адтвараюцца ў рэчах з намі безупынна, існуюць як твар заўсёднага ёсць. Але мы бачым яго адно ў рэдкім імгненні, калі быццё дазваляе нам растварыцца ў сваім рэчыве, зліцца са сваім рэчышчам. Працягласць такіх імгненняў мы знойздзем у дадзенай кніжцы".

Можна, вядома, да гэтага прыслухацца, але лепей самому ўсё прачытаць. Тады і ўпэўнішся, наколькі арыгінальная творца М. Лукша.

Адметнасць зборніка і ў тым, што ён праілюстраваны малюнкамі віцебскага мастака Алеся Пушкіна.

Меркаванне

НЕ КОЖНЫ ВЕРШ СТАНОВІЦЦА ПЕСНЯЙ, А ПЕСНЯ — ГІМНАМ

Мушу выказаць некалькі заўваг адносна меркавання Юрася Пацюпы ("ЛіМ", 17.02.95) аб прапановах чытачоў газеты "Наша слова" па стварэнні Гімна Беларусі грамадою, сумеснымі намаганнямі, шляхам народнага сааўтарства. Змаўчаць было б няправільна. Першнаперш таму, што шаноўны аўтар па меншай меры зняважліва паставіўся да бескарыслівых патрыятычных памкненняў суайчыннікаў. Паміж тым, імкнучыся паказацца рашучым антыкамуністам, ён ужыў метады, якімі якраз звычайна карысталіся бальшавікі: пачынаючы з кім-небудзь публічную спрэчку, дыскусію, яны спярша імкнуліся ўсяляк прынізіць і нават знясл авіць свайго апанента (які імкліва і бесцырымонна пераўтвараўся імі ў ворага), а потым развівалі наступ далей, каб пераможна самасцвердзіцца. Вось і сп. Ю. Пацюпа спачатку "бамбіць" увесь "плацдарм" — газету "Наша слова", якая, аказваецца, не проста дала магчымасць выказацца сваім чытачам, а "распачала кампанію". Канешне ж — "сумнеўную". І не больш не менш як па "рэанімацыі бальшавіцкага (?) гімна БССР". Мала таго — нашаслоўцы гэтай "кампаніі" імкнуцца да таго ж надаць (?) агульнанародны размах". Чаго, вядома, бальшавікі асабліва не даравалі.

Папалохаўшы, што нейкія "пэўныя сілы" таксама, аказваецца, "мараць ажыццявіць падобныя (?) захады" (ствараць грамадою гімн ці што?), сп. Ю. Пацюпа пераходзіць да "разгрому" неслухаў і "рэвізіяністаў" па "частках". Тое, што прапаноўвалі чытачы "Н. С.", на ягоную думку, усяго толькі "рэаніматарскія (?) варыянты", "аскепкі савецкіх стэрэатыпаў", "масавыя клішэ", то гэта "сентыментальныя лозунгі", а то ўжо і "ніякага зместу", а следам — "жменька наваспечаных (?) лозунгаў", першапачатковы тэкст У. Жыгалкі — "самахвальства" і г. д., і т. п.

Ну, а чым жа хоча задаволіць нас сам рашучы барацьбіт з "савецкімі аскепкамі"? Аказваецца — песняй-малітвай са словамі пакорлівай жальбы на лёс і просьбамі-рэфрэнамі "дай, дай, дай". Канешне, для малітвы — усё натуральнае. Але ж гімн — гэта зусім іншы жанр. Ён вымагае энергіі сцвярджэння, а таксама дакладных і простых фраз з мінімумам шматзначнасці, метафар. Мы ж ведаем, што не кожны нават вельмі адмысловы верш па прычыне якраз ягонай метафарычнасці становіцца песняй. Асабліва такой, якую ахвотна спявае народ. Але і не кожная песня ў сваю чаргу можа стаць гімнам. Тым больш дзяржаўным. Звернем увагу і на тое, што самыя старыя дзяржаўныя гімны маюць просты, нават спрошчаны, без усялякіх мастацкіх штукарстваў тэкст.

Што да старога, БССРаўскага гімна, то не варта адным махам, хоць бы крыху (на развітанне) не асэнсаваўшы гэтую рэч, выкідваць за борт "карабля сучаснасці". Ды яшчэ і разам з музыкай. Гэта зноў жа бальшавіцкая метода. Да колішняга гімнавага тэксту ўжо таму трэба ставіцца з павагай, што ён цверда сцвярджаў беларускасць ва ўмовах "зліцця нацый". Адносна музыкі справа яшчэ больш складаная. Адзін з чытачоў "Нашага слова" настаўнік Івянецкага дзіцячага дома-інтэрната М. Куксо заўважыў: "Гімнавая музыка Сакалоўскага — сапраўды "мэлёдыя магутнасьці", ужываючы рэкламную фразу "Дайновы". Гэта не дзіва, бо Н. Сакалоўскі — таленавіты кампазітар, які ў складаны для Беларусі час сабраў і ўзняў з нябыту сотні выдатных беларускіх мелодый. Відаць, таму і ў гімнавай мелодыі выразна чуецца беларускасць. Ды не слязлівасць, не жальба, а годнасць і рашучасць змагання. Паміж іншым савецкі час быў не такі ўжо бедны на музычныя шэдэўры, якія і цяпер карыстаюцца павагай у меламанаў усяго свету.

Сп. Ю. Пацюпа выказвае свае меркаванні, як ён піша, "з пазіцыі і філолага і літаратара". Я яе паважаю, хоць і не магу поўнасцю падзяляць. А вось пазіцыя таксама культурнага чалавека — старога інжынера-будаўніка Я. Таўпыгі з Гродна: "Гімн, — піша ён, — нам вельмі патрэбны сёння, а не калі-небудзь пад нейчы настрой. Без плітыкі... але годны. І каб было адразу бачна — хто мы і да чаго імкнёмся. Лічу, што дадзены тэкст — самы лепшы з тых, якія былі раней прапанаваныя ў якасці дзяржаўнага гімна. Дарэчы, тэкст гімна ўвогуле павінен быць не болей аднаго чатырохрадкоўніка, інакш гэта ўжо не гімн дзяржавы, а песня пра яе..."

Напрыканцы хачу заўважыць, што тая даволі вялікая група чытачоў "Нашага слова", што брала ўдзел у стварэнні гімнавага тэксту, у тым ліку У. Жыгалка і некалькі прафесійных літаратараў і паэтаў, — людзі сціплыя: ніхто з іх не прэтэндаваў на славу, на аўтарства. Такім чынам можна сцвярджаць, што тэкст створаны на прынцыпах народнай песні. Вось яго канчатковы варыянт, няхай шаноўныя чытачы "ЛіМа" ацэняць самі, што атрымалася:

ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ!

Музыка Н. Сакалоўскага
Словы народныя

Мы, беларусы, — вольныя людзі!
Наша "Пагоня" імчыць у вяках...
Нас акрыляе сімвал Радзімы
Бела-чырвона-белы наш Сцяг.

Прыпеў:

Разам ніколі мы не загінем,
З Богам сустрэнем шчасця зару.
Наша адданасць — вечнай Радзіме,
Хай жа заўсёды жыве Беларусь!

Дружная праца нас узмацняе,
Годнасць гартуе з году у год.
Веліч Радзімы — мужнасць народа.
Мы — беларусы, слаўны наш род.

Прыпеў:

Разам ніколі мы не загінем,
З Богам сустрэнем шчасця зару.
Наша адданасць — вечнай Радзіме,
Хай жа заўсёды жыве Беларусь!

Эрнест ЯЛУГІН,
рэдактар газеты "Наша слова"

ЗАМЕСТ РЭДАКЦЫЙНАГА КАМЕНТАРЫЯ

ПЛАСТЫЧНАЯ АПЕРАЦЫЯ... З ДАПАМОГАЙ СЯРПА, МОЛАТА ДЫ КУХОННАГА НАЖА?

Музыка — рэч тонкая. Паэзія таксама рэч тонкая. І палітыка — таксама. У нейкім сэнсе. Пакуль не пачынае дамінаваць над музыкай і над паэзіяй, а то і брутальна ўмешвацца ў іхні саюз. Зрэшты, за ПАЛІТЫКАЙ АБО "палітыкай", ПАЭЗІЯЙ або "паэзіяй", МУЗЫКАЙ або "не надта" — можна ўгледзець чалавека. Прафесійніка ці дылетанта, ідэаліста ці кан'юнктурніка, творцу ці пераймальніка, мудраца ці "не надта"...

Я — просты лімавец, і магу толькі здагадвацца, якую спажыву для сацыяльнай псіхалогіі дае сітуацыя са стварэннем нашага дзяржаўнага гімна. Заўважылі? Ці не ў кожнай газеце з'яўляюцца адпаведныя рубрыкі, і калі б эксперт-аналітык узяўся разабраць тую своеасаблівую пошту гімна, ён, магчыма, вызначыў бы ў ёй і гульню палітыканаў ад літаратуры, і хваравітую ігру графаманскіх амбіцый, і самаўпэўненасць невуцтва. І кранальную наіўнасць тых, каму й сапраўды верыцца, што такую тонкую рэч, як Песня, як Гімн, і сапраўды можна змайстраваць талакою, а потым усім гамузам "абгабляваць", "адшліфаваць" і адразу ж усенародна палюбіць.

Барані Божа, я не збіраюся нікога настаўляць, папраўляць, бэсціць калючымі слоўкамі. Гэтага хапае, нават у той "палітычнай" тэрміналогіі, з дапамогай якой палемізуюць і нашы найшаноўныя аўтары. Я толькі дазволю сабе выказаць сякія-такія думкі "ўроскід" — з нагоды Дзяржаўнага гімна Рэспублікі Беларусь, якога дасюль няма і вакансію якога займае (спадзяюся, часова) мелодыя старога гімна БССР.

Спроба правесці конкурсны адбор твораў, што паступілі ў кампетэнтную камісію, не была марнай хаця б таму, што дзякуючы конкурсу адкрыліся некаторыя занядбаныя старонкі нядаўняй нашай песеннай гісторыі, загучалі й новыя творы, ажывілася, урэшце, грамадская думка.

Але, як гэта неаднойчы бывала ў гісторыі, актывізацыя грамадскай думкі прывяла да, па сутнасці, абсурднай ініцыятывы: стварыць гімн дзяржавы "калектыўнымі намаганнямі", пад гэткую "музычную рыбу". Быццам бы гэта не музычная візітоўка дзяржавы, а якія-небудзь універсальныя рускія частушкі, дзе на адным і тым жа матыве можна "смажыць" колькі заўгодна новых надзённых тэкстаў. Нагадвае гэткі "спосаб творчасці" і практыку савецкіх куплетыстаў, якія пад мелодыі папулярных песень спявалі "палітычную сатыру" або "выкрывалі асобныя недахопы нашай рэчаіснасці", сцвярджаючы "пазітыў". Свае словы на вядомую мелодыю — досыць зручны, а таму й распаўсюджаны пацяшальны прыём у сяброў Клуба вясёлых і знаходлівых. Не абміналі гэтага і стваральнікі "літаратурна-музычных мантажоў" у школах, і актывісты агітбрыгад, і эстрадныя парадысты... Ну, а цяпер вось, аказваецца, і сябе саміх можна спарадзіраваць, паспрабаваўшы і дзяржаўны гімн "спячы" гэткім жа чынам...

У гімна БССР быў свой, некальkім пакаленням знаёмы, твар. Цяпер гэты твар камусьці захацелася спалавініць, зрабіць на ім — "рукамі народа" — штосьці накшталт пластычнай аперацыі. Рукамі, у якіх, фігуральна кажучы, — сялянскі серп, кавальскі молат, кухарчын нож. Ды толькі наўрад ці сапраўдны, кваліфікаваны кухар ці патомны араты рынецца ратаваць нямоглы саюз інтэлігентаў ды дзяржаўных мужоў, якія ўсё яшчэ не паразумеліся наконт галоўнай песні Беларусі. Не кідаюцца ж, напрыклад, саліст балета ці мастак-ювелір даваць парады будаўнікам дарог ці публічна распрацоўваць мадэль фермерскай гаспадаркі! Мастак сваёй справы паважае і майстэрства іншага "профі", таму ніколі не дазволіць сабе ўмешвацца ў чужую справу.

Ну, а энтузіясты "агульнанароднага сааўтарства" парупіліся ўжо наконт належным чынам падабраных, скампанаваных-зрыфмаваных слоў. Начытаўшыся гэтых "гімнічных тэкстаў" — і аўтарскіх, і "народных", — я, просты лімавец, у цяжкім одуме толькі й магу з сябе выціснуць: "Той думаў, што кожная кухарка можа кіраваць дзяржавай, але ж гімн стварыць — не суп зварыць... Беда, коль пироги начнет печи сапожник... Прароча казаў знаёмы настаўнік гісторыі: "А хто нам даў права не мець чайкоўскіх тысячамі?!"... Усё ж дасціпна спявалі некалі студэнты-фізікі: "Мы — беларусы, так нам і нада..."

Мушу прызнаць, што ніколі не пераканаю сваіх апанентаў, бо размаўляем мы, на жаль, на розных мовах. Мяне ніколі не пачуюць і не зразумеюць людзі, здатныя з лёгкасцю замяніць у радку старога гімна вокліч "Партыі слава" на кашчуннае ў гэтым кантэксце словазлучэнне "Госпаду слава". Мы ніколі не будзем аднадумцамі з тымі, хто ўсур'ёз намагаецца "шліфаваць талакою, як народныя песні", рэгламентаваныя колішняй мелодыка-рытмічнай схемай, а таму і мёртванароджаныя рыфмы. Намагаецца — быццам забыўшыся, што і шэдэўры народнапесеннай творчасці нараджаліся індывідуальна, у жывых душах, а не ў спалітызаваных ці кан'юнктурных галовах, не паводле рэгламента, а па законах натхнення, удасканальваліся дзесяткамі, а то й сотнямі гадоў, спакваля страчваючы канкрэтныя імёны таленавітых і сціплых сваіх першатворцаў. І не хочацца мне ўсчынаць палемікуні з аўтарамі "гімнічных" лістоў у "Звязду", ні з тымі людзьмі, якія на старонках паважанай "Народнай газеты" (2.03.95 г.) пад грыфам "словы народныя" друкуюць даволі цынічную для нашай экалагічнай сітуацыі недарэчнасць: "Край беларускі — шчодры, дзівосны, рэкі, азёры чыстыя тут".

Карацей — людцы добрыя! Няўжо вы, незалежна ад сваіх здольнасцяў і дасведчанасці, з гэткім жа спрытам уключыліся б у конкурс, напрыклад, на лепшае выкананне кравецкага заказу? Кіньце марнаваць паперу, час, нервовую энергію ды газетную плошчу на пераніцоўку старога тэксту! І няхай гімн Нестара Сакалоўскага (чыё імя годна ўвекавечана сапраўды народнай "Песняй пра Нёман") — няхай гэты гімн застанецца музейнай каштоўнасцю, музычным сімвалам той часткі нашай гісторыі, якая звязана з утварэннем і жыццём БССР і з перыядам пераходу да сапраўднага дзяржаўнага суверэнітэту.

І дайце веры, што, "падклаўшы" новыя словы, немагчыма адным махам змяніць уплыў самой, хрэстаматыйна-закасцянелай мелодыі на асацыятыўнае ўспрыманне музычнага твора. Вы паспрабуйце праспяваць вядомую "Варшавянку" ("Вихри враждебные веют над нами") або "Зорку Венеру" з тэкстам таго ж гімна БССР: па рытме кладзецца, а па сутнасці атрымліваецца пародыя. Паспрабуйце зрыфмаваць што-небудзь надзённае пад мелодыю і дагэтуль сучаснага марша "Развітанне славянкі"! А ўспомніце, як моцна маніпулюе эмоцыямі ды свядомасцю музы-

(Заканчэнне на стар. 15)

КОЖНАЯ гістарычная падзея з часам абрастае міфамі. Часцей за ўсё — ва ўгоду палітычным амбіцыям урадаў і правячых партый. У савецкі час гэтых міфаў створана безліч. Вялікая Айчынная вайна не была тут выключэннем.

Як і ва ўсякім міфе, праўда тут змешана з хлуснёй, вымыслам, якія не заўсёды проста выкрыць. Тым больш, што за доўгія гады існавання многія міфы глыбока ўвайшлі ў народную свядомасць.

Адным з такіх міфаў з'яўляецца бытуючая дагэтуль легенда аб незвычайным адзінстве савецкага народа перад вайной, аб мудрым кіраўніцтве правадыра І. Сталіна, што і паслужыла зарукай перамогі. Сёння мы ўсё больш пачынаем разумець, што выйграць вайну з фашызмам удалося хутчэй не "дзякуючы", а "насуперак" таму "кіраўніцтву". Іначай цяжка растлумачыць многія факты і падзеі таго часу.

МЫ ЗА ЦАНОЙ НЕ ПАСТАЯЛІ?

І той жа калгасны паўпрыгонны мужык, той жа хлапчук-інтэлігент, які страціў бацькоў у 37-м, пачалі адважна ваяваць і гераічна паміраць на палях баёў — не за Сталіна, вядома, і не за савецкую ўладу, а за Айчыну, за сябе, за сваіх блізкіх, а таму і выйгралі вайну, нягледзячы, часам, на бяздарнасць камандавання, што прывяла да шматмільённых ахвяр, і перамаглі насуперак, а не дзякуючы бесчалавечнай сістэме прымусу і тэрору.

"Мы за цаной не пастаім!" — гэта не толькі словы з песні Б. Акуджавы, гэта метад вядзення вайны. І сапраўды, за дарэмныя, неапраўданыя ахвяры ў нас не судзілі нікога — народу шмат, чаго там разменьвацца на дробязі, сотняй тысяч больш, сотняй тысяч меней... Адсюль і тыя непапраўныя, як цяпер ужо ясна, страты. Гінулі лепшыя, загінуў, можна сказаць без перабольшання, цвет нацыі. Да ахвяр вайны варта дадаць яшчэ ахвяры ваенных трыбуналаў, асобых аддзелаў, жорсткіх і бесчалавечных загадаў Вярхоўнага, накшталт загада N227 аб увядзенні штрафных падраздзяленняў і загараджальных атрадаў!

Праўда ніколі не ўпісвалася ў ідэалогію таго часу. Толькі нядаўна мы пачалі даведвацца, якую цану заплацілі за перамогу — некалькі дзесяткаў жыццяў за жыццё аднаго ворага.

Шмат "белых плямаў" і на карце партызанскага руху. Яго сутнасць нашмат складаней і заблытаней, чым мы ўяўляем гэта сёння. Без усялякага сумнення, партызаны мужна змагаліся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі і наносілі ім даволі адчувальныя страты. Але не будзем забывацца, што ў партызанскіх атрадах былі свае "асобыя аддзелы", якія ўзначальвалі мясцовыя або прысланыя з "вялікай зямлі" чэкісты. Яны дзейнічалі гэтак жа, як дзейнічалі ў 37-м годзе, не разбіраючы ні правых, ні вінаватых...

Магчыма, у недалёкай будучыні мы ўсё-такі дойдзем і да поўнай праўды пра мінулую вайну. І гэта будзе нашай сапраўднай перамогай, а не толькі святам "са слязамі на вачах".

Дакументы, якія я прапаную ўвазе "ЛіМа", амаль скрозь пазначаны грыфам "Зусім сакрэтна". Дагэтуль яны былі схаваныя ад людскога вока ў "спецхранах".

І. КУЗНЯЦОЎ,

кандыдат гістарычных навук

ДЫРЭКТЫВА

НАРКОМА АБАРОНЫ СССР

Ваенным саветам ЛВА, ПрыбВА, ЗахВА, КАВА, АдВА

Копія: Народнаму камісару ВМФ

1. На працягу 22-23.6. 41 г. магчымы раптоўны напад немцаў на франтах ЛВА, ПрыбВА, ЗахВА, КАВА, АдВА. Напад можа пачацца з правакацыйных дзеянняў.

2. Задача нашых войск — не паддавацца ні на якія правакацыйныя дзеянні, якія могуць выклікаць буйныя ўскладненні. Адначасова войскам Ленінградскай, Прыбалтыйскай, Заходняй, Кіеўскай і Адэскай ваенных акруг быць у поўнай баявой гатоўнасці, сустрэць магчымы раптоўны ўдар немцаў і іх саюзнікаў.

3. Загадваю:

а) на працягу ночы на 22.6.41 г. скрытна заняць агнявыя кропкі ўмацаваных раёнаў на дзяржаўнай граніцы;

б) на досвітку 22.6.41 г. раззасяродзіць па палявых аэрадромах усю авіяцыю, у тым ліку і вайсковую, старанна яе замаскіраваць;

в) усе часці прывесці ў баявую гатоўнасць. Войскі трымаць раззасяроджана і замаскіравана;

г) супрацьпаветраную абарону прывесці ў баявую гатоўнасць без дадатковага пад'ёму прыпіснога саставу. Падрыхтаваць усе мерапрыемствы па зацямненні гарадоў і аб'ектаў;

д) ніякіх іншых мерапрыемстваў без асаблівага распараджэння не праводзіць.

21.6.41 г. Цімашэнка. Жукаў.

Заўвага — перадача дырэктывы ў акругі была закончана ў 00. 30 хвілін 22.6.41 г. — І. К.

АБ СТАНОВІШЧЫ

НА ФРОНЦЕ БРЭСТ-КОБРЫНСКАГА НАПРАМКУ

Заліска сакратара Брэсцкага абкома КП (б) Беларусі М. Н. Тупіцына ў ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)Б

Зусім сакрэтна

Асобая папка

25 чэрвеня 1941 г.

Брэсцкі абком КП(б)Б лічыць неабходным інфармаваць Вас аб складаным становішчы на фронце Брэст-Кобрынскага напрамку.

Абком КП(б)Б лічыць, што кіраўніцтва 4 Арміі аказалася непадрыхтаваным арганізаваць і кіраваць ваеннымі дзеяннямі. Гэта пацвярджаецца цэлым шэрагам фактаў, у прыватнасці:

Уварванне нямецкіх войск на нашу тэрыторыю адбылося так лёгка таму, што ніводная часць і злучэнне не былі гатовы прыняць бой, таму вымушаны былі альбо ў беспарадку адступаць, альбо загінуць. У такім становішчы апынуліся 6 і 42 стр. дывізіі ў Брэсце і 49 стр. д. — у Высокаўскім раёне.

У Брэсцкай крэпасці на самай граніцы трымалі дзве стр. дывізіі, якім нават у мірных умовах патрабавалася шмат часу для таго, каб выйсці з гэтай крэпасці і разгарнуцца для ваенных аперацый. Акрамя таго, нягледзячы на сігнал ваеннай небяспекі, камандны склад жыў у горадзе на кватэрах. Натуральна, пры першых стрэлах сярод чырвонаармейцаў усчалася паніка, а магутны шквал агню нямецкай артылерыі хутка знішчыў абедзве дывізіі. Па расказах чырвонаармейцаў, якім удалося выратавацца, заслугоўвае ўвагі і такі факт, што не ўсе часці і злучэнні мелі патроны, не было патронаў у байцоў...

У выніку такога становішча з першых жа дзён ваенных дзеянняў у часцях 4 Арміі пачалася паніка. Можна было назіраць такую карціну, калі тысячы камандзіраў (пачынаючы ад маёраў і палкоўнікаў і канчаючы мал. камандзірамі) і байцоў кідаліся ўцякаць...

Абком і Гарком КП(б) разам з абл. упраўленнямі НКУС і НКДБ спрабавалі першы час навесці парадак у горадзе, але эфектыўна нічога зрабіць не змаглі, паколькі чырвонаармейскія часці ў паніцы адступалі. Таму, не ведаючы абстаноўкі, не маючы сувязі з ваенным камандаваннем, не разлічваючы на баяздольнасць воінскіх часцей, мы вымушаны былі пакінуць г. Брэст.

Абком КП(б)Б лічыць, што неабходна прыняць самыя тэрміновыя і рашучыя меры па навядзенні парадку ў 4 Арміі і ўмацаваць кіраўніцтва 4 Арміі.

Сакратар Брэсцкага абкома КП(б) Тупіцын.

Заўвага. 4-я армія была сфарміравана ў жніўні 1939 года ў беларускай Асобай Ваеннай акрузе на базе Бабруйскай армейскай групы. З пачатку вайны армія ў складзе Заходняга фронту вяла абарончыя баі на Брэсцкім напрамку. 9 ліпеня 1941 года камандуючы арміяй А. А. Карабкоў быў арыштаваны і 22 ліпеня 1941 г. асуджаны да расстрэлу. У 1957 г. А. А. Карабкоў пасмяротна рэабілітаваны. — І. К.

БАЯВОЕ ДАНЯСЕННЕ ШТАБА

4-Й АРМІІ ЗАХОДНЯГА ФРОНТУ N 06

23 чэрвеня 1941 г. 9.00

З 6.00 23.6.41 г. часці арміі перайшлі ў контратаку ў напрамку Відамлі і Брэста.

У выніку прадпрынятага праціўнікам сустрэчнага бою сіламі не менш 2 танкавых дывізій у напрамку Пружаны і сіламі да трох пяхотных дывізій з танкамі на Кобрын контрнаступленне арміі поспеху не мела...

Поспеху праціўніка асабліва садзейнічала несупынная падтрымка авіяцыі пры поўнай адсутнасці дзеяння авіяцыі з нашага боку...

Слабакіруемыя часці, напалоханыя несупыннымі атакамі з нізкіх вышынь і брыючага палёту ВВС праціўніка, адыходзяць без самых малых прычын...

Прашу! Настойліва прашу:

а) актывізаваць нашу авіяцыю на барацьбу з авіяцыяй праціўніка, затрымаць авіяцыяй прасоўванне танкаў на Пружаны і Картуз-Бяроза напрамку;

б) артсклад у Бона Гура праціўнікам узарваны, боепрыпасаў у часцях засталося мала, а транспарту для падвозу з Пінска недастаткова.

Камандуючы войскамі 4-й арміі генерал-маёр Карабкоў.

Член ваеннага савета дывізійны камісар Шлыкаў.

Начальнік штаба палкоўнік Сандалаў.

СТАНОВІШЧА

НА ПІНСКІМ НАПРАМКУ

Паведамленне сакратара Лунінецкага райкома партыі Пінскай вобласці В. І. Анісімава.

Не пазней 30 чэрвеня 1941 г.

Лунінец. Брэст-Літоўскай чыгункі.

Ля апарата сакратар райкома партыі, член урада БССР Анісімаў.

Дакладваю некаторыя дадзеныя аб становішчы ў нас для даклада ўраду Саюза аб становішчы спраў на Пінскім напрамку.

Цяпер ад Драгічына да Лунінца і далей да Жыткавіч супраціўленне праціўніку аказваюць асобныя часці, а не нейкая арганізаваная армія. Штаб 4-й арміі пасля бамбардзіроўкі яго ў Кобрыне да гэтага часу не сабраны, а асобныя часці штаба шукаюць адзін аднаго. Месца знаходжання камандуючага арміі генерал-маёра Карабкова дагэтуль невядома, ніхто не кіруе расстаноўкай сіл, у выніку чаго на ўчастку чыгункі Баранавічы-Лунінец нашых войск няма. Лунінец з поўначы не прыкрыты, і немцы, якія праходзяць па шашы ад Баранавіч на Слуцк, зараз могуць бесперашкодна прыйсці ў Лунінец, што можа стварыць мяшок для ўсяго пінскага напрамку. У самім Лунінцы гарнізона амаль няма. Праведзеная ў нашым раёне мабілізацыя людзей і коней эфекту не дала. Людзі блукаюць без мэты, няма ўзбраення і снарадаў.

У горадзе поўна камандзіраў і чырвонаармейцаў з Брэста, Кобрына, якія не ведаюць, што ім рабіць, несупынна прасоўваюцца на машынах на Усход без усялякай каманды, бо ніякага старшага вайсковага камандзіра, які б мог камбінаваць дзеянні войск, няма.

У Пінску самі ў паніцы падарвалі артсклады і нафтабазы і аб'явілі, што іх бомбамі (відавочна, падарвалі. — І. К.), а начальнік гарнізона і абком партыі ўцяклі да нас у Лунінец, а потым, разабраўшыся, што гэта была проста паніка, вярнуліся ў Пінск, але боепрыпасы, гаручае прапалі, — і дыскрэдытавалі сябе ў вачах насельніцтва.

Прысылаюць самалёты ў разабраным выглядзе, а сабраць іх няма дзе. Іх будзем вяртаць назад.

Гэтыя факты падрываюць давер насельніцтва. Нам паказваюць нейкую невытлумачальную расхлябанасць. Усе патрабуюць тэрміновых мер, прызначэння камандуючага, стварэння штаба, значнага ўзмацнення ўзброеных сіл, узмацнення знішчальнай авіяцыі, бо цяпер бамбардзіроўшчыкі немцаў адчуваюць сябе беспакарана.

Звяртаюся да Вас, таму што і я, і Пінскі абком партыі з ЦК КПБ..."

Заўвага. Далей тэкст абрываецца. Па сэнсе: "сувязі не маем". — І. К.

З ЗАГАДА

СТАЎКІ ВЯРХОЎНАГА ГАЛОЎНАГА КАМАНДАВАННЯ ЧЫРВОНАЙ АРМІІ N 270

16 жніўня 1941 г.

ЗАГАДВАЮ:

1. Камандзіраў і палітработнікаў, якія ў час бою зрываюць з сябе знакі адрознення і дэзерціруюць у тыл ці здаюцца ў палон ворагу, лічыць злоснымі дэзерцірамі, сем'і якіх падлягаюць арышту, як сем'і дэзерціраў, якія парушылі прысягу і здрадзілі сваёй Радзіме.

Абавязаць усіх вышэйстаячых камандзіраў і камісараў расстрэльваць на месцы падобных дэзерціраў з начсаставу.

2. Трапіўшым у акружэнне ворага часцям і падраздзяленням самаадданa змагацца да апошняй магчымасці, берагчы матэрыяльную частку як зрэнку вока, прабірацца да сваіх па тылах варожых войск, наносячы паражэнне фашысцкім сабакам.

Абавязаць кожнага ваеннаслужачага незалежна да яго службовага становішча патрабаваць ад вышэйстаячага начальніка, калі часць яго знаходзіцца ў акружэнні, змагацца да апошняй магчымасці, каб прабіцца да сваіх, і калі такі начальнік альбо частка чырвонаармейцаў замест арганізацыі адпору ворагу аддадуць перавагі палону — знішчаць іх усімі сродкамі, як наземнымі, так і паветранымі, а сем'і чырвонаармейцаў, якія здаліся ў палон, пазбаўляць дзяржаўнай дапамогі.

3. Абавязаць камандзіраў і камісараў дывізій без прамаруджання здымаць з пастоў камандзіраў батальёнаў і палкоў, якія хаваюцца ў час бою і баяцца кіраваць ходам бою на полі бітвы, зніжаць іх па пасадзе, як самазванцаў, пераводзіць у радавыя, а пры неабходнасці расстрэльваць на месцы, ставячы на іх месца смелых і мужных людзей з малодшага начсаставу або з чырвонаармейцаў, якія вызначыліся.

Старшыня Дзяржаўнага Камітэта Абароны І. Сталін.

(Працяг на стар. 12)

ЛіМ
ЧАСАПІС

ПАМЯЦІ НЯЗГАСНАЙ ПОДЫХ

Жлобін — адзін з нямногіх раённых цэнтраў нашай дзяржавы, дзе рэгулярна выходзяць кнігі. Гэтым разам пабачыў свет зборнік аб святкаванні 50-годдзя з дня вызвалення Жлобіншчыны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў "З думамі чыстымі, з добраю воляй" (каб з'явілася гэтая патрэбная і арыгінальная кніга, парупіліся выканкомы гарадскога і раённага Саветаў дэпутатаў, рэдакцыя раённай газеты "Новы дзень", Жлобінскі гісторыка-краязнаўчы музей). Адкрываецца кніга шматлікімі віншаваннямі, змешчаны вершы "Дзе пеніць зямінная замець" А. Капусціна і "Вуліца міру" А. Зэкава, партрэты ганаровых грамадзян Жлобіна А. Капусціна, П. Масіка, І. Хіжняка, Ф. Пічугіна і кароткія біяграфічныя звесткі пра іх.

Пад рубрыкай "Яны вызвалялі Жлобіншчыну" расказваецца пра капітана Ф. Баталава, генерал-лейтэнанта Л. Пятроўскага, лейтэнанта М. Жуйкова, старшага сяржанта П. Мазіліна і іншых.

Шырока прадстаўлены матэрыялы, што даюць адчуць усю ўрачыстасць таго моманту, калі паўвекавы юбілей вызвалення стаў святам са слязьмі на вачах. Сярод выступленняў, якія гучалі на цэнтральнай плошчы Жлобіна тым днём, прыводзяцца тэксты прамоў пісьменнікаў-землякоў А. Капусціна "Паслухай, таварыш і брат!" і У. Федасеенкі "Тут дзяліў усе прыгоды".

ПРЭМІІ ЧАСОПІСА "НЁМАН"

Рэдакцыйны савет "Нёмана" адзначыў літаратурнымі прэміямі лепшыя творы, апублікаваныя на старонках часопіса ў 1994 годзе. Прэміі прысуджаны — У. Бутрамееву (за апавяданне "Гісторыя Каменскай бібліятэкі" і "Сакавіцкі снег"), І. Афанасьеву (за літаратурна-крытычны артыкул "Мелодыя абарванай струны"), А. Літвіну (за гісторыка-публіцыстычны нарыс "Беларуская Краёвая Абарона").

З АЎЦЮКОЎ У... МІНСК

"Па дарозе ў Аўцюкі" — такую, крыху нечаканую назву мела творчая вечарына Васіля Ткачова, што прайшла ў Доме літаратара. Творчую справаздачу трымаў пісьменнік, які аднолькава плённа выступае ў самых розных жанрах. В. Ткачоў вядомы і як празаік, і як драматург, і як дзіцячы пісьменнік, і як нарысіст. Не чужыя яму таксама гумар і сатыра. У гэтым пераканаў і вечар, на якім жарты суседнічалі з самай сур'ёзнай гаворкай пра самае сур'ёзнае.

Пра В. Ткачова і яго творчасць гаварылі вядучы вечара сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі А. Пісьмянкоў, народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін, У. Ліпскі, М. Чарняўскі, К. Жук, гомельскі літаратар В. Кіеня...

КНІЖКІ З БЕЛАРУСКАЙ НІЗКІ

Акурат такую назву мела мерапрыемства, што прайшло ў Ганцавіцкім раёне. Ініцыятарам яго правядзення сталі Ганцавіцкая дзіцячая бібліятэка і раённы аддзел культуры. Была падрыхтавана цікавая кампазіцыя па кнігах для маленькіх — "Заўзятары" Алеся Пісьмянкова і "Ехаў Чыж у Парыж" Уладзіміра Марука, а яна паклала пачатак тыдню літаратуры для дзяцей.

На свята прыехалі самі аўтары. Ды не адны, а ўзялі з сабой знакамітага барда Алега Атаманава.

Першая сустрэча адбылася ў раённым Доме культуры, дзе сабраліся вучні з усяго раёна. Наведаліся госці і ў ганцавіцкую сярэднюю школу N1, а затым была паездка ў глыбінку — у Будчанскую сярэднюю школу. І там панавала атмасфера шчырасці, сардэчнасці, уладарыла чароўнае беларускае слова.

Н. К.

З ПОШТЫ АДДЗЕЛА КРЫТЫКІ

"АЗІЕВІЧЫ НЕ ЧЫТАЮЦЬ ВАШАЙ ГАЗЕТЫ"

Хачу падзякаваць за апавяданне Андрэя Федарэнкі "У гасцях", што ў нумары першым "ЛіМа". Я даўно сачу за творчасцю гэтага аўтара, ведаю яго са студэнцкіх гадоў, бо закончыў, як і А. Федарэнка, бібліятэчна-бібліяграфічны факультэт у Мінску, а галоўнае — бачу ў маладым пісьменніку будучую славу і гонар беларускай прозы.

У сваім новым апавяданні А. Федарэнка раскрыў важную праблему — выбар жыццёвых шляхоў маладой інтэлігенцыяй. Мне добра вядомы такія людзі, як персанажы "У гасцях" — настаўнік, Азіевіч, Лена. Многія з маіх аднакурсніц і аднакурснікаў не сталі інтэлігентамі. Адны закінулі свае дыпломы і працуюць бог ведама дзе, зарабляюць як-небудзь на сябе і сям'ю. Іншыя павыходзілі замуж і заняты элементарнымі хатнімі клопатамі. Хто і працуе па атрыманай спецыяльнасці — не лічыць сваю справу галоўным жыццёвым клопатам з-за жабрацкай зарплаты. Пры гэтым мала чытаюць, не працуюць над сабой, актыўна не адстойваюць гуманізм, праўду, гонар, што лічу галоўнымі прыкметамі інтэлігента. Адным не дазваляе жабрацкі стан, калі штодзень выдумляеш, на чым зэканоміць колькі рублёў. Іншым, абыякавым, мо і не трэба праўды, гонару, сумлення. Дый ці такі ўжо вольны наш малады сучаснік у выбары шляхоў жыцця? Аб'ектыўны стан краіны, якая ў глыбокім эканамічным крызісе, не дае нам усіх магчымасцей.

Вось апавяданне "Бляха" з кнігі А. Федарэнкі "Смута". У гэтым творы дзяцюк Бляха гіне не таму, што ён кепскі ці добры, а таму, што так склалася, што злодзеі наехалі, што зіма, што сабакі... Вось і тут, у новым лімаўскім апавяданні, чытач нічога не парадзіць вясковаму настаўніку, які круціцца, як можа, працуе ў школе, даглядае агарод, шануе жонку, марыць аб моры. Толькі пашкадаваць небараку? Не, проза А. Федарэнкі не жаласлівая. Творы пісьменніка накіроўваюць чытача на ўчынкі, клічуць жыць справядліва і годна.

Што А. Федарэнка не даў свайму настаўніку імя — знаходка аўтара. Бо мы ўсе пазнаём у ім сябе! Вось у другім нумары "ЛіМа" на стар. 4 матэрыял пра такіх настаўнікаў "Чым жывеш, чалавек?" Што чытач пазнае сябе ў Азіевічу — не веру, "азіевічы" не чытаюць вашай газеты. Асабліва хачу звярнуць увагу на выразную мову А. Федарэнкі. Узважаныя словы і трапныя сказы, спагадлівая, даверлівая інтанацыя аповяду — усё гэта мне вельмі нагадвае прозу Антона Чэхава. У Федарэнкі не выкінеш ні аднаго слова, тут усё на месцы, кожнае слова "гаворыць", працуе на рэалістычны вобраз.

Уладзімір СУХАПАР,
галоўны бібліёграф Брэсцкай абласной бібліятэкі

ГОРШАЯ КНІЖКА ГОДА?

Зусім нядаўна з'явілася ў кніжных крамах рэспублікі кніжка Паўла Савоські "Запіскі халасцяка". Не ведаю як каму, а яна мне зусім не спадабалася. Галоўны недахоп кніжкі ў тым, што аўтар, як мне здаецца, амаль поўнасцю не валодае роднай мовай. Яна ў яго сухая, нежывая, невыразная і да таго кепская, што проста дзіву даешся, як кніжка выйшла з друку. Прачытаеш іншы сказ, а то і фразу — і быццам хто калом па галаве заехаў. І такое амаль на кожнай старонцы!

Прызнаюся шчыра — больш пяці старонак за вечар адолець не магла. Калі чытала, то было такое адчуванне, быццам прадзіралася праз калючае кустоўе, якое бессаромна шкуматала адзенне і пакідала чырвоныя пісягі на целе...

Цяпер звернемся непасрэдна да твораў. Кніжка пачынаецца аповесцю "Запіскі халасцяка". Зазначу адразу, што аўтар у гадах, лічы заўтра на пенсію, вось і падумалася, што прачытаю штосьці цікавае. Ну хаця б пра таямнічае каханне. Але каханнем у аповесці і не пахне. Усё зведзена да прымітыўнай гісторыі "як у жыцці". Адсутнасць мовы і сюжэта загубілі аповесць на карані. Бо аўтар не разумее, што жыццё — не мастацтва: у жыцці бывае ланцуг падзей, але няма сюжэта. А сюжэт як развіццё мастацкай думкі праз вобразы патрабуе селекцыі матэрыялу, яго падначаленасці галоўнай думцы. Вось і атрымалася аўтабіяграфічная проза, крыху белетрызаваная. Яна нагадвае фактаграфію, без спробы выйсці на нейкія абагульненні, на сваю філасофію.

У пачатку аповесці галоўны герой, прыехаўшы з Чукоткі, цалуе ў трамваі прыгожую незнаёмку. Магчыма, што пасля паўночнай галадухі без жанчын такое магло і здарыцца. Але ж далейшы ход падзей развіваецца ў такім накірунку, што проста не хочацца чытаць. Ідзе просты пераказ падзей, а дзе ж каханне, якое ачышчае і акрыляе чалавека? Яго няма. Тое ж самае мы бачым і ў аповесці "Фіктыўны шлюб". Апавяданні напісаны крыху лепш, але і там столькі недахопаў, што проста не хапае ў мяне слоў, каб пра іх расказаць.

У свой час шаноўны спадар Савоська пабываў у розных мясцінах: і на Паўднёвым Урале, і ў Сібіры, трапіў нават і на далёкую Чукотку. Жыццёвы вопыт мае вялікі, а які з гэтага толк? Вазьміце дзеля прыкладу таго ж У. Арлова і А. Федарэнку. Школа — інстытут — рэдакцыя, а якія выдаюць цікавыя творы — не адарвацца!

Я добра разумею, што нашы вядомыя крытыкі заняты больш сур'ёзнымі справамі, але каб ім выпадкова трапіла ў рукі кніжка Паўла Савоські, то яны знайшлі б у ёй яшчэ больш недахопаў і агрэхаў. (Тут я маю на ўвазе нашых шаноўных В. Акудовіча, Г. Тычку і Т. Грамадчанку). І калі б у нас прысуджалася прэмія "За горшую кніжку года", то "Запіскі халасцяка" занялі б з вялікім адрывам першае месца...

Цяпер пісьменнікі нашай гаротнай Беларусі выйшлі ўрэшце з-пад ідэалагічна-камуністычнага прэса. Можна і патрэбна пісаць агульначалавечыя, высокамастацкія творы, каб заявіць пра сябе ў далёкім замежжы. У нас, дзякуй Богу, ёсць каму пісаць. У гэтым годзе я з вялікім задавальненнем прачытала першыя кніжкі М. Адамчыка "Забойства на калядаы" і Б. Пятровіча "Сон між пачвар". Маладыя, але ж як пішуць! З філасофска-прыгодніцка-фантастычным ухілам, многае заганяюць у падтэкст. А ў Паўла Савоські ўсё плоска, суха, кепска і невыразна. Я, напрыклад, упэўнена, што ён і сам не разумее, для чаго напісана ім апавяданне "Фонька". Яно пра жабрака, але ж у творы відавочна не хапае нейкае важнае думкі, нейкага падтэксту, каб чытач усё-ткі зразумеў — што ж хацеў сказаць аўтар людзям.

Святлана ДАРАФЕЕВА

г. Віцебск

"ЧАБАРОВАЯ ПАЛЯНА"

Так назваў сваю першую кніжку Віктар Сабалеўскі. Яна напрыканцы леташняга года пабачыла свет у раённай друкарні гарадскога пасёлка Узда.

Кніжку адкрываюць вершы пра Беларусь, аб'яднаныя раздзелам "Гэта ўсё — мая Радзіма". Да яго можна дадаць яшчэ больш дзесятка твораў, якія паэт прысвяціў коласаўскім мясцінам.

У зборнік, які налічвае добрую сотню старонак, увайшло многае з таго, што друкавалася ў перыёдыцы. Для сваіх лірычных твораў Віктар Сабалеўскі стараецца знаходзіць трапныя вобразныя паэтычныя радок:

Хутка, быццам на вячоркі,
Карагодзіць сталі зоркі,
Каб да раніцы гарэць.

Амаль палову зборніка склалі сатырычныя і гумарыстычныя вершаваныя апавяданні, фельетоны, байкі-былі. Паэта хвалююць праблемы нашага сёння, і ён не можа не адгукнуцца на іх сваімі творамі: "Дзед Кастусь і "юбілейны" гусь", "У платформе і ў жыцці", "Прымакова доля", "Я зацягвалі драты", "Бульбяныя прыгоды", "Пра законы", "Як Света сваё шчасце шукала"... Яны напісаны з гумарам, з вострай сатырай. Праўда, падчас паэт збіваецца да простага пераказу падзей. Такое вершаванае апавяданне можна слова ў слова пераказаць мовай прозы, і твор ад гэтага амаль нічога не страціць. Аднак такія творы маюць права на літаратурнае жыццё. Яны надзённыя, выкрываюць заганы, якія маюць месца ў нашым грамадстве. Сатырычная і гумарыстычная паэзія знаходзіць свайго чытача, яе часта ўключаюць у свой рэпертуар самадзейныя артысты.

Мне думаецца, трапна сказаў пра творчасць Віктара Сабалеўскага пісьменнік Алесь Камароўскі ў сваім "Слове да чытача": "... прачытаўшы зборнік, зноў хочацца вярнуцца ў родныя наднёманскія краявіды..."

Віктар Сабалеўскі каторы год працуе намеснікам рэдактара ўздзенскай раённай газеты "Чырвоная зорка", узначальвае яе літаратурнае аб'яднанне "Нёманец". Яно за апошнія паўтара года выдала ўжо трэцюю кніжку сваіх твораў. На чарзе — выхад кніжкі прозы Васіля Гурскага.

Алесь МАХНАЧ

КАБ НЕ ПЛАКАЛА КНІГАЎКА...

Як ні цяжка, а беларуская кніга ўсё ж торыць сабе дарогу не толькі ў дзяржаўных выдавецтвах, але і ў іншых структурах, якім дазволена займацца гэтай важнай справай. Сведчанне таму і з'яўленне ў Гомелі чарговага зборніка вершаў Міхася Башлакова "Слёзы кнігаўкі" (мастацкае афармленне і выданне Алеся Шэліпава). Кнігу склалі лепшыя творы, напісаныя паэтам за апошнія два гады. Іх няшмат — усяго трыццаць два, але ці не ўсе яны пазначаны роздумам пра тое, чым жывём мы сёння, што непакоіць нас на схіле дваццатага стагоддзя, калі над Бацькаўшчынай адчувальны гаркавы прысак Чарнобыля.

Два раздзелы ў кнізе. Першы — "Як слёзы горкія Айчыны...". У ім уражвае верш "Клаўдзія Лукінічна...", верш пра ахвяру абставін і не ў меншай (а нават і ў большай) ступені ахвяру сістэмы:

Клаўдзія Лукінічна —
Тонкі цень ГУЛАГа...
З чым прыйшла да фінішу
Пад чырвоным сцягам...

....

Лёс, як дым, хіснецца.
Плакаць слёз няма.
Выстудзіла сэрца
Лютая зіма.

У гэтай споведзі і імкненне зразумець, чаму ж так здарылася, што, імкнучыся да лепшага, мы адыходзілі ад агульначалавечых ісцін дабра і справядлівасці, забывалі аб важнасці цвёрдых маральных прынцыпаў. Пра гэта такі невялікі верш:

Памаўчы!
Не стагні...
Вінаваты мы самі,
Што крычалі:"Распні..."
І распнулі яго,
Гэты лад,
Гэты дзень,
І народ гэты самы...
А цяпер распінаць,
Распінаць нам
Каго?

Вершы другога раздзела ("Засумую па родных мясцінах...") прывязаны да паэтавай "Малой Радзімы". Гэта і вяртанне ў маленства, і асэнсаванне месца чалавека на зямлі, і скрушнасць ад незваротнасці страт. Але ж гэта і аптымізм. Той, што гатовы нарадзіцца, як кажуць, праз слёзы. Бо гэта — слёзы ачышчэння, якія так патрэбны нам сёння. Мы ад многага адмаўляемся, мы многае спасцігаем занава. Мы імкнёмся да дасканаласці...

Зборнік адметны і тым, што выйшаў накладам... 25 экземпляраў. Атрымалі яго толькі шчаслівчыкі. Адно паэт паруп іўся, каб кніжка трапіла ў бібліятэкі.

А. М.

Неяк пры стрэчы Сяргей Дубавец сказаў:

— А вы ўсё, бачу, у дудку дзьмеце!..

Напачатку я не зусім зразумеў: пра якую дудку ён гаворыць? Толькі пасля да мяне дайшло: гэта ж ён пра Багушэвіча, пра маю даследчыцкую адданасць Багушэвічу. Што ж, сапраўды "дзьму"! Нараджаюцца ўсё новыя і новыя абразкі, занатоўкі, здагадкі. Вось і напярэдадні песняровага юбілею — 155-й гадавіны з дня народзін — намроілася...

ДУДКА ГРАЕ — ЁН ЖЫВЫ...

ДА 155-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ФРАНЦІШКА БАГУШЭВІЧА

•

Францішак Багушэвіч у адным са сваіх лістоў да Яна Карловіча называў сябе чалавекам, які нарадзіўся не ў сваю эпоху. Ён меў усе падставы так сказаць. Сацыяльная і нацыянальная несправядлівасць, падзел грамадства на багатых і бедных не цешылі яго. Ён марыў пра больш гарманічнае і справядлівае грамадства, чым тое, у якім жыў. Ды не прычакаў. То, можа, яго дзеці ці ўнукі прычакалі? Дзе там! І ім доля выпала не дай Бог! Больш таго — і паэтава творчая спадчына не мела гэтай самай шчаснай долі. За царскім часам, пры жыцці, яна была абвешчана крамольнай. Крамольнай лічылася і на пачатку стагоддзя. Не ўсё імпанавала ў Багушэвічавай творчасці і савецкім чыноўнікам. Шмат ад чаго яны адварочваліся. Не даспадобы ім была Багушэвічава "Прадмова" да "Дудкі Беларускай", "Хрэсьбіны Мацюка" і "Свая зямля". Згаданыя творы проста не друкавалі, не ўключалі ў паэтавы зборнікі, школьныя хрэстаматыі. Была ў савецкі час і такая пара (трыццатыя гады), калі Багушэвічава творчасць наогул была абвешчана нацыяналістычнай...

І вось настаў наш час. Як жа пачувае сябе зараз, у канцы дваццатага стагоддзя, Багушэвічава Муза?

Зноў з'явіліся багатыя і бедныя, заможныя, маёмасныя і абяздоленыя, жабракі і пакрыўджаныя. І зноў у газетах застракацелі вытрымкі з Багушэвічавых твораў, сугучныя нашаму часу: пра тое, што "Бог не роўна дзеле", што "Кепска будзе"... Вісяць у паветры і нацыянальныя пытанні, праблемы, нягледзячы на тое, што Беларусь абвешчана незалежнай краінай, а беларуская мова дзяржаўнай.

То калі ж настане на Беларусі Багушэвічава эпоха? Калі можна будзе сказаць: Песняру! Эпоха твая настала. На Беларусі і ўсёй Зямлі запанавала ідэя хрысціянства, якую Ты выказаў у вершы "Ахвяра":

Маліся ж, бабулька, да Бога,
Каб я панам ніколі не быў:
Не жадаў ніколі чужога,
Сваё дзела як трэба рабіў.
Каб прад меншым я носу не драў,
А прад большым не корчыў спіны,
Каб грэх свой прад сабой я пазнаў,
У другіх каб не відзеў віны.

Каб мне дзеці былі ў слуху,
Каб я бацькам для іх век дажыў.
Каб людзей прызнаваў за братоў,
А багацтва сваё меў за іх,
Каб за край умерці гатоў,
Каб не прагнуў айчызны чужых.
Каб я Бога — свайго не акпіў,
Каб не здрадзіў за грошы свой люд...

У 1990 годзе Францішкава праўнучка Хрысціна Шманьда, — жыве ў Варшаве, а нарадзілася ў Кушлянах — упершыню наведала Мінск. Яна прымала ўдзел у святкаванні 150-й гадавіны з дня народзін аўтара "Дудкі Беларускай". Усё было добра, усім яна была задаволена, усім усцешана. Але ўсё ж яе штосьці турбавала. Выхаваная ў польскім духу, яна непакоілася: "Як жа так — яна полька, а прадзед беларус. Ці так гэта?" — пыталася ў мяне. Так, казаў я. Францішак Багушэвіч — беларускі пясняр, беларускі дзеяч і асветнік. Прыгадаў і словы Напалеона Роўбы, які згадваў, што па-польску Багушэвіч "пісаў мала... хацеў пісаць перш за ўсё для народа, які жыў у яго родных мясцінах... і гаварыў пераважна па-беларуску".

Паслухаўшы мяне, пані Хрысціна ўсё ж не зусім згадзілася: "Прадзед мой таксама быў паляк. Проста ён спачуваў беларусам, спрыяў ім". Згадалася, што гэтай жа думкі трымаўся і Францішкаў сын Тамаш. Мне не хацелася, каб Хрысціна пакінула Беларусь з такім перакананнем. Таму я сказаў: "Ну, добра! Хай будзе так, як вы кажаце, Францішак Багушэвіч — паляк. То, можа, з гэтай нагоды Польшча заліша яго імя ў сваю літаратуру, залічыць сваім класікам? Польскія дзеці будуць знаёміцца з яго творчасцю на ўроках? То, калі ласка, зрабіце гэта, мы нічога не маем супраць..." Пані Хрысціна толькі ўсміхнулася, змахнуўшы з вока няпрошаную слязінку: "Такога, пэўна, ніколі не будзе..." — "Вось, бачыце", — засмяяўся і я.

Так, кім Багушэвіча ні называй, а імя яго навекі вечныя замацавалася за Беларуссю, належыць Беларусі, злілося з ёю, і тут нічога не зробіш, як бы хто ні хацеў, як бы хто ні жадаў...

•

Бальшавіцкая каса не толькі касіла, але яшчэ і ўсё карчавала на сваім шляху. А хіба ж не так? Давайце задумаемся: на Беларусі ніхто не жыве з нашчадкаў В.І.Дуніна-Марцінкевіча, Францішка Багушэвіча. А жылі ж да 1939 года! Але як толькі прыйшло "вызваленне" — гэтыя нашчадкі мусілі пакінуць абжытыя гнёзды і шукаць прытулку ў суседніх дзяржавах. Хто не паспеў — той патрапіў у Сібір.

Пазбавілі радзімы бальшавікі і ўсіх нашчадкаў Ядвігіна Ш. З усіх іх — ад малалетніх да старой пісьменнікавай удавы выбілі ўсю беларускасць. Ніхто з нашчадкаў Ядвігіна Ш. цяпер таксама не жыве на Беларусі. Унукі і праўнукі Ядвігіна Ш. ужо не гавораць па-беларуску, хаця і памятаюць пра свае вытокі, пра свой радавод. І найперш старэйшыя, якія нарадзіліся на Беларусі і яшчэ вучыліся па два-тры гады ў беларускіх школах.

Не ведаюць роднай мовы і многія нашчадкі В.І.Дуніна-Марцінкевіча і Ф.Багушэвіча. І гэта самотна. Тут не толькі іхняя віна. І мы імі доўга не цікавіліся, і самі яны не выяўлялі асаблівай волі.

Мне здавалася і зараз здаецца: гэта вельмі ненатуральна, гэта трагедыя, што нашчадкі такіх вялікіх волатаў культуры не ведаюць мовы сваіх слаўных продкаў, не ведаюць гісторыі свайго краю. Не ведаюць і не спрабуюць ведаць. Думаў, гэтая з'ява характэрна больш для Беларусі, якая ніяк не можа выкараскацца на паважаны "пасад між народамі", і адсюль усё наша занядбальства. Але вось вычытаў — праўнукі А.Чэхава таксама не ўмеюць размаўляць па-руску. У 1992 годзе "Аргументы и факты" N 41 паведамілі, што Маскву наведала Вера Чэхава — актрыса з Германіі. У гутарцы з карэспандэнтам яна паведаміла, што рускай мовы не ведае, але пасля наведання Масквы паспрабуе вывучаць мову свайго слыннага продка. Публікацыя так і называлася: "Правнучка Чехова не говорит порусски".

Гэта трохі нібы збалансавала маё разладдзе. Але як падумаеш, што гэта ўсё зроблена сілком, з чыёйсьці волі, то робіцца не па сабе. Хто і каму дае права так каламуціць жыццё нацыі, яе культурную аўру да непазнавальнасці?! Скуль чакаць нам натуральнай пераемнасці ва ўсім: у культуры, традыцыях, гаспадаранні?

•

Адзін з беларускіх адраджэнцаў, хтосьці Задзвінец, у сваіх развагах пра Вацлава Ластоўскага, вялікага прыхільніка тэрмінаў Крывія, крывіцкі ў дачыненні да беларусаў, бедаваў, што Францішак Багушэвіч так неабачліва ў назвы ўсіх сваіх кніг, а таксама ў славутай прадмове да "Дудкі Беларускай" паставіў азначэнні Беларусь, беларускі. На думку Задзвінца, дый і самога Ластоўскага, калі б Багушэвіч у назвы сваіх кніг паставіў назоў "крыўская", "крыўскі", то і наша краіна, і наш народ зваліся б цяпер адпаведна — Крывія, крывічы, а ўсё з імі звязанае — крывіцкім.

Але Багушэвіч настойліва сцвярджаў назовы Беларусь, беларускі, не баючыся, што гэтыя назвы сугучныя з назвамі Русь, Расія, рускі, якія давалі і даюць імперскай краіне праз філалагічныя доследы выказваць прэтэнзіі на беларускія землі. Яго развагі, пэўна, ішлі такім парадкам. Беларусы не якое-небудзь племя ці яго адгалінаванне, а старажытны і самабытны народ. Ён існуе і жыве на сваім карані, істотна адрозным ад расійскага, на сваёй аснове. У яго свая мова, свой побыт, свая псіхалогія, свой менталітэт, сфармаваны гісторыяй, навакольнай прыродай. І зусім натуральна, што ў яго назве корань рус. І Скарына, друкуючы свае кнігі, пазначаў, што ён іх літарамі рускімі цісне. І ў "Статуце Літоўскім" гаварылася, што пісар земскі павінен пісаць моваю рускаю, а не іншымі якімі словамі. Пачуваючы сябе пераемнікам далёкіх традыцый, Францішак Багушэвіч слугаваўся тэрмінамі, назвамі Беларусь, беларускі. Многія яго больш блізкія папярэднікі таксама карысталіся тэрмінам-назовам Беларусь, беларускі. Месяцаслоў на 1794 год, выдадзены ў Магілёве, прыкладам, называўся "Каляндар беларускі". Аляксандр Рыпінскі пазначаў, што яго "Нячысцік" — беларуская балада. Рамуальд Падбярэзскі сваю кнігу патлумачыў "Шляхціц Завальня, ці Беларусь у фантастычных апавяданнях". Гэта было ўжо ў 1844 годзе.

"Вяртанне" Ф.Багушэвіча ў Свіраны (1990 г.)

Рукойненскі касцёл, у якім хрысцілі паэта.

А ці ведаў Францішак Багушэвіч тэрміны крывічы, крывіцкая мова? Безумоўна. У 1891 годзе, незадоўга перад выхадам "Дудкі Беларускай", яму на вочы трапляюцца "Народныя песні" Яна Чачота. Прачытаўшы гэты зборнічак, Багушэвіч у лісце да Яна Карловіча зазначаў: "Пачынаецца даследаваннем аб крывіцкай мове, якім карыстаюся, хоць у многіх выпадках не магу згадзіцца з арфаграфіяй, якая скарыстана ў песнях". З гэтых слоў вынікае, што не толькі ведаў, але і разважаў, думаў. Не раз і не два карыстаўся Багушэвіч і назвамі Літва, літоўскі. "На нашай беднай Літве", — чытаем у яго допісах. Суседнюю з Кушлянамі ды Жупранамі пушчу ён называў спрадвечна літоўскай. Усё ведаў Багушэвіч, перш чым напісаць сваю Прадмову, а ў ёй акрэсліць беларускі абшар і даць яму найменне Беларусь.

Францішка Багушэвіча абвінавачвалі ў хлопаманстве, у беларускім сепаратызме. Называлі яго адначасова і кракаўскім палітыканам, які наважыўся сваёй "Дудкай Беларускай" разбіць магутнасць расійскай імперыі, пашырыць на Беларусі польскі элемент. Але, як бачым, не было на думцы Францішка Багушэвіча ні таго, ні другога. І пра гэта сведчыць яго ахрышчэнне ўсёй нашай Зямлі Беларуссю. Ён сапраўды першым тэрмін "беларускі" перанёс на ўвесь абшар нашай сённяшняй краіны. Ён хацеў, каб гэтая зямля, гэты край, нашая старонка жыла сама сабою, сваім жыццём, як жылі ўсе народы-пабрацімцы: чэхі, сербы, балгары, якіх ён згадаў у сваёй Прадмове.

Чым жа ён кіраваўся, наракаючы ўсю нашу зямлю Беларуссю? Чым яго прывабіла гэтае найменне, якое калісь пашыралася толькі на Віцебшчыну ды Магілёўшчыну? Гучаннем сваім, паэтычнасцю? Цяжка адказаць. Загадкі — няпростыя, складаныя, часам невытлумачальныя — застаюцца...

•

Часта можна пачуць ад журналістаў, а таксама ад так званых нашых "дзяржаўных" дзеячаў пра нашу краіну, такія азначэнні: "наша рэспубліка маленькая", "наша рэспубліка невялікая". Нават знайшліся такія, што Беларусь параўналі з вялікім калгасам...

Калі я гэта чую, заўсёды адчуваю і засмучэнне, і прыніжэнне. Ці ж напраўду наша Беларусь такая маленькая? Згадайма зноў жа таго ж Багушэвіча:. "Можа, хто спытае: дзе ж цяпер Беларусь? Там, братцы, яна, дзе наша мова жывець: яна ад Вільні да Мазыра, ад Віцебска за малым не да Чарнігава, дзе Гродна, Мінск, Магілёў, Вільня і шмат мястэчак і вёсак".

Вунь якая Беларусь вялікая для патрыёта, для сапраўднага сына! Ну а для спустошанага, з'ідэалагізаванага чыноўніка яна і сапраўды маленькая, няздатная, няздольная сябе ні пракарміць, ні абагрэць. А ёсць сярод нас і такія, для якіх Беларусі і наогул няма...

•

Гэтыя свае нататкі я пачаў з Сяргея Дубаўца. У 1993 годзе я даведаўся, што Францішак Багушэвіч — Мацей Бурачок, яго прадмова не давалі спакою не толькі мне, але і грамадцы беларускай мінскай моладзі. Сяргей Дубавец у 1993 годзе згадаў у "ЛіМе", што да чарговага з'езда пісьменнікаў у першай палове 80-ых мастакі перазнялі фотаспосабам прадмову Ф.Багушэвіча да "Дудкі Беларускай", і моладзь распаўсюджвала яе. Рабілася гэта ў вялікай канспірацыі, што цалкам імпанавала юнакам і дзяўчатам. Тую прадмову яны разнеслі па адрасах пісьменнікаў і паўкладвалі ў паштовыя скрынкі. Не ўдалося даставіць прадмову толькі А.Макаёнку, бо той жыў у доме, які ахоўвала міліцыя.

Абразок нацыянальнай культуры: студэнты нясуць прадмову Багушэвіча беларускаму пісьменніку і не могуць яе данесці: у пад'ездзе сядзіць міліцыянер...

Выходзіць, што і Сяргей разам са сваімі сябрукамі той парою таксама дзьмуў у Багушэвічаву дудку. Дзьмуў сам і запрашаў дзьмуць іншых. І душы адгукаліся. І нараджалася сугучча душ з песняровай "Дудкай Беларускай", з яе агністаю прадмовай, якая нагадвала і нагадвае не аднаму пакаленню беларусаў шанаваць сваю Бацькаўшчыну, сваю мову, каб не ўмерці.

Уладзімір СОДАЛЬ

ВІТАЛІ РЫГОРА БАРАДУЛІНА

Прыхільнікі таленту паэта сабраліся ў Літаратурным музеі Янкі Купалы. Тут прайшла вечарына, прысвечаная 60-годдзю слыннага майстара паэтычнага слова, народнага паэта Беларусі. На гэтым і акцэнтавалі сваю ўвагу выступоўцы. Шчырыя словы пра Рыгора Іванавіча, яго творчасць прамаўлялі дырэктар музея Ж. Дапкюнас, Л. Давідоўская (яна была і вядучай), С. Законнікаў, Л. Дранько-Майсюк і іншыя.

Панавала святочная атмасфера. Святочная і па-сапраўднаму адраджэнская. Бо сабраліся аднадумцы, бо спаткаліся тыя, хто не толькі днём сённяшнім жыве, а і дбае аб дні заўтрашнім Беларусі, роднага народа. Дарэчы, выстаўка, арганізаваная музеем і прысвечаная Р. Барадуліну, так і называлася — "Не ўяўляю сабе жыцця паэта асобна ад жыцця народа".

Дачка паэта, мастачка І. Барадуліна паднесла бацьку свой дарунак: адлюстраванне хаты, у якой прайшло маленства Рыгора Іванавіча і дзе ён па-ранейшаму знаходзіць душэўны спакой і маральную раўнавагу. Г. Бальчэўская выканала песні на словы Р. Барадуліна. Парадавалі прысутных (і юбіляра, вядома) і М. Басякоў. Гэты чалавек доўга жыў у Сібіры, але захаваў павагу і любоў да ўсяго беларускага, цудоўна выконвае народныя песні, балады, з якімі і пазнаёміў удзельнікаў Барадулінскай вечарыны.

АДНАТОМНІКАМ ВАСІЛЯ БЫКАВА

папоўнілася міжвыдавецкая серыя "Школьная бібліятэка". У кнігу "У тумане", выпушчанай выдавецтвам "Юнацтва", акрамя аднайменнай аповесці ўвайшла і аповесць "Аблава", а таксама раман "Кар'ер". Гэтыя творы чытачу, безумоўна, добра вядомы, але ж яны ў першую чаргу адрасуюцца старшакласнікам, а новае пакаленне чытачоў Васіля Уладзіміравіча ці не ўпершыню атрымае магчымасць заглыбіцца ў свет яго прозы — праўдзівай, аб'ектыўнай, бескампраміснай у сцвярджэнні высокіх маральных якасцей і ў адмаўленні бесчалавечнасці і зла.

У АБАРОНУ МОВЫ

Пятым угодкам з дня прыняцця Закона аб мовах прысвечана кніга "Прымалі закон аб мовах", выпушчаная выдавецтвам клуба "Спадчына", аўтарамі якой з'яўляюцца старшыня гэтага мінскага клуба Анатоль Белы і ганаровы сябра Леанід Лыч. Асноўны змест зборніка складаюць два артыкулы — "Прымалі закон аб мовах..." А. Белага і "Закон аб мовах (падрыхтоўка, абмеркаванне, прыняцце, выкананне)" Л. Лыча. У прадмове аўтары зазначаюць: "Аб'ядноўваючы два артыкулы пад адной вокладкай, мы ставілі перад сабой задачу як мага лепш падрыхтаваць чытача да абароны свайго роднага слова, над якім заносяць даўно акрываўлены меч прыхільнікі дзяржаўнага беларуска-рускага двухмоўя, ініцыятары правядзення ў рэспубліцы моўнага рэферэндуму... Ганьба, што ініцыятарамі моўнага рэферэндуму выступаюць многія дзяржаўныя дзеячы, у тым ліку і прэзідэнт краіны, а таксама народныя дэпутаты... Цывілізаванаму свету яшчэ невядомыя такія выпадкі. Калі ў нас такое адбудзецца і запануе дзяржаўнае беларуска-рускае двухмоўе, тады з поўнай верагоднасцю можна гаварыць пра непазбежнае канчатковае знікненне беларускай мовы, а разам з ёю і беларускага народа ўжо ў першым стагоддзі новага тысячагоддзя. Святы абавязак кожнага свядомага беларуса не даць загінуць матчынай мове. Жыве Беларусь — жыве беларуская мова!"

НАДЗЕЮ ПАДТРЫМЛІВАЕ "НАДЕЖДА"

З 1989 года адзін раз у квартал выходзіць літаратурна-мастацкі інфармацыйна-публіцыстычны веснік "Надежда", складальнікам і галоўным рэдактарам якога з'яўляецца В. Янчанка. Сама інвалід, яна робіць усё магчымае (і немагчымае!), каб падтрымаць тых, каму, як нікому, гэтая дапамога патрэбна. У весніку змяшчаюцца творы інвалідаў, вядзецца з імі перапіска, даюцца розныя карысныя парады. Не выключэнне тут і адзін з апошніх нумароў. Ён васемнаццаты з часу выхаду і другі ў мінулым годзе. Ёсць у ім месца раздзелу "Паэзія наших сэрцаў", дзе змешчаны вершы А. Альфяровіча, І. Пятрэнкі, Ф. Будзько, Г. Гаргун, М. Дзянісавай і многіх іншых. Што цікава, дык аўтары жывуць не толькі ў Беларусі. "Надежда" дае надзею і жыхарам іншых рэгіёнаў былога Савецкага Саюза.

ЯК І ЗАЎСЁДЫ,

публіцыстычнай завостранасцю, месцамі палемічнасцю вылучаюцца матэрыялы царкоўна-грамадскага часопіса "Голас часу", што выходзіць у Лондане. Пацвярджэнне таму і чарговы нумар, пазначаны сакавіком-красавіком. Сярод аўтараў як прадстаўнікі замежжа, так і тыя, хто жыве на Беларусі. У прыватнасці, А.Баханчык з Нясвіжскага раёна выступае з артыкулам "Хто кіруе Беларуссю: Прэзідэнт ці палітрук?" Змешчаны карэспандэнцыя "Візіт у Лондан старшыні Беларускага Парламента", вершы Н.Гілевіча, Н.Дземідовіч, Ю.В-скага, працяг артыкула Ю.Свяржынскага "Галасы аб "Вялікай айчыннай вайне" і ўдзел у ёй савецкіх і польскіх партызан", пачатак нарыса Ю.Весялоўскага "Архіепіскап Мяфодзі і ягоная дзейнасць", нарыс А.Баркоўскага "Мельхіёр і Богдан Чыжыкі" (першы з іх родам з Мінска, адзін з удзельнікаў паўстання 1863 года), іншыя матэрыялы.

Паэзія

Сяргей ГРАХОЎСКІ

"ДАЎ НАМ БОГ НЕЎМІРУЧУЮ МОВУ..."

АДЗІНОТА

Мінорная не моўкне нота,
Нібы даўно не чуты звон.
І адзінота, адзінота
Апошніх непазбежных дзён.

Ні дождж не цешыць, ні спякота,
Не радуе ружовы сон,
І адзінота, адзінота
Апошніх непазбежных дзён.

Хвалюе ўвосень пазалота
На ліпах і барвовы клён,
І адзінота, адзінота
Апошніх непазбежных дзён.

Ды рупіць марная работа,
А плён яе ледзь-ледзь відзён,
І не суцешыць адзінота
Апошніх ненадзейных дзён.
19/IX-94

●

Я — ахвяра ў кожнай драме
І сягоння, як даўней,
Страшна у такім бедламе
Жыць, а паміраць страшней,

Бо адзіную краіну,
Як любіў, так і люблю,
Ды бяда — на дамавіну
І за год не зараблю.
12/II-95

НЕЎМІРУЧАСЦЬ

Даў нам Бог неўміручую мову,
Што жалейкай, то лерай пяе.
Колісь прыхадні бэсцілі слова,
А цяпер узяліся — свае:

То паклёпам, то хітраю змовай
Ачмураюць адзін аднаго.
Хто цураецца роднае мовы,
Той не любіць народа свайго.

Мы сцярпелі і сцерпім нягоды,
Хоць ад крыўды і сэрца дрыжыць.
Сыдуць фобы ў нябыт назаўсёды,
А вось мова павек будзе жыць.
10/II-95

ГОСЦІ

Доўгія госці
Давядуць да млосці.
Прыказка.

Наехалі неспадзявана госці.
Жыруюць, чокаюцца, п'юць,
Вяндліну хваляць, ну а косці
Гаспадарам дагрызаць аддаюць.

З іх кожны і славуты, і вядомы,
Герой, вучоны, колішні "маяк",
Жыве і раскашуе, а дадому
Не выберацца аніяк,

Гасцінасці даўно не заўважае,
Глядзіць на гаспадыню з-пад ілба,
За нізкія пясочыць ураджаі
І кліча не інакш,
як "галыцьба".

Тутэйшыя не даспадобы песні
І слова, што вякі пеpажыло,
Загадвае: "Рабі усё, хоць трэсні,
Каб так, як госцю хочацца, было.

Не наракай, у вас яшчэ не голад:
Вунь пацяробкі з нашага стала.
Замест абразоў
павесім серп і молат,
А зверху — двухгаловага арла".

О, дарагія госцейкі, даволі
Апекі вашае, парадаў і дароў.
Пакіньце хоць адзіны шлях да волі
Для найцярплівейшых гаспадароў.
9/II-95

МАЛЮ НЯЎМОЛЬНЫХ

"Свае — на звод! Мілей усё чужое,
З ім лёгка да апошніх дзён дажыць,
З празрыстай развітаўшыся мяжою,
Бязмежжу выгадней за ўсё служыць".

Там танкі перамолваюць нямоглых,
Удоў цяжарных, голых немаўлят.
Іх не ўратуюць енкі, плач і модлы,
Калі страляюць дзень і ноч з гармат.

Учарашнія хлапчукі з Калугі,
З Разані, Краснаярска, з Бугульмы
Тужэй зацягваюць папругі
У сцюжы бранiраванай турмы.

Няўмольныя і лютыя служакі,
Чужога не шкадуючы жыцця,
Глядзяць, як рвуць галодныя сабакі
Адзінае у мацеры дзіця.

Падлетачкі ў крывавых камуфляжах
На неабвешчанай забітыя вайне,
У месіве з крыві, гразі і сажы,
Дамоў не трапяць нават і ў труне.

Служакі аддаюць усё дазвання —
Народ, гісторыю, і мову, і душу,
Няўжо ім не прысніцца пакаранне,
Якога ў Бога грэшнікам прашу?

А Бог з вышыняў пазірае грозна
На папялішчы і крывавы брод.
Апамятайцеся, пакуль яшчэ не позна,
І пашкадуйце збэшчаны народ.
3/II-95

●

Свой завяршаю круг зямны
У век бязлітасны і люты,
Ратуючыся ад маны
І непазбежнае пакуты.
13/II-95

Васіль ЖУКОВІЧ

"СВЯТАЯ ВЕРА ВЕРНЕЦЦА..."

ВЫПРАБАВАННЕ

Там сонейка зрэдку праб'ецца
праз хмараў аблаву,
тут праўда — праз чорныя хмары
абвальнай хлусні.
Дзіўлюся, наколькі
паказвае неба дакладна,
што дзеецца ў нас на зямлі,
дзе няма цішыні.

Не ладу — разладу ўся прагне
злачынная ўлада,
на службе ў якое падбрэхічаў
цэлая раць...
Пад шквалам вятроў і пад валам
залевы і граду,
Асілак, пачаў ты гадзючае
поле араць.

●

Навошта мне наканавана бачыць,
як зорка маладая дагарае?
Чаму нічога не магу зыначыць,
хоць мне яна такая дарагая?!

За што пакуты свету незямнога?
Не ведаю, чым ёсць мае пакуты.
Калі зыначыць не магу нічога,
чаму да зоркі памяццю прыкуты?

●

Жыў прарок пад убогай страхой.
Ды прароку не верылі людзі,
не было, гаварылі, й не будзе
вешчуна у Айчыне сваёй.

А мудрэц той краіне усёй
праўду нёс, жыў ён праўдай адною.
Людзі звыкліся з чорнай манорю
і не верылі праўдзе святой.

Жыў прарок пад убогай страхой.
Але быў ён зямны і смяротны, —
пасля скону сказаў люд гаротны:
"Жыў прарок у Айчыне сваёй".

●

Няўжо, няўжо, скажы,
Зянон Пазняк,
мы безнадзейна так спазніліся?
Няўжо
нам толькі сны прысніліся
якім не спраўдзіцца ніяк?!

Няўжо людзей з каленяў не падняць?
Няўжо са спінамі сагнутымі
ім жыць, не развітацца з путамі,
і панавацьме ўсё хлусня?

Няўжо на нас ляжыць
праклёцця знак?!
Калі святая вера вернецца,
што ўсё да лепшага павернецца?..
Дзень позніцца, Зянон Пазняк.

●

Аляксею МАРАЧКІНУ

У свеце ашалелым
суцэльнай мітусні
туга па снезе белым
узыдзе ў цішыні.

Па ім туга быць мусіць
бязмежнаю тугой.
Глыбінна зажурусся,
каб выклікаць яго.

Святое неба святам
душу мне ўскалыхне —
нябеснаю санатай
наблізіцца мой снег.

О, не жыцця дажынкі
й не мітусню жыцця
спяюць мае сняжынкі —
спяюць палёт, працяг.

Ах, чысціні стыхія,
сняжынкаў акіян,
адмольваю грахі я, —
уваскрасаю я!

Святлее, пасвятлела
дзён шэрых мітульга.
Туга па снезе белым —
высокая туга.

ЛЕТНІМ РАНКАМ

Неба сіняе навокал.
Вабяць поле, луг і бор.
Тут прастор не толькі воку —
думцы, роздуму прастор.

Сонца ўстала за гасцінцам.
Жыта ў золаце расы.
Пакланіліся сцяжынцы
і зямліцы каласы.

ДВА ВОЗЕРЫ

Два возеры — ясныя вочы
у вейках раскошнай лазы,
чысцейшыя вы ад слязы,
два возеры, ясныя вочы.

Сваёю зямною красой
варожыце неба, азёры,
і вабіце зоркі і зоры
сваёю зямною красой.

Проза

ІМПРЭСІІ

ЗАЛАТАЯ МАЯ РАМАНТЫКА...

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

ЛЕСВІЦА АРФЕЯ

Арфей хацеў быць пасвечаным, падобна Майсею, у сябры таемнага брацтва Дыянісійскіх Містэрый.

Але не прайшоў выпрабаванняў, што вымагалі не толькі розуму і смеласці, але і фізічнага спрыту.

Здарылася нечуванае: дзеля выбітнага мастакоўскага таленту Арфею дазволілі прайсці выпрабаванне другі раз... Пасля яшчэ... І яшчэ... І дарэмна.

У нетрах егіпецкіх пірамід Арфей згубіў назаўсёды сваю Еўрыдыку — магчымасць далучыцца да ўсемагутнай эліты чалавечай цывілізацыі...

Стагоддзі і стагоддзі паўтараюць паэты спробу Арфея: ускараскваюцца па крутых і цёмных лесвіцах зямной іерархіі, а Эўрыдыка бязгучна падымаецца за імі, і нельга ўтрымацца, каб не зірнуць у невядомы твар: ці тая яна, адзіная, жаданая...

Як правіла, твар Эўрыдыкі аказваецца бязносым і касцістым, з бяздоннымі чорнымі правaламі на месцы вачэй...

Тады паэт аступаецца і скочваецца па пакручастых прыступках да сваіх авечак і свірэлі-Сірынгі...

За вакном маёй кватэры не ўздымаюцца велічныя піраміды, а самай высокай кропкай на даляглядзе з'яўляецца шэра-бурачковая цагляная труба безыменнага завода... Але і я чую зваблівыя шэпты:

— Адарвіся ад натоўпу! Што яму твае песні? І няўжо табе не хопіць сілы волі, спрыту і таленту ўзняцца над гэтымі неблаславёнымі галовамі, пазбавіцца задушлівых праблем жабрацкага жыцця?

А вось і лесвіца... Расчыняюцца дзверы — такія дыхтоўныя, абабітыя бурнатнай штучнай скурай і залачанымі цвічкамі... Колькі праседжана перад

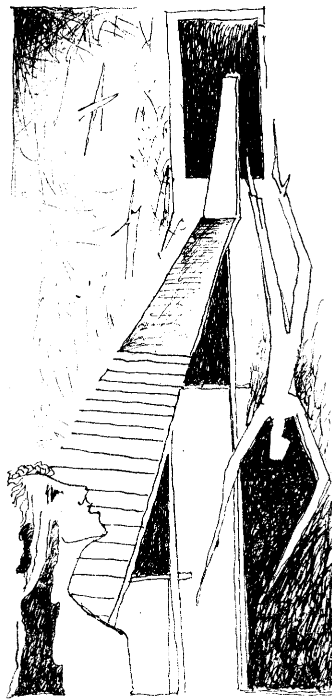

падобнымі! Мімаволі мроіцца, быццам рукі сціскаюць аркушык з заяваю...

За дзвярыма — першыя прыступкі: з груба апрацаваных шэрых камянёў, у трэшчынах і выбоінах, з цёмнымі пасачкамі моху на сутычках... Пасярэдзіне прыступкі прагінаюцца — нібыта растаюць ад тысяч і тысяч крокаў...

Бо мяняюцца дзверы, мяняюцца сцены, а Лесвіца — адзіная і нязменная, як нязменная прага чалавека да ўзвышэння над лёсам...

Аднекуль зверху сплывае павольнае ўрачыстае святло — так здалёк, што немагчыма адгадаць яго вытоку — сонца? Месяц? Зорка? Паходня? Ліхтар? Ці крышталёвая засня з мноствам электрычных лямпачак?

І я ўжо зусім было наважваюся пусціцца ў спакусны небяспечны шлях, але раптам спатыкаюся аб нешта звонкае і хрусткае. Прастора між першай прыступкай і дзвярыма завалена-засыпана самымі рознымі рэчамі — няйнакш, згубленымі тымі, хто падымаўся па Лесвіцы... Тое, на што я наступіла — рэшткі старажытнай ліры, зробленай з пазалачаных рагоў — ці не таго барана, чыё залатое руно ўчыніла стольскі гвалту?

А вось тоўсты сшытак — на яго пажаўцелых старонках згасаюць натхнёныя юначыя радкі...

А колькі тут шлюбных пярсцёнкаў! Можна знізаць іх у маністы даўжынёй ад неразважлівага кахання да карыслівай здрады...

Сціпла пабліскваe танны мядзяны крыжык на шнурочку — такія надзяваюцца падчас хрышчэння...

Мноства незразумелых, недарэчных прадметаў, што былі камусьці мілымі і дарагімі сэрцу сімваламі...

Чым давядзецца ахвяраваць мне?..

Я спрабую разгледзець, куды вядзе Лесвіца. Але прыступкі закручваюцца спіраллю, і ўсё, што мне відочна — спод наступнага круга Лесвіцы, — усё той жа камень, толькі цёмны і нібыта вільготны.

"Асцярожна, дзверы зачыняюцца... Наступны прыпынак — станцыя Кастрычніцкая, пераход да станцыі Купалаўская, да цягнікоў Аўтазаводскай лініі..."

Як добра, што ёсць магчымасць пераходу!..

Я ледзь паспяваю выскачыць з вагона. Дзверы, як і папярэджвалася, з ляскатам зачыняюцца... Не, не з ляскатам, а з бязгучным шоргатам... І не жалезныя пляскатыя дзверы метрапалітэнаўскай электрычкі, — а тыя, дыхтоўныя, абабітыя штучнаю скураю, за якімі — Лесвіца і Надзеі на Лепшае Жыццё...

Дзякуй Богу... Я засталася менавіта там, дзе быць належыць — са сваёй лірай, і шлюбным пярсцёнкам, і крыжыкам, і агульнымі сшыткамі, спісанымі непатрэбнымі народу радкамі...

Ну і са сваім неблаславёным народам... О, як ён штурхаецца!..

Эўрыдыка па-ранейшаму ў царстве Аіда, і ў мяне няма і найменшага жадання выклікаць адтуль яе неспакойны дух.

ЗА АДНЫМ СТАЛОМ СЯДЗЕЛІ...

Я — жанчына, таму цікаўная аж да смяротнага грэху.

Я — пісьменніца, і таму цікаўная ўдвая — аж да грэху надсмяротнага.

З цікаўнасці людзі рабілі самыя неверагодныя рэчы — напрыклад, будавалі Вавілонскую вежу, аплывалі вакол свету ці стваралі гамункуласа...

Дарэчы, пра Фаўста...

Я разгортваю таўсманны "Некранамікон" — кнігу закляццяў, пазычаную ў Говарда. Яе пераплёт з цвёрдай, як жалеза, чорнай скуры невядомай жывёлы. У мяне ёсць трохі вольнага часу — застасцца забыць, што вось-вось з вуліцы вернуцца дзеці, і толькі што памытая падлога пакрыецца шматлікімі бруднымі слядочкамі.

Я засяроджваюся. Мне цікава... Я ніколі не бачыла Стыхійных Духаў.

Першым мусіць з'явіцца Дух Зямлі — гном. Ён жа трансфармаваны дамавік. Я змагу загадваць яму толькі ў тым выпадку, калі не баюся яго стыхіі.

Некалі вучні магаў пры ініцыяцыі мусілі праводзіць па некалькі дзён у цёмных пячорах, ускараскваца на недаступныя скалы — абы давесці сваю здольнасць кіраваць Духамі Зямлі... У маім жа ўяўленні зямля, зямелька — тая субстанцыя, з якой выпорваюць бульбу... А ці пазбаўленая я той душэўнай якасці, якую ўвасабляюць гномы — сквапнасці? Калі не — лепш не мець з імі справы...

Дык скваплнічала я ці не? Калі прыпомніць асобныя нетыповыя выпадкі...

Але ўжо позна... Дошкі падлогі выгінаюцца ад моцных глухіх удараў знізу (падобнае эфектнае з'яўленне прыдумалі, ды не здзейснілі маладыя рэжысёры фільма "Вій"), і вось над толькі што вымытай паверхняй паказваецца круглая галава, абвязаная цёмнай хусткай у клетку.

Гном выбіраецца на паверхню (нейкім дзівам пакінуўшы падлогу цэлаю). Выбачайце, не Гном, а Гноміха. Паджылы круглы твар, пільныя цёмныя вочкі, ватоўка і гэтая клятчастая хустка... Вельмі падобная да нашай дворнічыхі, былой харысткі опернага тэатра. Калі ёй родная адміністрацыя ў сувязі з узростам прапанавала перакваліфікавацца ў гардэробшчыцы ці білецёркі, будучая дворнічыха заявіла, што больш нагі яе не будзе ў гэтым тэатры, і лепш пойдзе яна вуліцы месці...

Гноміха займае месца справа ад мяне, моўчкі здымае з наманікюраных пальцаў грубыя ваўняныя пальчаткі і царскім жэстам кідае іх на стол.

А з боку лазенькі ўжо чуваць шлёпанне мокрых босых ног... Зараз з'явіцца Ундзіна, Дух Вады... Згодна акультным рукапісам, яна павінна выглядаць як ахутаная туманам грэчаская статуя... Пакуль я ліхаманкава выяўляю сваю цвёрдасць духу — адзіны сродак улады над Ундзінамі, увасабленнем мяккасці і плыткасці, — у дзвярным праёме паказваецца важкая фігура ў доўгай выцвілай марынарцы, і мужчынскіх падкасаных нагавіцах — мая Ундзіна відавочна не першай маладосці, да таго ж яе бурачковы нос наводзіць на думку пра заганныя звычкі...

Ундзіна цяжка сядае на крэсла злева ад мяне, і з яе неахайных лохмаў пачынае капаць вада на паліраваную паверхню стала, збіраецца ў струменьчык, які падпаўзае да пальчатак Гноміхі, і тая адсоўвае іх убок, злосна пабліскваючы з-пад хусткі цёмнымі вочкамі.

Сільф, Дух Паветра, звальваецца зверху ў выглядзе лётчыка пачатку стагоддзя — у скураным шлеме, вялізных акулярах і пальчатках з раструбамі, — а ў зубах дыміцца доўгая цыгарэціна з залатым абводам... Сільф цэліў на крэсла, але "прамазаў", і, надымаючыся з падлогі (між іншым, мною ўласнаручна вымытаю!), старанна абцірае скуранoе на футравай падшэўцы паліто і нягучна нешта цэдзіць скрозь зубы... Нарэшце ўсаджваецца насупраць мяне і свідруе нядобрым паглядам, крэпка сціснуўшы ў зубах цыгарэту...

А я спадзявалася пабачыць вытанчанае паўпразрыстае стварэнне з крыламі...

Адно добра — чалавек я досыць самавіты, інакш Сільф, чыя стыхія нявернасць, не сядзеў бы так спакойна...

А вось увасабленне страсці — Саламандра, Дух Агню. Няйначай, вылезла з газавай калонкі, дзе гарыць наш "вечны агонь", бо з'яўляецца з боку кухні. Саламандра маладая і вельмі нервовая. Яе валасы пафарбаваны ў сляпучажоўты колер, прычым на канцах зусім белыя, а ля карэнняў — першародна чорныя, як вугаль. На твары — яркая касметыка, сукенка карацей за летнюю ноч...

Я ўсведамляю, што стол мае чатыры бакі, і апошняй госці няма дзе сесці. Я хуценька перасоўваюся разам з "Некранамíконам" на рог стала — як замужняя, магу не зважаць на старую прымху, што дзеўка, якая сядзіць на рагу стала, застанецца векавухаю...

Саламандра сядае на маё месца і з відавочнай зацікаўленасцю пазірае на Сільфа, патанаючага ў клубах цыгарэтнага дыму.

Усе маўчаць. Цішыня прыгнятае мяне, я разумею, што пара ўжо абвясціць сваю волю, загадаць выканаць запаветнае жаданне ці запытацца пра нешта жыццёва неабходнае, неспазнанае, што могуць ведаць толькі духі....

Чаго ж мне пажадаць? Багацця? Ці каб кожны год выдаваць па кніжцы? Аб'ехаць вакол свету? Ці каб дзеці былі здаровыя?

Пакуль я раздумваю, Сільф дастае з рота цыгарэту і хрыпатым голасам парушае маўчанне:

— Ну дык колькі пакладзеш за рамонт, гаспадыня?

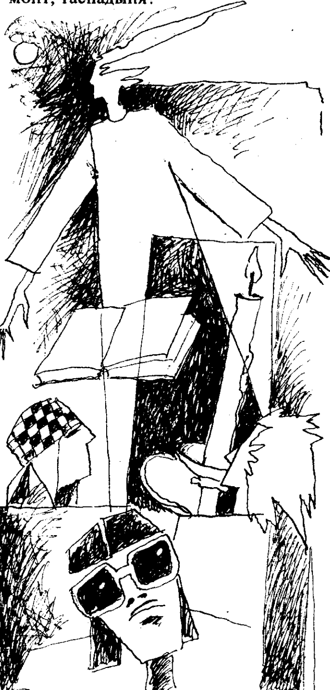

Рамонт? Які рамонт? Я толькі сабралася напытацца пра ўладкаванасць Сусвету...

А між тым загаварыла Ундзіна:

— Пабелка паўсюль абсыпалася... У лазеньцы столь зусім чорная — трэба будзе напачатку мыць...

— Падлога аблезлая, — канстатуе Гноміха. — Пэўна, як першы раз лакам пакрылі — так і не падмазвалі... Лак дарагі цяпер!

— Фарбы вашы ці нашы? — удакладняе Саламандра, а Сільф пачынае тлумачыць, колькі абліцовачнай пліткі пойдзе на кухню і ў лазеньку і колькі каштуе наляпіць квадратны метр...

Я ціха закрываю "Некранамікон", і на яго вокладцы выразна бачныя тлустыя плямы ад нечых пальцаў.

Рамантыка, залатая мая рамантыка, не ўцякай ад мяне, пашкадуй маё шэрае, нястачнае жыццё...

З НЬЮ-ЙОРКА Ў КІЕЎ

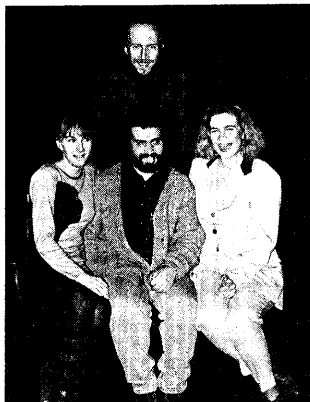

Юрый Шэфталь, украінскі прадпрымальнік, не змог адмовіцца ад радасці апусціцца на зямлю, каб пабыць сярод сваіх сяброў з Альтэрнатыўнага тэатра. Праўда-праўда. Натуральна, яго чакалі ў Мінску і сякія-такія празаічныя справы, але перадусім перавага была аддадзена спектаклю ды адпачынку... Юрый летась дапамог фінансаваць і арганізаваць гастролі Альтэрнатыўнага тэатра ў Кіеве, а таксама падтрымаў ідэю (па магчымасці) падобныя гастролі паўтарыць. Яшчэ ў Кіеве высветлілася, што Юрый даўно задумаў падтрымліваць які-небудзь варты мастацкі калектыў ("Лепей, каб там працавалі мае сябры", — удакладніў тады ён), а тым, як прайшлі гастролі Альтэрнатыўнага тэатра ў лістападзе месяцы 1994 года, ён проста ганарыцца. "Шмат маіх знаёмых ды сваякоў падзялілі маё ўражанні, — удакладніў Юрый. — Мы неяк прызвычаіліся ўжо, асвойталіся з тым, што ўсё вартае — у Маскве, ну, мо яшчэ ў Пецярбурзе... А кіеўскія тэатры, па-бальшыні сваёй, няшмат чым нас уражваюць да захапляюць — цяпер. А таго, што прывезлі беларускія альтэрнатыўнікі, Кіеў даўно не бачыў. Самым уразлівым сталася тое, што тэатр падчас гастроляў узяў удзел у фестывалі "Славянскія сустрэчы" і выйшаў пераможцам. Спектакль "Камедыя..." узнагародзілі гран-пры... Ды чым толькі яшчэ не ўзнагародзілі!.. Сур'ёзна паставіліся і да спектакля "Кароль паміраe", прынамсі, зала заўжды была паўнюткаю. Не схаваю, мне прыемна, што ўжо колькі месяцаў водгулле ад спаткання з маімі мінскімі сябрамі не прыціхваецца сярод маіх кіеўскіх сяброў, сярод партнёраў-прадпрымальнікаў. Ну а рэпліка Жыда Давідкі "Шалом, Дзёма, калі аддасі?" з "Камеды..." паўтараецца такой колькасцю ўдзячных гледачоў, што, пэўна, мусіць зрабіцца нашым прымаўкам". У сярэдзіне сакавіка Юрый Шэфталь ізноў наведае Мінск: гаворка пра супрацоўніцтва працягнецца.

На здымку: кіеўскі прадпрымальнік з сябрамі акцёрамі. Святлана Нікіфарава, Ігар Забара, Юрый Шэфталь і Мая Мартыненка.

Фота Віктара АМІНАВА

САЛІРАВАЛА МАНТСЭРАТ КАБАЛЬЕ...

... А за пультам стаяў наш маэстра — галоўны дырыжор Акадэмічнага тэатра оперы і балета Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі рэспублікі Аляксандр Анісімаў. Канцэрт славутай опернай "зоркі" Мантсэрат Кабалье, які адбываўся ў Маскве, мы маглі глядзець 8 сакавіка па тэлеканале "Астанкіна". Прымадонна выступала ў суправаджэнні расійскага аркестра, кіраваць якім быў запрошаны А. Анісімаў. Маэстра, дарэчы, зусім нядаўна правёў у Мінску вялікі філарманічны вечар за пультам сімфанічнага аркестра роднага ДАВТа: гучала "Карміна Бурана" К. Орфа, "Паэма экстаза" А. Скрабіна, у канцэртным абліччы паўставалі старонкі оперы Д. Шастаковіча "Кацярына Ізмайлава". І ўжо тут саліравалі "зоркі" беларускай опернай сцэны...

ТВОРЧАСЦЬ МАЛАДЫХ

Мастацкая галерэя ў памяшканні музея Максіма Багдановіча ў Траецкім прадмесці працягвае знаёміць гледачоў з творчасцю маладых мастакоў. 7 сакавіка тут адкрылася выстава студэнтаў Акадэміі мастацтваў М. Аржанухінай, А. Кубрыкава, У. Мордзіна, І. Хруцкага, К. Шалашнікавай. Кожны з іх шукае свой шлях у мастацтве. Гэта іх першая выстава ў Мінску. Яна працягнецца да 20 сакавіка.

Лаўрэаты-94

НА ПАЛОТНАХ — СУЧАСНІК

На пасяджэнні Вучонай рады Беларускай акадэміі мастацтваў калегі цёпла павіншавалі загадчыка кафедры малюнка заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, дацэнта ТОЎСЦІКА Уладзіміра Адамавіча з нагоды прысуджэння яму Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь. Лепшыя творчыя сілы мастакоў, акцёраў і рэжысёраў, кінематаграфістаў краіны прадстаўлены сярод прафесарска-выкладчыцкага складу акадэміі, якая ў бягучым годзе будзе святкаваць сваё 50-годдзе. Уладзімір Тоўсцік скончыў нашу адзіную вышэйшую мастацкую навучальную ўстанову ў 1972 г., затым павышаў сваё майстэрства ў Бакінскіх акадэмічных майстэрнях яе стыпендыят Усесаюзнай акадэміі мастацтваў пад кіраўніцтвам выдатнага жывапісца, акадэміка Н. Г. Абдулаева.

З 1976 і па сённяшні дзень У. Тоўсцік звязвае свой лёс з Беларускай акадэміяй мастацтваў. Пачынаў выкладчыкам, цяпер узначальвае кафедру малюнка. Ён цвёрда адстойвае прынцыпы рэалістычнай акадэмічнай мастацкай школы як неабходнага падмурка маладога мастака ў далейшых творчых пошуках. Ва ўмовах "сціплага" бюджэтнага фінансавання культуры, калі зарплата выкладчыка не можа забяспечыць самых элементарных жыццёвых патрэб, не ў кожнага таленавітага педагога-мастака хапае вытрымкі застацца на сваёй пасадзе.

І тым не менш кафедра У. Тоўсціка, і гэта трэба аднесці ў першую чаргу да аўтарытэту кіраўніка, не згубіла сваіх лепшых педагогаў: дацэнтаў А. Казлоўскага, В. Нямцова, В. Цюрына, запрошаны на выкладчыцкую працу маладыя таленавітыя мастакі В. Альшэўскі, В. Ганчарук, А. Ліцвіненка.

Творчасць У. Тоўсціка шырока вядомая на Беларусі і за яе межамі. У 1990 г. Кэмбрыджскім біяграфічным цэнтрам ён абраны чалавекам года. Яго працы экспанаваліся на выставах у Германіі, Грэцыі, Югаславіі, Фінляндыі, Швейцарыі, Ізраілі, Польшчы. Цыкл жывапісных палотнаў "Святло і цені" і трыпціх "Спадчына", за якія У. Тоўсцік атрымаў Дзяржаўную прэмію Рэспублікі Беларусь, добра вядомыя знаўцам і аматарам выяўленчага мастацтва, яны здабылі грамадскае прызнанне праз шэраг выстаў і мастацтвазнаўчых публікацый. Творы вызначаюцца актуальнасцю распрацоўкі праблем гістарычна-культурнага адраджэння і абуджэння нацыянальнай самасвядомасці, кампазіцыйна-пластычнымі пошукамі. А найперш яны прывабліваюць вобразамі сучасніка ў неадназначных, часам фантастычных абставінах, прымушаюць нас задумацца і шукаць адказы на пытанні, узнятыя мастаком.

Леанід ДЗЯГІЛЕЎ,
прарэктар Беларускай акадэміі мастацтваў

Тэатр

СРОДКІ, КАБ АШЧАСЛІВІЦЬ ПУБЛІКУ

"ВОЛЬНЫ ШЛЮБ" НА СЦЭНЕ АКАДЭМІЧНАГА РУСКАГА ТЭАТРА. АДНАРАЗОВАЯ СПРОБА ГЛЯДАЦКАГА АПЫТАННЯ

Што патрэбна для таго, каб моцна закахацца... у тэатр? "Відовішча... магія... свята на сцэне...", — такіх адказаў на маё пытанне была бальшыня.

— Ніколі не задумваўся над гэтым, — пачаў мужчына ў акулярах, — але ведаю дакладна, што каб паважаць сваё каханне, трэба ведаць, што каханка не прастытутка. А калі яна сама навязваецца мне, дык якое ж пасля гэтага каханне?.. Рэжысёр "Свабоднага шлюбу" сам падае-прадае мне свой твор. Тут увесь набор сродкаў шоу-паненкі — і ложак на палову сцэны, і кабарэтныя танцы, і спевы пад гітару, і нават віктарына, гэткае "поле цудаў" у рэспубліканскіх маштабах, — як і прапановы рэжысёра да гледачоў патанцаваць на сцэне. А чаго каштуе заклік да багатых напаіць усіх шампанскім?! Сучасны тэатр непазнавальна перабудаваўся? Падхапіў "подых часу"? Памятаеце, раней гаварылі: тэатр — храм, тэатр — трыбуна. А я вось паглядзеў спектакль, і ў мяне з'явілася новая фармулёўка: тэатр — гэта бардэль...

Гэтыя катэгарычныя меркаванні належаць не крытыкам.

А — проста гледачам, — як іх прынята называць. Спектакль "Вольны шлюб" па п'есе Дарыя Фо і Франкі Рамэ скіраваны на стварэнне найшчыльнейшага дачынення між публікай і акцёрамі. Гледачы трапляюць у сітуацыю, дзе яны самі могуць уплываць на дзеянне і браць у ім актыўны ўдзел! Таму гэты артыкул можна лічыць працягам спектакля, які паставіў на сцэне Акадэмічнага рускага тэатра рэжысёр Б. Луцэнка. У ім сабраны некаторыя думкі гледачоў, якімі яны падзяліліся са мной адразу пасля спектакля.

— Я буду памятаць гэты дзень усё жыццё. Ніколі яшчэ я не бачыла такога дзівосна прыгожага спектакля. Яго можна назваць спатканнем з маёй марай аб святочным тэатры (жанчына сярэдніх гадоў, доктар).

— Дзіўна... аб гледачах не забыліся. Згадзіцеся, гэта не часта здараецца ў нашых тэатрах. І мяне, безумоўна, гэта парадавала. Але рэжысёр так настойліва напамінаў аб сваей ідэі пасябраваць з публікай, што мяне гэта пачало нават раздражняць (жанчына ў чырвоным капелюшы).

— Я захацела шампанскага і ў Італію (гарэзлівая дзяўчына).

— Нашы акцёры па тэмпераменце проста сапраўдныя італьянцы. Я забыўся нават на тое, што на вуліцы непагода... (Мужчына сталага веку).

— Гэта не тэатр (мужчына ў футры).

— Я ў захапленні (проста жанчына).

— Я зразумела, што ў спектаклі была вялікая колькасць розных жартаў. Але, ведаеце, гумар дзейнічае тады, калі ён не надакучлівы, калі смех узнікае непрыкметна, сам па сабе, а тут адразу бачна, дзе рэжысёр разлічыў на рэакцыю залы. Актрыса прабасіла, імітуючы голас сына, пра ягадзіцы, якія адвіслі і больш ніколі не падцягнуцца, альбо цяжка праскакала па сцэне — гэта як сігнал для ўсіх: тут трэба смяяцца. Увесь спектакль пабудаваны на гэтым. Атрымалася так, што кожны жарт тут — не вельмі высокай якасці пародыя на італьянскі гумар (дзяўчына ў джынсах).

— Я адпачыў на гэтым спектаклі (банкір).

— Рэч, вядома, не дрэнная (падлетак).

— Я не зразумеў, куды трапіў — у тэатр ці ў рэстаран. У праграмцы трэба было ўдакладніць (малады чалавек).

— Вельмі добры спектакль! Я пасмяялася ад душы над гэтымі мужчынамі-недарэкамі, асабліва калі яны ў канцы дзялілі агульнае дзіця (беспрацоўная).

— Усё навокал такое шэрае. А тут — святло, яркія колеры, музыка. Можа, тут і была выкарыстана залішняя колькасць сродкаў для "ашчасліўлення" публікі, але гэта ўжо не так важна, бо адразу бачна, што многім гэта падабаецца і прыносіць радасць. (Высокая жанчына).

— Сумна, што тэатр так актыўна камерцыялізуецца... (сталы мужчына).

— Акцёры, рэжысёр, мастак загульвалі, паддобрываліся разлашчваліся да публікі. Яны пастараліся, каб усё было даступна, зразумела, ярка, шумна. Атрымаўся гэтакі своеасаблівы спектакль-кіч (студэнт).

— Шкада, што ў нас вельмі мала такіх спектакляў. А то ўсе скардзяцца, што тэатры дрэнна наведваюцца! Я ўпэўнена, што гэта атрымліваецца толькі з-за таго, што рэжысёры не ўлоўліваюць псіхалогію гледачоў. Нас жа таксама трэба разумець і паважаць! Я думаю, што не памылюся, калі скажу: большасць засталася задаволенай гэтым спектаклем. Так?

Не ведаю. "Вольны шлюб" узялі на сцэне зусім нядаўна. Яго наканавана "браць" перад гледачамі яшчэ шмат разоў. І пакуль ён доўжыцца, у дыялогу паміж публікай і стваральнікамі ўсё больш пытанняў...

Апытвала гледачоў
Наталля НІКАЛАЙЧЫК

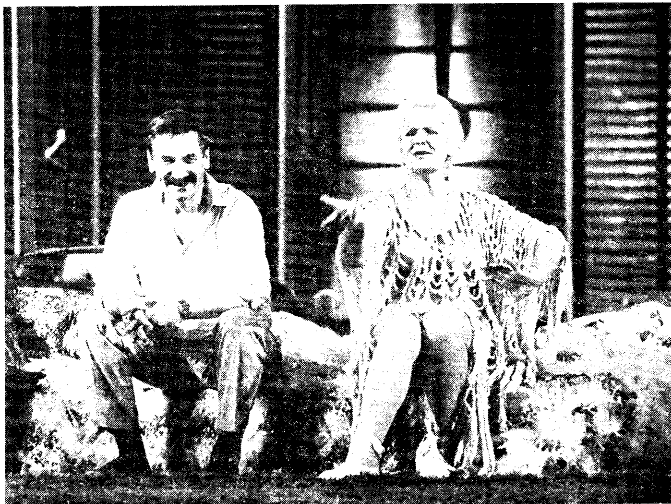

На здымку: у ролях заняты Святлана Кузьміна і Аляксандр Бруxацкі.

Фота Аляксея МАЦЮША

СЛЫХ І ГОЛАС,

альбо СТОЙКІ АЛАВЯНЫ САЛДАЦІК

Нараджэнне музыкі яна параўноўвае з нараджэннем дзіцяці. І гэтая паралель — з уласнага вопыту: Марына Марозава не толькі прафесійная кампазітарка з кансерваторскай адукацыяй (іх на Беларусі — адзінкі...), але і мама двух абаяльных хлопчыкаў — Кірылы ды Арцёмкі.

СПАЧАТКУ гэта неадольна-шчымлівы боль, які працінае наскрозь. Душа і цела пакутуюць ад нявыказанасці таго, што ўжо чуваць недзе ля сэрца, існуе, жыве... Пакрысе слых кампазіткі звыкаецца з характарам гатовага нарадзіцца матыву, мелодыі. Музыка гучыць, ды голас, біццё яе сэрца чуе спачатку толькі сама творца. Але светлая радасць — збылося! — перапаўняе душу, унутры ўсё напята шчасцем нараджэння новага жыцця.

І тады Марына звоніць па тэлефоне і голасам, поўным невыказнай пяшчоты і асалоды, прамаўляе: "Ма-а-ма-а..." А Яўгенія Канстанцінаўна ўжо даўно ведае **гэты** голас дачкі, які так дзіўна спалучаны ў ёй з такім цвёрдым, сапраўды мужчынскім характарам. Можа, гэтая цвёрдасць ад самой матулі, якой трэба было быць моцнай, каб выжыць, паставіць на ногі дачку?..

У МУЗЫЧНУЮ ШКОЛУ дзяўчынку браць не хацелі: у яе "разыходзіўся" слых з голасам. Дакладней, голасу ў музычным сэнсе ў яе зусім не было. Марына ўжо не памятае, што тады дапамагло. Магчыма, яе проста папрасілі ніколі не спяваць — толькі фартэпіяна. А можа, падзейнічаў аўтарытэт дзядулі, цудоўнага спевака-самавука, ці бацькі, які па слыху граў на розных інструментах. Ці настойлівасць маці, якая хацела бачыць дачку толькі кампазітаркай...

Інструмента ў маленькай піяністкі не было. Часта яны разам з дзядулем хадзілі ў мясцовы касцёл, дзе ў паўзмроку за шырмай стаяла старэнькае піяніна. Па вечарах ёй дапамагала бабуля, дазваляючы Марыне раскладваць кардонную клавіятуру на швейнай машыне — і займацца. Гэтаксама, бязгучна, "іграла" яна і на школьных уроках: на вечку парты. Гукаў музыкі тае ніхто, акрамя самой дзяўчынкі, не чуў, і настаўнікі звычайна не пярэчылі такім бяскрыўдным забавам.

"Голас" яе музыкі доўга не знаходзіў выйсця! Праз такія заняткі з кардоннай клавіятурай, напэўна, і развіўся ў Марыны Марозавай дасканалы ўнутраны слых. Яна і цяпер чуе і запісвае музыку пераважна без "фано". З дзяцінства парывалася "спяваць сваім голасам" — не толькі чужое выконваць. Яна малявала музыкай мелодыі асенняга дажджу ў правінцыйным Дзяржынску, малявала стомленую, але ласкавую маму, якая наведвала дачушку па выхадных. У яе музычных фантазіях жылі бабуля ды дзядуля, іх старэнькі дамок, ейная ўлюбёная лялька, што ціха плача-ўсхліпвае па начах без гаспадынькі, і веснавы ветрык з вестачкай пра блізкае цяпло...

Яе "не заўважылі" ні ў Дзяржынску, ні потым, пасля пераезду ў Мінск. "Не адкрылі" талент у сталічным музвучылішчы імя М.Глінкі, дзе Марына скончыла тэарэтычнае аддзяленне. У кансерваторыю паступала двойчы... Яе адметнага голасу не чулі хоры іншых музыкантаў. Мэтры ад музыкі фанабэрліва абяцалі ёй незайздросную "кар'еру" музычнага кіраўніка ў дзіцячым садку...

І чым больш было гэтай глухасці, вакууму, непрызнання вакол — тым больш адчайна, дзёрзка рваўся знутры насуперак усяму яе голас. Марыне рабілася невыносна цяжка жыць толькі слыхам. Хацелася, жадалася да болю ў змазоленых на клавішах пальцах: быць пачутай.

ЦЯПЕР, калі так рэдка даводзіцца пабыць адной, Марына зноў пачынае цаніць свабоду адзіноты, яе філасофскую глыбіню і высокую гармонію. Неяк летам ім са старэйшым сынам, Кірылам, пашанцавала выступаць з канцэртамі перад клірыкамі ў Польшчы. Праўда, грала больш сама, і не толькі ўласныя творы, але і сыну перапала апладысментаў. Ды больш, чым апладысменты, натхняла Марыну пасля двухгадовага нянькання з меншанькім, Арцёмкам, тамтэйшая адзінота і цішыня, у якой надаралася часам пабыць. Яна заходзіла ў жытнёвае поле непадалёк ад кляштара, клалася на зямлю, глядзела ў нябёсы — і музыка сама пралівалася ў сэрца.

Таго гастрольнага запалу кампазітарцы хапіла, каб "дазбіраць" новай музыкі на цэлы аўтарскі вечар у сценах роднага ёй Беларускага педуніверсітэта (там яна працуе выкладчыцай). А сёлета М.Марозава рыхтуе чацвёрты свой вечар, і таксама са свежых твораў.

Ёй падабаецца балет. У ім музыка бярэ сабе ў дапамогу не толькі галасавыя звязкі — усё чалавечае цела. І пры гэтым творцы без слоў прамаўляюць усё, чым перапаўняюцца душы, нават тое, дзе й слова часам бездапаможнае.

Па-дзіцячы трапятала яе сэрца, калі пісала "Стойкага алавянага салдаціка" — балет па матывах казкі Андэрсена. Ён — не герой, не генерал, не прыгажун, гэты алавяны аднаногі салдацік. Больш таго, мне нават падалося, што ў Маршы алавянага салдаціка (адна з частак балета) гучаць ноткі не проста зухаватасці, але і бравурнасці, нейкай вайсковай прасталінейнасці, цвёрдаалавянасці. Але жыццёвая стойкасць, ды яшчэ высокае каханне, якое салдацік сустракае ў абліччы прынцэсы з цудоўнага кардоннага палаца, робяць яго ўсемагутным. А калі з'яўляецца чорт, то ў твор трывожна ўрываецца скрыгат металу, сыплюцца дысгарманічныя сугуччы. Ствараецца ўражанне, быццам чорт сапраўдны, не казачны — столькі цынізму, жорсткасці, разбуральнасці, здзеклівасці ў яго музычным вобразе.

Салдацік і прынцэса перамагаюць чорта (хоць і апынаюцца ў агні) сваім каханнем, сваёй стойкасцю. Музычная лінія іх кахання паступова бярэ верх над скрыгатаннем чортавай сілы. Светлая мелодыя перамагае ўсе спробы чорта разлучыць закаханых, якія разам згараюць у агні — і ўрэшце, у фінале гэты, здавалася б, магутны праціўнік ператвараецца ў карыкатурнага, маленькага чорціка-цацку.

У гэтым балеце ідэя хрысціянскай самаахвярнасці, стойкасці падчас цяжкіх выпрабаванняў, нават і смерцю, як і высокая ідэя непераможнасці сапраўднае любові, удала ўвасоблены моваю музыкі.

Тэма шчырага пачуцця, здольнага тварыць цуды, нязменна прысутнічае ў творах Марыны Марозавай. Тэма гэтая чуваць і ў дзіцячай оперы "Муха-цакатуха", дзе тонка перададзены дзеянні ды нюансы пачуццяў маленькіх герояў твора.

Вясёлая гасцінная муха, якая ўсіх шчодра частавала, вядома ж, заслугоўвае такога мужнага рыцара-абаронцу, як камарык. Ён мужна ўступае ў бойку з павуком — і перамагае. Прычым перамагае не проста крывасмока, але разам з ім і ўсё тое страшнае, што перашкаджае радавацца жыццю — як кузуркам, так, пэўна ж, і людзям.

Марына Марозава з сынам Кірылам.

Гэтая дзіцячая опера, як прызналася Марына, пісалася лёгка ("уступ адразу сам загучаў"), бо казка была для яе вядомая і любімая з дзяцінства. Опера набыла цікавую санатную форму (уступ, распрацоўка тэмаў, рэпрызы), у ёй ёсць свая драматургія, тонка выпісаны музычныя характарыстыкі герояў, якія нават маюць свае арыі. Твор склаўся ўсяго за два тыдні, натхнёна — і быў прызнаны: некаторы час гучаў на канцэртах дзіцячага абанемента ў зале філармоніі.

Блізкім для кампазіткі жанрам стаўся раманс — у ім таксама аснову складаюць глыбокія пачуцці, напружанасць эмоцый. Рамансы Марына Марозава стварае як на вершы рускіх, так і беларускіх паэтаў (створаны цыкл рамансаў на вершы Ніны Мацяш, "салонна" загучаў і Ніл Гілевіч). Рамансы Марыны — філіграннай работы, творы дзівосна напоўненыя пачуццямі і ў той жа час лаканічныя. Гэта, заўважу, найбольш вытанчаны з вакальных жанраў.

Няцяжка было на самым пачатку яе кампазітарскага шляху прадбачыць, што калі-небудзь яна возьмецца і за оперу — сапраўдную, не дзіцячую. Сёння адна з іх ужо ў рабоце.

НАСТАЎНІК Марыны Марозавай па кансерваторыі Яўген Глебаў упэўнены ў ейным таленце, і цёплыя словы пра свайго малодшага калегу ад гэтага скупаватага на ўхвалу чалавека многа значыць. Марозава была адной з нямногіх выпускніц Глебава: у яго больш выпускнікоў. Яўген Аляксандравіч звычайна не бярэ вучняў, якім "не дадзена" ад Бога. Пэўна ж, у Марыне Марозавай і сапраўды ёсць нешта ад стойкага алавянага салдаціка, калі здолела пераканаць прызнанага майстра ў сваім таленце, першай сярод яго выхаванцаў атрымаць званне дацэнта ды яшчэ такое прызнанне: "Разумная, таленавітая, мэтанакіраваная... Я толькі дапамагаў развіцца ў ёй прыроднаму, Божаму дару".

Часам здараецца, што жанчына як кампазітарка "памірае" пасля таго, як на яе абрынываюцца клопаты пра сям'ю, дзяцей. І калі "трое мужчын у доме: муж і два сыны" ледзьве не "знішчылі" ў Марыне кампазітара, дык яе мама першай заўважыла небяспеку і ўзяла частку сямейных клопатаў на свае плечы. Можа, і таму ўдзячная дачка з ёю першай дзеліцца радасцю нараджэння новых мелодый. А яшчэ — менавіта падчас свайго другога дэкрэтнага адпачынку Марына Марозава зрабіла шэраг тэарэтычных прац па музыцы, што дало ёй права прэтэндаваць на званне дацэнта.

Бытавыя клопаты, праблемы могуць стварацъ вакол чуйнага сэрца кампазітара непрабівальны кокан — і яно робіцца "як усе", творца ў чалавеку паціху згасае. Бывае і наадварот: менавіта неўладкаванасць (сямейная, жыццёвая...) агаляе нервы — і чалавек вырастае з кокана ўласнае звычайнасці. Але любы творца хоча быць пачутым!

А ці заўсёды "чуем" мы сімфанічную музыку нашых сучаснікаў? Я быў сведкам глухой пустэчы цудоўнае залы дзяржфілармоніі падчас апошняга з'езда кампазітараў Беларусі, дзе на працягу некалькіх вечароў выконваліся новыя творы. І часам колькасць музыкантаў на сцэне пераважала сціплую купку слухачоў, у асноўным знаёмых ды родзічаў тых, чыя музыка выконвалася. Мільённы горад такі глухі... Пра якое ж "паляпшэнне жыцця" можна марыць?..

Абыякавасць, нежаданне, няўменне людзей слухаць і чуць сімфанічную музыку — ці не водгук гэта тае сімвалічнай барацьбы, якую, памятаеце, у балеце Марыны Марозавай вядуць алавяны салдаіцк і чорт? Калі ў мелодыі жыцця мы развучваемся слухаць, адчуваць гармонію, чуем (і любім слухаць!..) толькі какафонію разладу — мы папаўняем шэрагі вояў чорта. Знайсці сёння нагоду парадавацца — тое ж, што навучыцца любіць: любіць жыццё, любіць людзей, што побач, любіць прыгажосць. Любіць цяжка! Прасцей усё ганіць і разбураць — але гэта шлях вояў чорта. Сімфанічная музыка навучае чалавека любіць, суперажываць, ствараць. Калі яна пранікае ў сэрца, то разам з ёю нам перадаецца і тая незнішчальная моц, якой быў абаронены ад чорта стойкі алавяны салдацік.

Без музыкі ў душы, без пачуцця гармоніі, пачуцця любові, пачуцця прыгожага — мы і ў прыватызаваных мурах застанёмся слабымі і безабароннымі.

ГЭТЫЯ НАТАТКІ — толькі маленькая спроба падтрымаць такіх, як Марына Марозава, "стойкіх алавяных салдацікаў" — па сутнасці, не пачутых намі пакуль што кампазітараў. Песеннікам — прасцей: іхнія творы ўсё ж гучаць на канцэртах і фэстах, па тэлебачанні і радыё. Сімфаністы ж не маюць магчымасці наняць аркестр, каб увасобіць у гук, "нарадзіць" у плоці сваю музыку. А значыць — фактычна не маюць голасу, каб выказацца.

З аднаго боку (у слухачоў) няма выхаванага, прызвычаенага да сучаснай сімфанічнай музыкі слыху. З другога (у кампазітараў) няма "голасу": адладжанай сістэмы папулярызацыі іх творчасці.

Як жа тады прарвацца на зямлю "Голасу Неба" — Музыцы?

Пытанне застаецца адкрытым. Праўда, у Марыны Марозавай з яе, паўтаруся, не пажаночы моцным характарам, кар'ера прафесійнага кампазітара складваецца больш-менш удала. Вось яе заўважылі і на тэлебачанні, распачалі здымкі музычнага фільма "Незакончаны раманс" пра творчасць М.Марозавай. Цікава складваецца супрацоўніцтва з вакальным трыо "Рамонак", з харэографам Віктарам Савіным з Мінскага універсітэта культуры і вакальна-харэаграфічным калектывам "Квецень", якім кіруе Валеры Полеў.

Слых па-ранейшаму не здраджвае ёй: Марына Марозава чуе сярод какафоніі сённяшніх спрэчак і дэбатаў, бясконцых грашова-харчовых клопатаў сапраўдную музыку. І хай дае Божа долю тым, хто чуе Музыку, самім быць пачутым. На сваёй Радзіме. У творчым росквіце. Не заўтра, не калісьці, а цяпер, бо кожная ўспрынятая ўдзячным слухачом мелодыя выкрасае ў натхнёным сэрцы кампазітара новыя і новыя.

Няўжо стойкаму алавянаму салдаціку трэба ўрэшце згарэць у творчым парыванні, каб сцвердзіць свой талент, сваю святую любоў да чароўнай прынцэсы — Музыкі?

Іван ЖДАНОВІЧ

ПЕРШАЯ ВЫСТАВА

У Брэсце, у "Музейнай гасцёўні", адкрылася выстава жывапісу і графікі Аксаны Гайдукевіч — выпускніцы Мінскага мастацкага вучылішча імя Глебава, а цяпер студэнткі IV курса Беларускай акадэміі мастацтваў. Больш за сорак палотнаў таленавітай маладой мастачкі з Брэста прадстаўлена на выставе. Аксана пачала маляваць вельмі рана. Парасткі яе таленту заўважыў бацька — вядомы ў Брэсце архітэктар Міхаіл Міхайлавіч Гайдукевіч. Ужо ў свае адзінаццаць гадоў Аксана атрымала першыя прызы на міжнародным конкурсе. Выстава такога маштабу ў Аксаны — першая. Яна адметная тым, што сёлетні год аб'яўлены ЮНЕСКА годам жанчыны. Ёй і прысвечаны вернісаж.

На здымку: мастачка Аксана Гайдукевіч падчас адкрыцця выставы.

Фота Эдуарда КАБЯКА,

БЕЛІНФАРМ

"КАМЯНЕЦКАЯ СКАРБОНКА"

Культурна-асветнае аб'яднанне "Камянецкая скарбонка", што створана пры мікрараёне Замосце ў Камянцы, сабрала энтузіястаў самадзейнай творчасці. Тут ёсць свае музыканты, вакалісты, танцоры. У рэпертуары самадзейных артыстаў — беларускія, украінскія, польскія, рускія народныя мелодыі. З канцэртамі "Камянецкая скарбонка" пабывала ўжо ў многіх калгасах і саўгасах раёна, выступала і ў райцэнтры. Гледачы цёпла прымаюць калектыў.

На здымку: удзельніцы фальклорнай групы "Камянецкая скарбонка" Валянціна Дзьякова (злева), Святлана Аніскевіч, Валянціна Данілюк, Святлана Ігнацюк, Наталля Воднева і Зоя Пазнякова.

Фота Эдуарда КАБЯКА,

БЕЛІНФАРМ

ЧАЛАВЕК ЧУЛАЙ І БАГАТАЙ ДУШЫ

Анатоль Віктаравіч Бухаркін усё сваё працоўнае жыццё правёў сам-насам з прыродай. Ён быў лясніччым і ў Карэліі, і ў Окскім дзяржаўным заказніку, і ў Бярэзінскім біясферным. Ягоным клопатам быў лес. Чалавек чулай і багатай душы, Анатоль Віктаравіч не мог не дзяліцца ўбачаным. Так з'явіліся яго першыя пейзажы. І вось ужо многія гады не расстаецца ён з палітрай, ствараючы дзівосныя па прыгажосці і настроі карціны. Яго работы — гэта жывапісная панарама запаведнага кутка Беларусі — Бярэзінскага біясфернага запаведніка.

Яўген КАЗЮЛЯ, БЕЛІНФАРМ

ТАКІ ЁН БЫЎ...

ДА 150-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ДЗЕДА ТАЛАША

У Літаратурным музеі Якуба Коласа адбыўся чарговы літаратурны чацвер пад назвай "Слаўны сын Айчыны", прысвечаны 150-м угодкам з дня нараджэння славутага палескага селяніна, галоўнага героя аповесці Якуба Коласа "Дрыгва" дзеда Талаша. І сёння гэтым героем захапляецца наша моладзь. Іншых забываюць, а яго помняць. У чым тут справа? Што ў ім, Талашы, такога, што і цяпер ён жыве ў памяці народнай?

Гэта, відаць, таму, што ён удзельнік не толькі грамадзянскай, а і Вялікай Айчыннай войнаў. Ён любіў справядлівасць, заўсёды быў у людскім натоўпе, лез у спрэчку, нават у бойку, калі трэба было ратаваць чалавечую годнасць. Гэта было яго бядой і болем.

Пра гэта і гаварылі на літаратурнай сустрэчы ў музеі сын Коласа Даніла Міцкевіч, Мікола Татур, Іван Кудраўцаў і дацэнт Белдзяржуніверсітэта Вольга Казлова. Прысутныя, сярод якіх былі студэнты, навуковыя супрацоўнікі, літаратары, з цікавасцю слухалі выступоўцаў, якія ў свой час сустракаліся з Талашом. Яны пазнаёміліся таксама з калекцыяй цікавых фотаздымкаў, на якіх Васіль Ісакавіч сфатаграфаваны ў гады Вялікай Айчыннай вайны з партызанамі, лётчыкамі, з грамадскімі дзеячамі.

Асаблівую ўвагу прысутных прыцягнуў фотаздымак 1937 года, які перадаў музею праправнук Талаша гамяльчанін Валерый Дрыга. На ім дзед Талаш сфатаграфаваны з родзічамі ў вёсцы Бяланавічы, каля Петрыкава. Васіль Ісакавіч сядзіць сярод двух сталых мужчын і аднаго маладога з хлопчыкам на руках. Прозвішчы іх навуковым супрацоўнікам музея невядомы, таму просьба да чытачоў: калі хто ведае, няхай паведаміць у музей.

Цікава, што на здымку дзед Талаш з ордэнам Чырвонага Сцяга, якім ён быў узнагароджаны за ўдзел у грамадзянскай вайне.

У пратаколе N 31 пасяджэння Прэзідыума ЦВК БССР ад 6 лютага 1928 г. гаварылася: "За здзейсненыя подзвігі ўзнагародзіць ордэнам Чырвонага Сцяга Талаша Васіля Ісакавіча, селяніна вёскі Белкі Петрыкаўскага рёна Мазырскай акругі".

Уручыць Талашу ордэн за N14009 было даручана члену ЦВК БССР Стрэлю. У архіве наконт гэтага захаваўся цікавы ліст: "Прэзідыум ЦВК БССР даручае Вам асабіста выехаць у вёску Белкі, дзе на ўрачыстым пасяджэнні савецкіх і грамадскіх арганізацый, з шырокім удзелам сялян, уручыць Талашу гэту высокую ўзнагароду, падкрэсліўшы яе значэнне, а таксама тыя ўчынкі, якія зроблены Талашом у грамадзянскую вайну і ў партызанскім руху і адначасова перадаць яму прывітанне ад імя

ўрада БССР". Значыць, ордэн уручаў дзеду не М. Калінін, як пісалі многія газеты да гэтага часу.

Пасля гэтага дзед хадзіў героем. Усюды яму спадарожнічалі слава і гонар.

Талаш двойчы прыязджаў у Мінск на сустрэчу з Якубам Коласам. Якраз у той час выйшла з друку аповесць "Дрыгва". Дзед уважліва прачытаў яе, з многім пагаджаўся, пазнаваў некаторых сваіх сяброў, а з некаторымі фактамі не згаджаўся, многае разумеў па-свойму. Вось і вырашыў сустрэцца з пісьменнікам, каб нешта ўдакладніць і дапоўніць. Пра першую сустрэчу з дзедам Якуб Колас прыгадваў:

"Калі мне не здраджвае памяць, упершыню сустрэўся з героем сваёй аповесці ў Мінску, у будынку Акадэміі навук, калі Акадэмія размяшчалася на Ленінскай вуліцы. Гэта было ў 1934 г., пасля таго, калі аповесць была выдадзена. Дзед Талаш прачытаў яе і вырашыў убачыць мяне. Мы гаварылі з ім пра аповесць. Дзед крыху крытыкаваў мае праўкі. Так, напрыклад, у аповесці дзед названы Рыгорам. На самай жа справе яго завуць Васілём (Ісакавічам). Я пераблытаў і імёны яго сыноў. Ён таксама не быў згодзен са мной і ў тым, што ён збег ад трох канваіраваўшых яго польскіх жаўнераў. Дзед упарта стаіць на тым, што іх было пяць. Так было занатавана і маім саслужыўцам, які сустрэўся выпадкова з Талашом і занатаваў яго расказ. У занатаваным са слоў дзеда расказе не было Галініча, Нявідніка, многіх персанажаў палякаў. Сцэна з дзікам — гэта расказ майго бацькі, пачуты мной яшчэ ў дзяцінстве".

Зноў жа, аказваецца, вось як было, а не так, што быццам пісьменнік тройчы прыязджаў на Петрыкаўшчыну на сустрэчу з дзедам, калі працаваў над творам.

Цікава было ўпершыню пабываць палескаму селяніну ў беларускай сталіцы. Тут яго многае ўразіла: шматпавярховыя дамы, вуліцы, тэатры. Ён быў жаданым госцем у хаце Якуба Коласа на Вайсковым завулку, дзе жыў тады народны паэт. Гаварылі пра многае: дзед Талаш успамінаў грамадзянскую вайну, паходы, сваіх баявых сяброў.

Прыязджаў Васіль Ісакавіч у Мінск і ў 1939 годзе. У той час Анатоль Багатыроў стварыў оперу "У пушчах Палесся", прэм'ера якой адбылася 28 жніўня. У падрыхтоўцы спектакля прымаў непасрэдны ўдзел Якуб Колас.

Былы дырэктар тэатра Аскар Гантман успамінае:

"Аднойчы, калі ішла рэпетыцыя партызанскай сцэны, у цёмную глядзельную залу Якуб Колас увайшоў не адзін. Побач з ім быў невысокі, ужо зусім сівы, але яшчэ моцны каржакаваты стары. Пісьменнік клапатліва пасадзіў свайго спадарожніка ў мяккае крэсла.

Колас пазнаёміў нас. Гэта быў легендарны дзед Талаш. Яны, Якуб Колас і дзед Талаш, надалі радаснай падзеі нараджэння оперы непаўторную прывабнасць".

Вось такія факты з біяграфіі дзеда Талаша.

Мікола ЖЫГОЦКІ

МЫ ЗА ЦАНОЙ НЕ ПАСТАЯЛІ?

(Пачатак на стар. 5)

З ПАВЕДАМЛЕННЯ

ФАШЫСЦКАЙ ПАЛІЦЫІ БЯСПЕКІ І СД НА АКУПІРАВАНАЙ ТЭРЫТОРЫІ СССР АБ ДЗЕЙНАСЦІ ПАРТЫЗАН У БЕЛАРУСІ.

N 5 29 мая 1942 г.

Партызанская небяспека на Беларусі ўсё яшчэ вельмі вялікая. У пачатку красавіка партызанскай групе, якая дыслакуецца ў раёне Баранавіч, удалося расстраляць 21 мясцовага паліцэйскага...

У раёне на паўднёвы захад ад Магілёва была праведзена акцыя супраць партызан, у ходзе якой было забіта больш за 200 чалавек і захоплены вялікія трафеі.

У раёне Беразіно былы школьны інспектар у гор. Мінску Шунейка на падставе лжывых дадзеных змог уладкавацца на пасаду нам. нач. паліцыі парадку. Сваё становішча ён скарыстаў, каб угаварыць 32 паліцэйскіх разам са зброяй уцячы ў партызаны. Перад уцёкамі яны павінны былі ўзарваць у Беразіно склад з рускімі артылерыйскімі снарадамі. Перад ажыццяўленнем гэтага плана Шунейка і 39 паліцэйскіх арыштаваны.

У раёне Гомеля былі арыштаваны 8 парашутыстаў. Запас узрыўчаткі і радыёстанцыі, што былі пры іх, канфіскаваны. Гэтая група мела заданне ажыццяўляць дыверсіі на чыгуначнай лініі Гомель—Мінск...

ПАСТАНОВА

ДЗЯРЖАЎНАГА КАМІТЭТА АБАРОНЫ N 1926 сс "АБ ЧЛЕНАХ СЕМ'ЯЎ ЗДРАДНІКАЎ РАДЗІМЫ"

24 чэрвеня 1942 г.

1. Устанавіць, што паўналетнія члены сем'яў асоб (ваеннаслужачых і цывільных), асуджаных судовымі органамі або Асобай нарадай пры НКУС СССР да вышэйшай меры пакарання па арт. 58-1"а" КК РСФСР і адпаведных артыкулах КК іншых рэспублік: за шпіянаж на карысць Германіі і іншых краін, што ваююць з намі, за пераход на бок ворага, здраду або садзейнічанне нямецкім акупантам, службу ў карных або адміністрацыйных органах нямецкіх акупантаў на захопленай імі тэрыторыі і за спробу здрады Радзіме і здрадніцкія настроі, падлягаюць арышту і ссылцы ў аддаленыя мясцовасці СССР на тэрмін у пяць гадоў.

Членамі сям'і здрадніка Радзімы лічацца: бацька, маці, муж, жонка, сыны, дочкі, браты і сёстры, калі яны жылі сумесна са здраднікам Радзімы або знаходзіліся на яго ўтрыманні да моманту ажыццяўлення злачынства або да моманту мабілізацыі ў армію ў сувязі з пачаткам вайны.

ДАВЕДКА

НАРОДНАМУ КАМІСАРУ ЎНУТРАНЫХ СПРАЎ СССР ГЕНЕРАЛЬНАМУ КАМІСАРУ ДЗЯРЖАЎНАЙ БЯСПЕКІ тав. БЕРЫЯ Л. П.

Зусім сакрэтна

...З пачатку вайны па 10 кастрычніка 1941 г. Асобымі аддзеламі НКУС і загараджальнымі атрадамі войск НКУС па ахове тылу затрымана 637364 ваеннаслужачыя, якія пакінулі свае часці і ўцяклі з фронту. З іх аператыўнымі заслонамі Асобых аддзелаў затрымана 249969 чалавек і загараджальнымі атрадамі войск НКУС па ахове тылу — 407395. Асобымі аддзеламі арыштаваны 25878 чалавек, астатнія сфарміраваны ў баявыя часці і накіраваны на фронт. Па пастановах Асобых аддзелаў і па прысудах ваенных трыбуналаў расстраляна 10201 чалавек, з іх перад строем 3321...

Намеснік начальніка Асобага аддзела НКУС СССР камісар дзяржаўнай бяспекі 3-га ранга Мільштэйн.

ДЫРЭКТЫВА

ГАЛОЎНАГА КАМАНДАВАННЯ СУХАПУТНЫХ ВОЙСК

N 004870

Сакрэтна. Толькі для камандавання

16 снежня 1942 г.

Змест: Барацьба з бандамі

Фюрэру прадстаўляюцца рапарты аб тым, што асобныя служачыя вермахта, якія ўдзельнічаюць у барацьбе з бандамі, за сваё дзеянні ў гэтай барацьбе прыцягваліся да адказнасці.

Фюрэр загадаў:

1. Вораг выкарыстоўвае ў бандыцкай барацьбе фанатычных, пракамуністычна выхаваных байцоў, якія не баяцца ніякага гвалту. Больш чым калі-небудзь тут гаворка ідзе пра тое, быць або не быць. З салдацкім рыцарствам або з захаваннем Жэнеўскай канвенцыі гэтая барацьба весціся больш не можа.

Калі барацьба супраць бандаў на Усходзе, як і на Балканах, не будзе весціся крайне жорсткімі сродкамі, то ў недалёкай будучыні наяўных у нас сіл не хопіць, каб адолець гэтую чуму.

Таму войскі маюць права і абавязаны ўжываць у гэтай барацьбе (таксама супраць жанчын і дзяцей) любыя сродкі без абмежаванняў, калі толькі яны вядуць да поспеху.

Міласэрнасць, няхай любога роду, з'яўляецца злачынствам супраць германскага народа і салдат-франтавікоў, якія церпяць бандыцкія ўдары. Не можа быць ніякага спачування і літасці бандам і іх памагатым.

2. Ніводны немец, які ўдзельнічае ў барацьбе з бандамі, не можа з-за свайго ладу дзеянняў у барацьбе супраць банд і іх памагатых прыцягвацца да дысцыплінарнай або ваенна-судовай адказнасці.

Камандуючыя войскамі, якія выкарыстоўваюцца ў барацьбе з бандамі, адказныя за тое, каб усе афіцэры падпарадкаваных ім вайсковых часцей былі тэрмінова апавешчаны аб гэтым загадзе ў дахадлівай форме, а судова-юрыдычныя інстанцыі без прамаруджання атрымалі звесткі аб гэтым загадзе і не ажыццяўлялі ніякіх спраў, якія супярэчаць гэтаму загаду.

Начальнік галоўнага штаба Узброеных Сіл Кейтэль.

ЦЁМНЫЯ ПЛЯМЫ НА "БЕЛЫМ ФЕСТЫВАЛІ"

Дзіўны наш час, калі толькі цудам можна лічыць тыя тры дні, што знайшліся ў Нацыянальнай мастацкай галерэі (а яна сёння ўяўляе сімбіёз рэстарана, кніжнай крамы, антыкварнай лаўкі і офісаў фірм, што гандлююць усім — ад мэблі да ўнітазаў) на мастацкую выставу пад назвай "Белы арт-фестываль". Здолелі ўсё ж "усунуцца" перад новай грандыёзнай акцыяй "Прадукты харчавання" і "Усё для лэдзі". Увогуле, складваецца ўражанне, што былы наш, хай сабе і досыць нерзавіты культурны цэнтр — Палац мастацтваў — дажывае свае апошнія дні.

На вернісажы аматараў мастацтваў сустрэў грукат барабанаў, брудная падлога і сцэны спартыўнай залы — столькі на іх было адбіткаў падэшваў. Віселі і стаялі проста на падлозе дзесяткі твораў мастакоў з вялікіх і малых гарадоў Беларусі. І панаваў плюралізм.

Тут была класіка, прывабная як хатні халат; была і поўная яе супрацьлегласць — мастацтва, якое з поспехам ігнаравала як правілы акадэмічнага жывапісу, так і законы эстэтыкі ўвогуле. А паміж імі ўтульна прыладзіўся сюррэалізм, экспрэсіянізм, канцэптуалізм, калаж, асамбляж, інсталяцыя і яшчэ з дзесятак неапазнаных напрамкаў "новага" мастацтва. Безумоўна адно, гэта спроба прадставіць рэаліі і рэальнасць нашага маладзёжнага мастацтва. Але ж, калі аўтары канцэпцыі прэтэндавалі на зрэз сучаснага мастацтва, хочацца запытацца, з кім узгаднялася аб'ектыўнасць адбору, якія крытэрыі, акрамя ўсёдазволенасці і асабістага жадання ўдзельнікаў, існавалі?

Дух свабоды і эксперыменту на арт-фестывалі быў відавочны. Асабіста мне гэта нагадала маладзёжныя вернісажы пачатку перабудовы, якія ладзіў А.Дабравольскі. Але ў той час мы спрачаліся, намагаліся нешта высветліць, знайсці рацыянальнае, мастацкае і антыэстэтычнае, сапраўднае і эстэцкае. Мы гаварылі пра творы і іх аўтараў, падабаліся апошнія альбо не. Сучасны "Белы арт-фестываль" не даў гледачу нават такой магчымасці. Па той простай прычыне, што па задуме арганізатараў карціны экспанаваліся інкогніта, таму разважаць можна адзіна пра сітуацыю, што склалася вакол самой акцыі, а не разглядаць мастацкі ўзровень асобных твораў „невядомых" мастакоў.

Саюз мастакоў, які сёння існуе толькі дэюрэ, дбае аб уласным выжыванні. Фактычна перастаў працаваць Мастацка-вытворчы камбінат. Мастак сёння не патрэбная нікому адзінка. Прынятыя нядаўна новыя дзяржаўныя расцэнкі на творы мастацтва, асабліва на скульптуру, інакш як здзекам не назавеш. Рынак з яго жорсткай канкурэнцыяй раскрыў мастаку свае халодныя абдымкі. Асабліва гэта тычыцца маладых. Неверагодна ўзраслі цэны на творчыя прылады, на арэнду майстэрань, і адначасова знік попыт на творы мастацтва. Таму кожны выжывае паасобку. Некаторыя эмігравалі, некаторыя збіраюцца за мяжу. Іншыя з надзеяй пазіраюць на Захад ці Усход, хоць і разумеюць, што ніхто нас нідзе не чакае з абдымкамі і не дапаможа, сваіх праблем досыць. Здаецца, надышло стагоддзе анархіі, дылетантызму і ўлады грошай. Мастак, асабліва малады, гатовы схапіцца за любую саломінку, за кожную прапанову, нават супрацьлеглую яго поглядам. Таму не дзіва, што буйна расквітнелі ў нас прымітыўныя папулісты, людзі з бальшавіцкай манерай кідацца абяцанкамі ілюзорных магчымасцей.

Такой саломінкай і падалася многім акцыя "Белы арт-фестываль", арганізаваная галерэяй "Altar ego". На жаль, галерэяй сёння можа называцца кожная суполка аднадумцаў, і пры стварэнні не ўлічваецца спецыяльная адукацыя, вопыт, памяшканне, правілы і законы мастацкага бізнесу і ў той жа час выставачнай дзейнасці.

Закутак калідора Інстытута замежных моў пад назвай галерэя "Alter ego" стаў на нейкі час галоўнай мастацкай арэнай Беларусі. Такія заманлівыя словы, як "замежны каталог", "прэміі ў валюце", "раскрутка мастака па законах заходняга арт-рынку" ды іншыя, сабралі пад дахам галерэі дзесяткі мастакоў. З самага пачатку гэта акцыя абрасла самымі неверагоднымі чуткамі і спрэчкамі, тым больш, што падставы для гэтага далі самі кіраўнікі галерэі, якія бясконца вар'іравалі лічбамі, датамі і ўмовамі. Не канчатковыя яны і зараз.

Адно бясспрэчна. Падтрымкай некаторых кірункаў беларускага мастацтва занялiся дылетанты, якія не ўяўляюць сённяшні стан мастацтва нават гіпатэтычна. У лепшым выпадку ў іх разуменні гэта "цягнік, які ідзе няведама куды". Адзінае, што цвёрда абяцаюць арганізатары акцыі, — карціны, якія застануцца ў галерэі, потым павязуць кудысьці пад Пскоў, дзе ёсць 17 (?!) выставачных залаў і дзе мясцовыя спецыялісты міжнароднага ўзроўню (?!) дадуць гэтым творам аб'ектыўную ацэнку. Прафесійная сціпласць з ліхвою пакрываецца ў арганізатараў якасцямі байцоўскімі. Так, адна з кіраўнікоў "Alter ego" здымала з экспазіцыі творы насуперак рашэнню запрошанага "выстаўкама" мастацтвазнаўцаў, а на абмеркаванні ў апошні дзень работы выставы распачала такую баталію з залай, што часам выступоўцы пераходзілі на слэнг у стылі Эдзічкі Лімонава.

Асабіста мяне больш за ўсё ўразіў такі факт: у "выстаўкам" на ролю "вясельнага генерала" была запрошана мастачка Меўг з заштатнага нямецкага гарадка Вассербурга. Яна прыехала разам з выставай сваіх твораў. Слушна казаў у свой час Дэга: "Гэтыя панове бяруць на сябе нейкую іншую працу, чым мастацтва". У Германіі сёння вольна існуюць усе мастацкія плыні, у тым ліку і тыя, што створаны на прынцыпах антымастацтва: адмаўленне кампазіцыі, стылю, колеравай гамы. Магчыма, пані Меўг адна з прадстаўніц гэтага накірунку? Але мы не настолькі перасычаны эстэтыкай, як тая ж Германія, таму не гатовы натуральна перайсці да антымастацтва як эстэтычнай кропкі нечага новага. Мы судзім мастака па законах, якія ён сам прызнае. Дык якое дачыненне мае пані Меўг да нашай выставы і нашага сучаснага мастацтва? Я ж бяруся сцвярджаць, што самы слабы твор "Белага арт-фестывалю" быў мацней за самы лепшы суддзі з Германіі.

І яшчэ. Падчас экспанавання выставы па Беларускім тэлебачанні прайшлі дзве перадачы. У адной з іх былы мінскі, а сёння парыжскі мастак Б.Забораў з пафасам і выглядам прарока абурайся на тое, што ў Беларускай акадэміі мастацтваў мадэлі апрануты ў беларускія нацыянальныя касцюмы (а ў якія іх трэба было б апранаць?).

Другі былы мінскі мастак, цяпер лонданскі, В.Мартынчык скардзіўся, што ў Англіі хутчэй набудуць слабога ангельскага мастака, чым цікавага іншаземнага. Чаму на Беларусі няма такога?

У другой перадачы група студэнтаў акадэміі дзялілася ўражаннямі аб сваіх больш сталых калегах: "старый человек, как правило, выживает с ума и вряд ли способен что-нибудь сделать"; аб беларускім мастацтве: "этот белорусский моразм"; пра сваіх сяброў: "все трясутся, чтобы за своё дерьмо заработать баксы..."

І гэта другі бок аднаго і таго ж медаля, без якога немагчыма гаварыць пра наш мастацкі рынак пры сённяшнім беспрынцыпным стаўленні да прафесійнага ўзроўню твораў. Стан бескантрольнага і някіруемага развіцця, у якім, быццам бы, апынулася беларускае мастацтва, усё мацней падзяляе мастакоў на спецыялістаў і рамеснікаў, якіх не выратуе ані прыхільнасць да рэалізму, ані да авангарду. Законы мастацтва паўсюль аднолькавыя. Мы не створым стабільны мастацкі рынак у нашай рэспубліцы, не станем вядомымі і купляемымі на Захадзе, кіруючыся прынцыпамі адмаўлення папярэднікам, школе, нацыянальнаму ў суадносінах да сусветнага і класічнага вопыту.

А ў нас ёсць усе магчымасці стаць цікавай у мастацкіх адносінах краінай. Пазбаўленае ідэалагічных уціскаў, заснаванае на прафесійным майстэрстве пакаленне маладых, што не ведае слова "забаронена", дасць нам новыя моцныя таленты і цікавыя сучасныя напрамкі.

Алесь ТАРАНОВІЧ

СТВАРАЕЦЦА МУЗЕЙ

Культурная грамадскасць нашай краіны даўно чакае адкрыцця музея знакамітых Ваньковічаў. Сярод прадстаўнікоў гэтага сямейства найбольш вядомы Валенцій Ваньковіч, мастак, які жыў на пачатку мінулага стагоддзя. Яго дом у Мінску быў своеасаблівым цэнтрам культурнага і мастацкага жыцця горада.

Музей плануецца адкрыць у маі гэтага года на вуліцы Інтэрнацыянальнай у доме N 3 а, у былой гарадской сядзібе Ваньковічаў. Музей будзе падзяляцца ўмоўна на дзве паловы. Першая — мемарыяльная зала Ваньковічаў, другая пазнаёміць наведнікаў з культурай Беларусі таго часу, калі жыў Валенцій Ваньковіч. У экспазіцыях музея будзе прадстаўлены шэраг партрэтаў 1 паловы XIX ст., графічныя працы, а таксама ўзоры дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва тае пары: мэбля, калекцыя фарфору і г. д. Рыхтуюцца ксеракопіі рэдкіх дакументаў, звязаных з жыццём Ваньковічаў і кола іх сяброў. У задумах стваральнікаў музея — максімальна праўдзівае ўзнаўленне побыту беларускай шляхты тае пары.

Хочацца пажадаць стваральнікам музея Ваньковічаў і самім нам, будучым наведнікам, хутчэй пабачыць добрую справу завершанай.

Л. Р.

Тэатр

У ГОСЦІ ДА "БАРАНОВАГА КАРАЛЯ"

Муніцыпальны тэатр драмы "Дзе-я" распачаў сваю дзейнасць зусім нядаўна. Аснову яго рэпертуару складаюць творы Францішка Аляхновіча, "бацькі навейшай беларускай драматургіі". Тэатр у многім эксперыментальны. Але, бадай, самае галоўнае — яго беларускасць.

З пачатку года тут ідзе новая казка для дзяцей "Бараговы кароль", пастаўленая рэжысёрам Міколам Труханам па п'есе Уладзіміра Ковеля. Дзеянне казкі адбываецца... у псеўда-Японіі. Тут і элементы традыцыйнага японскага тэатра масак, і стылізаваныя самурайскія касцюмы, і нават дэманстрацыя ўсходніх адзінаборстваў... І — пастаянная аналогія з сучаснай Беларуссю. Ад "троннай" прамовы "баранавага караля", нядаўняга пастуха, які абвяшчае, што "прыйшоў усур'ёз і надоўга" і вось-вось зробіць усім добра, да прэзентацыйнай каралеўскай песні "Касіў Ясь канюшыну..." у выкананні баранчыка. Інтрыганы-міністры хаваюцца пад паляровымі маскамі, кароль, "красамоўны наш", вымагае ўхваленняў, а казна пустая...

У тэатры "Дзе-я", як у кожным таленавітым тэатры, галоўным з'яўляецца не столькі драматургічны матэрыял, колькі яго пераклад на сцэнічную мову. Запамінальна, ярка ствараюць вобразы свіх герояў Г.Гатоўчыц, Т.Папова, А.Якаўлеў, В.Агаян, І.Нікалаеў, Л.Баталава, А.Радкевіч, С.Яцэвіч-Падлівальцава, А.Арыніч, А.Сушко. Спектакль іграецца ў маленькім зальчыку, які займеў тэатр у будынку кінатэатра "Радзіма". Глядач тут самы патрабавальны і непадкупны — у асноўным жыхары рабочай ускраіны горада і іх дзеці.

"А мы яшчэ прыйдзем сюды?" — на беларускай мове, якую толькі што чула са сцэны, пытаецца маленькая дзяўчынка ў сваёй маці. "Будзем прыходзіць", — адказвае тая таксама па-беларуску.

Л.Р.

ФРАГМЕНТЫ

Выспачкі нацыянальных тэатраў у былым СССР былі невялікімі. Ад Брэста да Курылаў усе амаль тэатры мелі аднолькавыя афішы, парадкі і праблемы. Вось чаму нам падалося, што развагі тэатразнаўцы В.Гудковай могуць быць цікавымі і для нашых чытачоў.

"На сконе Саюза гэта быў выпадковы ў многім рэпертуар. Не бліскучая, на жаль, рэжысура. Адсутнасць новых ідэй. Савецкі тэатр і сапраўды ўяўляў сабой журботнае відовішча. Мне могуць запярэчыць бывалыя тэатралы: але прабачце, тады ж ігралі акцёры... ставілі рэжысёры... Так, канешне, аднак лепшыя спектаклі існавалі практычна толькі для тых, хто добра арыентаваўся на тэатральнай карце. Ні спектаклі рэжысёраў Прыбалтыкі(Някрошус, Шапіра, Мільцініс), ні спектаклі рэжысёраў Грузіі (Стуруа, Чхеідзе), ні маленечкая зала Анатоля Васільева "шырокаму гледачу" даступныя не былі.

Асобныя таленавітыя астраўкі былі, былі нават шэдэўры, але агульнае тэатральнае надвор'е рабілі не яны. "Вялікія" тэатры марудна затухалі, жывая тканка змярцвялася. То быў час тыражавання "гатовых формаў", танных "канцэптуальных" спектакляў. Самае галоўнае — тэатр не выпрацоўваў свежых ідэй. Эліта ў тэатры шчыра нудзілася. Просты глядач пачынаў ужо атрымліваць дома свае серыялы.

(...)

Сёння змена суразмоўніка стала відавочнай. Адбылася натуральная змена пакаленняў гледача, якая заўжды адбываецца і без усялякіх рэвалюцыйных сатрасенняў у грамадстве. Змянілася сітуацыя суадносін: праца — адпачынак. (...) З самага прэстыжнага спосабу праводжання часу тэатр ператварыўся ўсяго толькі ў адзін з магчымых. Можна ў тэатр — а можна і відэа паглядзець.

Вядома, у новых умовах рэзка ўскладнілася становішча рэжысёра. Атрымаўшы тэатр, яго кіраўнік быў жорстка абмежаваны пры фарміраванні рэпертуару: "правілы" прадпісвалі, што ў яго павінны абавязкова ўваходзіць адна класічная п'еса, адна заходняя, адна сучасная, адна "на тэму" ("к даце", яна ж "дацкая" п'еса). Знутры гэтых жорсткіх рамак рэжысёр і выстройваў свой курс, вырашаючы задачы занятасці акцёраў, адносін з мінкультам і інш. Цяпер абмежаванні засталіся адно ўнутраныя. Можна браць чорнае і белае, гаварыць "так" і "не" чаму заўгодна. Не будзе забароны на спектакль — але затое і героем не назавецца адно з-за таго, што паставіў нешта ідэалагічна сумніўнае. Адышоў у мінулае падзел рэжысуры на "прагрэсіўную" ці не. Светапогляд "адчляніўся" ад роду дзейнасці, самае важнае — талент і прафесіяналізм, спалучэнне, якое сустракаецца не часта.

У змененых умовах тэатр паспрабаваў завабіць гледача з дапамогай раней забароненых п'ес. У канцы 1980-х — пачатку 1990-х пайшлі "Алень і шалашоўка" А.Салжаніцына, "Матроская цішыня" А.Галіча, "Доктар Жывага" Б.Пастарнака. Былі пастаўлены і асаблівага поспеху не мелі.

Затым настала чарга абсурдыстаў. Сартр, Кафка, Ёнэска, Мрожак. І — таксама ніякіх адкрыццяў не прынеслі, узрушэнняў не зрабілі. Іх абсурд не змог дадаць нічога новага да таго, што кожны з нас шматразова меў у штодзённым жыцці. Камю калісьці (у "Міфе пра Сізіфа") пісаў пра абсурд, які сцеражэ за вуглом. Ды і не за вуглом нават — проста мы жывём, пераходзячы з адной абсурднай сітуацыі ў другую. (...)

Найбольшым поспехам у гэтым сезоне карысталіся спектаклі апалітычныя, без абавязковых раней алюзій, амаль дэманстратыўна "не пра нас". (...) Палітызаванасць спектакляў у апошнім сезоне ўспрымалася як сімптом несамастойнасці мыслення, сведчанне таго, што палітычнае быццё імкнецца звузіць універсальную свядомасць чалавека да лозунгаў, адданасці плоскай ідэі. Палітычны тэатр "з тэндэнцыяй" перамясціўся ў правінцыю, стаў любімцам эпігонаў. Гэта азначае змену канцэпцыі чалавека: на змену чалавеку "дзяржаўнаму", вытворчаму прыходзіць чалавек прыватны.

(...)

Пачуліся патрабаванні разгубленых рэжысёраў да крытыкі пісаць так, каб народ валам valіў у тэатр. Але адмаўленне ад адзінай ідэалогіі азначае і тое, што цяпер рэжысёр (і тэатр) выходзіць да публікі сам. Яму ніхто нічога не вінен. Як гаварыў некалі Бялінскі, ідзіце ў тэатр (калі вы любіце яго) і памрыце ў ім. Але гэта будзе выключна вашай прыватнай справай".

"Дружба народов", 1994, N 4.

СВЯТА ЎСЯГО, ШТО ГУЧЫЦЬ ПА-ФРАНЦУЗСКУ

Дзень французскай мовы ў Парыжы (магчыма, і па ўсёй Францыі) — заўважнае свята, своеасаблівае. Асацыяцыя выкладчыкаў французскай мовы ў Беларусі святкуе разам з усім франкагукавым (франкафонным)святам; сёлета да азначанага — 20 САКАВІКА — дня прымеркаваны яшчэ і семінар на базе Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага універсітэта. Дзякуючы пільнай увазе Пасольства Францыі, у Беларусі вырашаюцца сякія-такія праблемы выкладчыкаў і самога выкладання. Паспяхова выдадзена першая частка падручніка для школьнікаў, знанага "Трампаліна" (у яго ўваходзіць і методыка выкладання мовы): гэта перавыданне ў беларускіх умовах французскага арыгінала. Выдаецца дзіцячы часопіс "Жако" (цікаўны папугайчык, які заахвочвае дзяцей вывучаць не толькі мову, але і гісторыю, і культуру Францыі). Дарэчы, Поль Рамановіч, чалец ягонай рэдакцыйнай рады, аташэ па пытаннях адукацыі і дырэктар бюро па супрацоўніцтве ў галіне мовы і адукацыі французскага пасольства, заўважыў, што французскі бок меў на ўвазе зрабіць гэты часопіс франка-беларускім, аднак зацікаўленыя ў выданні фірмы збаяліся рынкавага ўціску і паспяшаліся адмовіцъ. Спадар Рамановіч ласкава прадэманстраваў мне зазнятае на стужку леташняе свята — у сценах Тэатра юнага гледача школьнікі паказвалі цэлыя спектаклі, драматычныя сцэнкі, маналогі і лялечнае прадстаўленне. Вяла рэй французская мова...

Яна ізноў павядзе рэй у сценах і на сцэне ТЮГа — ужо ў сярэдзіне траўня месяца, калі да сваіх выкладчыкаў далучыцца зацікаўленая дзятва (школы NN 148, 74, 20, сёлета абавязкова і 79) ды пакажа ўсё, над чым яна шчыравала цалюткі навучальны год. Самадзейны тэатр і вывучэнне мовы так шчыльна, так па-старасвецку (добрая старая часіна!) і так сучасна злучаюцца, перасякаюцца, каб у выніку высноваць простае і справядлівае для кожнай мовы і кожнай культуры: толькі з любоўю можна агораць і спраўдзіць самае цяжкае або неверагоднае. Як спраўджвае, дарэчы, студэнцкі тэатр Мінскага лінгвістычнага універсітэта, — ён вядомы, як Тэатр Шынкарова. Трыццаць тры гады выкладчык Валерый Шынкароў займаецца сваім тэатрам, "давёў" яго да лаўрэацкага звання, дваццаць гадоў ставіць сам, годна прадстаўляючы Беларусь, напрыклад, у Бельгіі, у рамках праграмы "Дзеці Чарнобыля".Мясцовыя — бельгійскія — газеты адзначалі "трыумфальны поспех". Пакуль што, праўда, сярод студэнтаў, але — франкамоўных! Ды што можа быць лепшым для зносін з героямі Мальера, Мюсэ, Заля, Лабіша, Ануя, Жыраду як не тэатр? А што — найлепшым, калі гэтыя зносіны — на мове арыгінала?

Магчыма, толькі праз замежную мову раптоўна далучаешся да вартасцей сваёй?..

Жана ЛАШКЕВІЧ

ЦУД ДА 2 КРАСАВІКА

Як і чым толькі ні адзначаюцца юбілеі, а вось няшмат хто можа адзначыць сваё пяцідзесяцігоддзе... "Звычайным цудам!" Праўда, для тэатра з назваю "Бай паморскі" гэта нібыта і натуральна, асабліва калі ўдакладніць, што п'еса Я. Шварца як мага прыдаецца нават да самога казачнага паморскага горада Торуні, дзе азначаны тэатр асталяваўся, і да тэатральнай, мовім так, спецыялізацыі — тэатр лялечны, і, як ні дзіўна, да юбілейных урачыстасцяў: у спектаклі прадугледжаны незвычайныя сцэнічныя эфекты. Для ўвасаблення звычайных тэатральных цудаў дырэктар "Баю паморскага" Чэслаў Сенька запрасіў пастаноўшчыкаў з Беларусі: рэжысураю мусіць займацца Аляксей Ляляўскі, сцэнаграфіяй — Аліна Фаміна, музычнымі дзівосамі — Уладзімір Кандрусевіч. Прэм'ера прызначана на 2 красавіка. "Звычайны цуд" не запозніцца...

САМАЯ ЁМІСТАЯ, САМАЯ ВАЖКАЯ

З 5 па 12 сакавіка доўжылася "Панарама новага беларускага кіно" — бадай, самая ёмістая, самая важкая за апошнія пяць гадоў дэманстрацыя магутнасцяў, узроўняў ды магчымасцяў айчыннай кінавытворчасці. Іграныя, дакументальныя, анімацыйныя фільмы, а таксама студэнцкія работы прадстаўлялі гледачам у Доме афіцэраў і ў кінатэатры "Перамога". Падрабязныя звесткі пра гэтую імпрэзу "ЛіМ" падасць у бліжэйшых нумарах.

Генеральны спонсар "Панарамы"..." — Беларускі гандлёва-фінансавы саюз, спонсары — банк "Капітал" і "Форт нокс камп'ютэрс", генеральны прадзюсер — студыя "Тэле-Арс" Саюза кінематаграфістаў Беларусі.

БЫЎ ЧАС, БЫЎ МАЙ, БЫЛО МЯСТЭЧКА...

(Пачатак на стар. 3)

А Валодзька хі-ітры! Сам ціха сядзіць, а хлопцы яго з "ініцыятыўнай групы" — як быццам гэта партыя імі ўжо прыватызавана! — галоднымі кнурамі пруць да карыта ў прэзідыум. Але і мы не дурні!

— Я ат рабочых! — крычыць з месца такі Лайдакоў, у якога твар перакручаны ці ад гуты, ці ад мартэна, ці нават ад дыспансера.

— Ня нада нам празідзімумав эціх! Папрывыкалі, панімаіш...

— Правільна! — крычаць тут усім класам. То значыць — усім рабочым класам. — Ня нада!

Ну, давайце аднаго вядучага... Ну, кажуць, калі аднаго — тады нічога, тады ладна. І тут мая ультранацыяналістычная групоўка выстаўляе барадатага Мікалаевіча — не тое што "русскоязычного", а самага натуральнага маскаля! Валодзька з намеснікам трывожна пераглядаюцца — бо, як справы ў нашай незалежніцкай партыі з той нацыянальнай свядомасцю, не мне ім гаварыць! Як кругом — так і ў нас! І дурню ясна, за каго прагаласуюць!

— Трэба па-беларуску размаўляць, — бярэцца-такі ратаваць і пярэчыць сухенькі дзядок. — Шануйма родную мову...

— Камуністы толька таво і ждуць, штобы нас падзяліць, как нацыяналісты хацяць! — перабівае яго Лайдакоў.

— Ня нада... Я ат рабочых, — дадае ён крыху няпэўна. Таму што падскочыць-то падскочыў, нават другі раз падскочыў, а так нічога і не сказаў, хоць і вываліў запас цэлага жыцця. Але Бог з ім, бо справа вырашана! Мікалаевіч залазіць на сцэну, хукае ў мікрафон і абвяшчае разбор палётаў адкрытым.

— Ну, что же! — рыхтык Гарбачоў гаворыць вядучы. — Надо, наверное, гостям дать слово для разогрева, как?

— Так! — зноў крыкнулі дружна і зашыкалі на хлопца з Валодзькавай кампаніі, які нешта спрабаваў сказаць пра працэдуру і рэгламент — за што яго абазвалі адпаведна здраднікам, камуністам і наменклатурай... Які рэгламент?! То ж шырокі народны рух! Масы! Людзі ўжо да ручкі дайшлі, а яны са сваім рэгламентам, маць вашу!

А Валодзька злы сядзіць! Ну-ну, пасядзі-пасядзі — а мы сваім гуртком так і дамаўляліся, каб да галасавання дайсці не раней, чым дзевяць з дзесяці кангрэсменаў асалавеюць у дрыбадан!

Госці гаварылі паўдня і спадабаліся ўсім — тыя тым, а гэтыя гэтым. Таму што калі мае быць свабода дыскусій ды фракцый, то няхай будзе — такой бяды! Тутэйшы старэйшы таварыш ад прафсаюзаў пераконваў, як шмат сумленных камуністаў сярод простага народа, і выказаў цвёрдую веру, што разам мы адновім партыю — ніхто не пытаў, тую ці гэту, але білі дружныя бравы. Потым вылез нейкі гаспадзін з Санкт-Пецярбурга, "давний друг Антонина", як сам адрэкамендаваўся, і прачытаў лекцыю, як нам лепш усяго тую Расію запарадкаваць, угнаіць, перакапаць і асфальтам пакрыць! І тут мала не сапсаваў усю справу верны спадзвіжнік мой Колька Верабей.

— Алесь, — круціўся ён у крэсле, як вуж, — пры чым тут Расія?! Каго мы слухаем? Чарнасоценца?!

— Адчапіся! — казаў я. — Ты так хутка забыў, як рускія выглядаюць? Цвярозыя гавораць пра Расію, выпіўшыя — пра баб, п'яныя — пра службу і долю, а пра грошы ніхто ніколі!

Верабей сапеў і крактаў, а потым узляцеў і зачырыкаў.

— Спадарства! Гэта што — Паўночна-Заходні край?! А ну, каторыя маскалі — вон з хаты!

Тут счапілася ўся зала, пры гэтым частка "маіх" рабочых вельмі абуралася гэтай нацыяналістычнай выхадкай, а частка "Валодзькавых" інтэлігентаў вельмі ўзрушылася гэтым патрыятычным учынкам — усё перамяшалася, як у бітве пад Воршай!

Кангрэс ад заняпаду і трох падзелаў уратаваў Мікалаевіч. Калі дайшло да пытанняў "а ты хто такі?!", ён выпусціў на трыбуну самага казырнога госця — не з-за празрыстай, але з-за сапраўднай мяжы, дзе дагэтуль калючы дрот у чатыры рады! Сам спадар Сакрат Яновіч з які ўжо раз вызваленага Беластока, — цяпер яго вызваліла, здаецца, "Салідарнасць" ад камуністаў, — мініятуры свае непараўнальныя палез гаварыць пранікнёна. Адну расказаў, другую, лірычны настрой у зале стварыў і кажа:

— А п-палітычная партыя, якая не пхнецца да ўлады, дык то не партыя, а фальклорная група!

Абедзве крайнія фракцыі, а таксама цэнтр, левы цэнтр, "балота", "аўтанамісты" і незалежныя ўрэзалі авацыю. А прадажная бальшавіцкая прэса проста шалела! Пісакі схіліліся над блакнотамі і трэсліся над імі, як тыя салдацікі з Савецкай Арміі, якія на праглядзе праграмы "Время" бляхі на дзягах пастай ГОИ да парасячага бліску даводзяць... "Ага-а! — узрадаваўся я. — Гэта ж бясплатная рэклама! А загалоўкі, загалоўкі якія будуць! "Ария заезжего гостя", "С чужого голоса", "А о народе — забыли", "Страсти вокруг власти". "Памры, Маня, а лепей нагой не дрыгнеш!".

І на гэтай хвалі энтузіязму Мікалаевіч хуценька зрабіў перапынак — і партфелі прыйшла пара дзяліць, і публіка даволі праняла парцейным духам зафрахтаваную залу. Таму ўсіх пагналі ў буфет, дзе крыху адпачылі ды пагутарылі, як было сказана вышэй, даволі БАГАТА.

Пасля буфета атмасфера на Кангрэсе праяснілася так, што ажно лягчэй дыхалася — па-першае, пайшлі выступіўшыя госці ды назіральнікі па-за тымі, што адбывалі шарварку на службе, па-другое, у маім і Валодзькавым варыянтах Статута не было нічога пра камуністаў, наменклатуру і толькі ў канцы адзін радок пра мову. Так што падпускалі шпількі адны тэарэтыкі абедзвюх фракцый, шараговыя ж парцейцы галасавалі адпаведна сваім асабістым перакананням — раз за Валодзьку, другі за мяне.

Кангрэс працаваў, як добры калгас! Бацька на сцэне, тры брыгадзіры бегаюць па залі, лічаць галасы і будзяць каторага з кангрэсменаў, калі непарадак з кворумам, а збоку ў сакратарыяце сядзяць бухгалтаркі са спецыялістамі, чыркаюць сабе па праекце папраўкамі і глядзяць, каб выходзіла не менш, як сто адзін працэнт...

Але лодкі на Нёмане топяцца, як вядома, пасярэдзіне стрыжня, а кароўнікі ў калгасах валяцца, амаль выведзеныя пад страху! Так было і тут.

— Так, — сказаў Мікалаевіч. — "Пункт 4.11. Сябры партыі абавязкова прымаюць удзел у мерапрыемствах партыі". Ну, я думаю, про обязательность надо снять — это и так понятно...

— Супраць! — крыкнуў я. — То ж будзе не партыя, а фальклорная група!

— Алесь Фёдорович, — уздыхнуў мой барадаты прыяцель. — Не надо вносить деструктивный элемент по любому мелкому поводу, я вас очень прошу.

Гэта была наша лепшая камбінацыя, пся крэв! І скамбінавалі добра, таму што "ат рабочых" адразу закрычалі, каб я сеў і не дурыў галавы, а прыяцель адразу паставіў на галасаванне, а Валодзька, на маё здзіўленне, гэтую тонкую падлянку прапусціў — і яна прайшла! Але ўжо гаварылася, што чалавек пан толькі свайго сумлення, але не пан становішча, куды трапляе — і толькі я задаволіўся жыццём, як падняўся Валодзькаў прыяцель.

— Калі можна, маленечкае дапаўненне, — наіўнай лісой пачаў ён. — Э-э, так... "прымаюць удзел у мерапрыемствах партыі, калі гэта не супярэчыць іх перакананням".

І тут я зразумеў, чаго вартыя мазгі аднаго журналіста і аднаго інжынера, гэта значыць, Мікалаевіча і мае, у параўнанні з мазгамі двух навукоўцаў фундаментальнай навукі, гэта значыць, Валодзькі і прыяцеля. Смеху яны вартыя — вось чаго!

— Як вы збіраецеся нешта рабіць без дысцыпліны?! — узляцеў верны Верабей. — Гэта ж гаварыльня з анархіяй!

"Так прамазаць! Так прамазаць!" — кляў я сябе і бічаваў чорнымі думамі. А Валодзька расплыўся, як гусінае яйка — на ўсю патэльню! А па Вераб'ю лупілі з усіх бакоў, як з гарматаў! І такі ты, і сякі-разгэтакі, і новы ты бальшавік, і стары ты бюракрат... Хоць няшчасны Колька скончыў тутэйшы універсітэт і працаваў электрыкам на заводзе дробнапанельнага мантажу свінячых загарадак.

— Гэта абражае хрысціянскія пачуцці! — крычаў каталік Ваня.

— Ня нада! — гнуў Лайдакоў. — Мы ат рабочых проціў кацігарычаскі, штобы снова бяз нас рашалі!

— І не трэба людзей дурнымі выстаўляць! — вішчала мадам Слімакова неакрэсленага ўзросту, выгляду і занятку, як то і мае быць у парадачнай супердэмакратычнай партыі. — Людзі ў нас не дурныя, самі разбяруцца, што да чаго! Трэба быць разам, а не сварыцца!

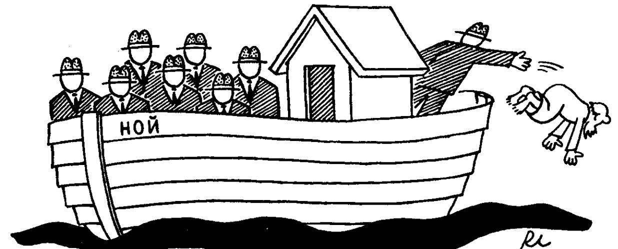

Малюнак Л.Разладава

— І не глядзіце на мяне так! — крыкнула яна Вераб'ю ў вочы горкую праўду. — І я была камуністкай! А хто не быў?!

— Всё, блин! — не вытрымаў на сцэне спацелы Мікалаевіч. — Технический перерыв на пять минут!

У буфеце абедзве фракцыі ўжо займалі адна перад другой чаргу і без чаргі пускалі толькі сваіх — партыя, што тая кантора, на вачах калолася на ўпраўленні, аддзелы, бюро і сектары.

— Дубина ты! — павіншаваў мяне мой барадаты прыяцель. — Ну, что я тебе говорил?!

Ну што я мог сказаць? Гаварыць мне многа хто чаго гаварыў, але хто ў нас калі каго слухаў?!

Пасля перапынку шыхты яшчэ мацней пашчыльнелі, але патрэбная для рэгістрацыі ў міністэрстве юстыцыі "сотня" парцейцаў усё ж была. Перайшлі да рэштак — фінансавы бок, сімволіка, мова і гэтак далей. І завіхурыла зноў...

Як вы думаеце, адзін працэнт — гэта многа ці мала? О, адзін працэнт гэта страшна! Адзін працэнт ледзь усю партыю не разваліў — а быў гэта працэнт штомесячных складак ад заробку на патрэбы роднай партыі.

— Г-хм, — адразу ж убачыў несправядлівасць калега Лайдакова Толік Падгрыбіч. — То рабочым плаціць адзін працэнт, а як кааператарам?

— І кааператарам адзін, — патлумачыў Валодзька, які быў дакладчыкам. І трапіў у пастку!

— Ха-га!!! — ужо ўпэўнена сказаў Толік. — Так рабочых можна ў бухгалтэрыі праверыць, а я адкуль знаю кааператарскія заробкі?! Яны там што хочуць, тое робяць!

— А почему такое недоверие к своим партийным товарищам? — пакрыўджана спытаў Юрка-камерсант. — Почему чело-

век, который имеет собственное дело, обязательно жулик? Мы уже слышали это от коммунистов!

Валодзька, я, Мікалаевіч, Антанін і хто яшчэ быў пры памяці — збялелі на смерць! Таму што хоць Юрка пакуль што нічога такога для партыі не даў, але ж мог даць, праўда? А што было ўзяць з таго Толіка. Адзін няшчасны працэнт!

— Пры чым тут увогуле нейкія бухгалтарскія праверкі? — кінуўся выпраўляць становішча Валодзька. — Сябра партыі дакляруе свае заробкі і плоціць па факту — і ўсё!

— А калі не дакляруе? — не адступаў Толік, дэманструючы слушнасць навукі Маркса-Энгельса-Леніна і ўсіх астатніх, што пралетарый у буржуя ўсе кішэні нюхам чуе.

— Ды гэта ўвогуле абраза хрысціянскіх пачуццяў, калі за свае перакананні чалавека абавязваюць яшчэ грошы плаціць! — крыкнуў зноў Ваня-каталік, крыху змяняючы напрамак дыскусіі.

— Ды ў партыю ж нікога не заганяюць! — ледзь не заплакалі хорам мы з Валодзькам, бо цэлы хляўчук ужо хістаўся, як трактарыст на вяселлі. — У партыю ж ідуць, калі згодныя са Статутам ды са статутнымі абавязкамі! А калі не — дык не ідуць!

— А-а! — аж падскочыла Слімакова. — Дык вы ўжо людзей разганяеце, гнілая інтэлігенцыя?! Напляваць вам на просты народ, толькі пра сябе думаеце!

І тут, як кажуць, даў коксу ціхі хлопец, які ціха прасядзеў цэлы дзень, але напярэдадні абараніў кандыдацкую дысертацыю. Цэлы дзень ён сядзеў і слухаў — і нарэшце выдаў для прэсы! А тая прэса зноў аж застракатала ў блакнотах, бо філосаф выдаў для яе вось што:

— А я не разумею, як гэта ў адной партыі і камерсанты, і рабочыя, і служачыя, і інтэлігентная публіка?! То ж не партыя, а фальклорная група! — і ён са здзекам паглядзеў ... на мяне, бо Яновіч ужо пайшоў. Спадар Сакрат меў нейкія гаспадарчыя прапановы да нашага местачковага начальства.

— Так, перерыв! — сказаў змоклы Мікалаевіч. — Не дам я вам слова! — крыкнуў ён камусьці праз залу. — Перерыв!

Дзякуй табе, буфеце! У перапынку знайшлі кампраміс: Юрка-камерсант разабраўся з Толікам Падгрыбічам наконт яго кваліфікацыі і прапанаваў у сваёй фірме ў чатыры разы вышэйшы заробак, а таму пасля перапынку ўсе дружна прагаласавалі, каб сябры партыі плацілі не роўна адзін працэнт, але НЕ МЕНШ аднаго працэнта! Тым самым партыя пацвердзіла сваю прыхільнасць да сацыяльнай справядлівасці і роўнасці ў багацці. Кандыдат навук і Ваня-каталік устрымаліся.

Але рана радаваліся мы з Валодзькам, ужо амаль пагоджаныя бегам абставінаў! За сімволіку, што праўда, кангрэсмены не сварыліся, нават мовы не зачапілі, хоць па тварах прысутных было відаць, дзе ім тая мова... Зрэшты, хіба толькі таму і не зачапілі. Але як дайшло да назвы партыі!.. І сацыялісты знайшліся, і нацыяналісты, і лібералы, і канстытуцыяналісты, і Бог адзін ведае, хто яшчэ! А калі ўжо ад крыку заходзіцца і сінець пачалі, дык Юрка-камерсант раптам палез па церневы вянок тэарэтыка і прапанаваў назву "дэмакратычна-унітарная", яднаючы тым самым усе напрамкі — галасавалі аднагалосна. Але і гэта не ўсё! У апошні момант кандыдат навук прапанаваў тое "адраджэнне", на якое камуністы ўсіх здохлых сабак і катоў паначаплялі, паднавіць свежым "абнаўленнем", бо сутнасць тая ж, і прыпісаць у зад! І паднавілі, і прагаласавалі, і прыпісалі...

І калі ўжо прыпісалі, толькі тады мы з Валодзькам шчыра паглядзелі адзін другому ў вочы ды ўсё даравалі. Таму што вось які ў калектыўнага партыйнага розума атрымаўся кампраміс: Дэмакратычна-Унітарная Партыя Абнаўлення. Скарочана — ДУПА.

— Спасибо, — сказаў Мікалаевіч. — Теперь сделаем перерыв, чтобы считающие себя членами ДУПЫ заполнили партийные анкеты и смогли приступить к выборам координирующих органов...

Пагром быў поўны! Чацвёрты такі за ўсю гісторыю Беларусі пасля Грунвальда, Воршы і вяселля Рэні Бічалёвай у падлідскіх Біскупцах, калі ад таго, што было ў хаце, засталося паўпечы, бо астатні рыштунак і палову цэглы разабралі на мардабойны інструмент.

Нашы лепшыя сілы інтэлігенцыі Наднямоння казламі скакалі праз крэслы, прабіваючыся да дзвярэй. Наперадзе беглі тыя, хто моцна выступаў у спрэчках. У разбітай залі засталося чалавек дваццаць пяць... Верабей, Антанін, Толік, я, Валодзька і купка другіх нязломных змагароў за ідэю ціха перакурвалі, як рэшткі разбітай харугвы панцырных гусараў, знянацку абстралянай чацвёркай расійскіх штурмавікоў СУ-27. Толькі адзін Мікалаевіч не згубіў галавы.

— Так всё же нормально! — сказаў ён, прагледзеўшы дакументы. — Записалось тридцать два человека, а нам всего-то и нужны, блин, четыре секретаря, семеро в Раду да трое в ревизионную комиссию. Конгресс продолжается!

Агонія была нядоўгай. На Валодзьку я спіхнуў арганізацыйны сектар, у адказ ён на мяне — інфармацыйны. На фінансы знайшоўся нават прафесійны бухгалтар, улік з кантролем па камсамольскай традыцыі і звычцы звалілі на бабу, рэвізіяністамі дзеля сацыяльнага партнёрства прызначылі рабочых, а ў Раду выбралі камерсантаў — тыя сядзелі не ў адным праўленні не аднаго падазронага фонду, так што справа была знаёмая. Адным словам, народ падабраўся салідны, можна сказаць — з душой.

Наш новы сакратар Валодзька, — а выйшаў ён з Кангрэса вялікім чалавекам, як усё роўна Антановіч ці Суслаў! — выйшаў на свежае паветра сіні.

— Ты чаго? — спытаў я.

— Алесь, — прастагнаў ён, — які здзек! Дупа, дурная дупа...

— Нічога, — супакоіў я. — Нават у Гродне мала хто памятае, што гэта па-польску азначае. Ды і партыя мы ж не польская, а беларуская!

Мне добра было смяяцца! Мне ж трэба было толькі інфармацыю пра дупу па свету паразносіць, а Валодзька меўся да яе новыя маладыя кадры пазапіхваць!

Як ні цяжка было маладой партыі, але з кожным днём наша ДУПА расла. У нас завялася нават штаб-кватэра, дзе стаяў чамусьці чорны раяль і два дзесяткі жалезных крэслаў. Наязджалі нейкія эмігранты адтуль і дэмакраты з суседніх мястэчак параўнаць ідэйныя прынцыпы ДУПЫ са сваімі, прыходзілі контрразведчыкі і для маскіроўкі апошнімі словамі мацюкалі камуністаў, не бракавала і звычайных местачковых псіхічна хворых. Гэтых прымалі таксама — дзеля мін'юста.

Радыкальнае і ліберальнае скрыдлы ДУПЫ падспудна варагавалі. Спачатку верх узялі лібералы і праз сваю местачковую дэпутацкую групу, якая кармілася пры сапраўдным местачковым начальстве, заказалі мітынг пратэсту супраць пустых крамаў і высокіх цэнаў — і гэта восенню дзевяностага года, во псіхі! Цяпер бы тыя цэны...

Дабіліся яны свайго легальным шляхам, як жа ж! Адвялі ім пляцоўку, дзе гаспадары звычайна сабак выгульваюць, альбо Новы Парк, а метэаслужба абласная заказала дробненькі дожджык і змачыла тыя тры сотні пратэстантаў, калі лічыць разам з сабакамі і гаспадарамі, ушчэнт! Пасля гэтага ліберальнае скрыдла ДУПЫ магло спакойна склейваць ласты. Што яно і зрабіла.

Надышоў час радыкалаў.

Працавіты Валодзька да той пары радыкалізаваўся так, што наступны мітынг рыхтаваў сам. Напярэдадні цэлае мястэчка было заляпана аграмаднымі паперынамі, дзе аграмаднымі літарамі паведамляліся месца, час і змест. Змест быў просты, ясны і зразумелы кожнаму памяркоўнаму рабочаму чалавеку, без усялякіх там нацыяналістычна-ліберальных штучак!

"1. О снабжении продуктами.

2. О смене власти..."

І як улады местачковыя ні бегалі, што на сесіі ні крычалі, чаго толькі ні рабілі — а пры азначаным часе плошча Леніна была бітком набіта людзьмі, тысячаў дзесяць! Нічога не відаць — толькі медная галава ў кепцы тырчыць! А пад апладысменты публікі міма нашай вечна нейтральнай міліцыі праехаў радыёфургон, расцягнулі кабель — і пачалася другая местачковая рэвалюцыя! А патрабавалі местачкоўцы адставіць і парламент, і ўрад, і Кебіча, і Дземянцея, і ўсіх разам! І каб народ сам сабой кіраваў, во! А што вы думалі?! Вось так, вось вам і ДУПА — на чатыры гады раней за нашага Сашку Лукашэнку і без яго ласкі!

Але ні разу так не было, каб на твой мёд не лезлі чужыя мухі! Як ні аберагалі ўжо нешматлікія сепаратысты сваю ДУПУ ад розных эмісараў са сталічнага мястэчка Мінска, як іх ні адганялі, але па ДУПЕ пайшлі расколіны — і аднойчы яна ляснула... Цяпер у мястэчку ДУПЫ няма. Валодзьку выгналі з палітыкі следам за мной, Мікалаевічам, Антанінам, Толікам і другімі забастоўшчыкамі ды ветэранамі нацыянальна-вызваленчага руху. Але цяпер у нас ёсць Філія — і збіраюцца туды людзі з усіх філій усіх партый, якія на наша мястэчка Мінскам пастаўлены і размеркаваны.

Цяпер Мікалаевіч засноўвае газеты, якія чамусьці гараць адна за адной, Валодзька пасля нейкай цьмянай гісторыі з продажам партыі супрацьгазавых масак пайшоў назад да навукі, нехта спявае ў касцельным хоры, другі прадае сала, трэці проста жабруе каля царквы, а я вось сяджу, плачу ў машынку па сваіх да пары загінуўшых таварышах і прапіхваю ў Гісторыю іх імёны, як толькі магу. Цяжкая гэта праца, але некаму трэба.

Быў час, быў май, было мястэчка...

1994, май

З'ява

І ВЫЦІНАЕМ... СПЕКТАКЛЬ

Рэжысёр Жугжда і драматург Кавалёў радзіліся пра будучы спектакль на маленечкай драматургавай кухні за кубкам кавы; прысутнічаць дазволена было толькі наравістаму і неверагодна пароднаму драматургаву кату разам са мною. Абмяркоўвалі "Піліпку-сынка". Сяргея ўражвала водгулле старажытных абрадаў ініцыяцыі (тлумачу знарок для беларускіх парламентарыяў — ініцыяцыя гэта не ініцыятыва, а дзеяслоў "ініцыіраваць" азначае зусім не тое, што маеце на ўвазе вы, шаноўныя), аблямаванае, аздобленае хрысціянскім пачуццём усеагульнай справядлівасці. Алега захапіў успамін пра бабулю, асабліва пра тое, як выразна яна падавала эпілог з вяртаннем Піліпкі-сынка: той прылятае да дзеда і бабы на гусіных крылцах, а яны бліны дзеляць...

У пастаноўку былі запрошаны, ніяк не іначай, прынцыпы ды тэхналогія тэатра ценяў. Мастацкім вырашэннем увогуле займалася Ларыса Мікіна; яны з Алегам ад пачатку аддалі перавагу нацыянальнаму віду — выцінанцы.

Прэм'еру "Піліпкі і ведзьмы" горад Магілёў зазнаў у леташнім снежні. Сорак пяць хвілін доўжацца дзіцячыя перажыванні. Іх прафесійна заахвочваюць Галіна Барысава, Ларыса Мікуліч, Наталля Суворава, Мікалай Сцешыц ды Уладзімір Тэвасян. Настрой аўдыторыі акцэнтуе музыка Паўла Кандрусевіча (яе запісвалі ў мінскай студыі "Скат"). Праўда, гэтую інфармацыю "ЛіМ" ужо збольшага падаваў адразу пасля прэм'еры, але з тэатра даслалі здымкі, і пачуццё таго, што магілёўскія лялечнікі стварылі нешта безумоўнае, вартае ўвагі ды заахвочвання, узмацнілася.

Ж. Л.

На здымках: сцэны са спектакля; пра выцінанкі ды вядзьмарскія хітрыкі распавядае Ларыса Мікуліч.

Фота Алега Жугжды

ПЛАСТЫЧНАЯ АПЕРАЦЫЯ...

З ДАПАМОГАЙ СЯРПА, МОЛАТА ДЫ КУХОННАГА НАЖА?

(Пачатак на стар. 4)

ка, створаная нават без слоў, калі за ёю ўжо замацаваўся пэўны вобразны стэрэатып: славуты "Вясельны марш" Ф.Мендэльсона доўгі час нясе ў сабе зусім канкрэтную інфармацыю, а "Мроі" Р.Шумана з вядомага цыкла дзіцячых фартэпіянных п'ес, у пералажэнні для хору, з чыёйсьці ласкі скарыстаныя ў якасці жалобнай музычнай застаўкі, ужо інакш, бадай, і не ўспрымаюцца. Хаця музыка-то мажорная.

Наіўна было б думаць, што й гімн "Мы, беларусы..." ад змены слоў страціць уласцівыя яму прыкметы пэўнай эпохі — эпохі ў гісторыі, эпохі ў музыцы, эпохі ў масавай свядомасці, калі хочаце.

Дарэчы, а чаму — "Мы, беларусы"? Ці задумаўся хто-ніхто з шаноўных апанентаў пра некарэктную абмежаванасць зместу гэтых слоў? Гімн дзяржавы мусіць спявацца сэрцам не толькі беларуса, мусіць быць гімнам для ўсіх людзей, якім Беларусь — радзіма і якія шануюць Бога. Так вядзецца ў цывілізаваным свеце...

Апошнім часам я, лімавец, назіраю, як пад гукі гімна "Магутны Божа" ў годным і шчырым парыванні ўзнімаюцца самыя розныя людзі і стоячы слухаюць спеў хору: ці тое адбываецца ў храме, ці ў канцэртнай зале. Сёй-той нягучна спявае разам з выканаўцамі. У грамадзян Беларусі ёсць свой духоўны гімн! У народа нашага, у зямлі беларускай даўно ёсць і агульнавядомы музычны сімвал — мелодыя песні У.Алоўнікава "Радзіма, мая дарагая". У дзяржавы такога афіцыйна зацверджанага сімвала пакуль няма. Па інерцыі гучыць старая мелодыя — бясслоўная палова колішняга гімна колішняй дзяржавы. Дык навошта гэтак упарта рабіць стаўку на спалавінены, нібыта паралічам разбіты, твор? З яго ўжо не скроіш паўнавартасны "музычны твар" старажытнай зямлі, на якой узнімаецца сучасная суверэнная дзяржава Беларусь.

ЛІМАВЕЦ

Замежжа

Стаўшы на чале гэтай грамадскай арганізацыі, ён змог змяніць яе дзейнасць, пераарыентаваўшы сваіх паплечнікаў з унутрыпалітычнай барацьбы на аб'яднанне і супрацоўніцтва беларускіх суполак Амерыкі. БККА ў асобе спадара Завістовіча рэпрэзентуе беларусаў у "Кааліцыі Цэнтральнай і Усходняй Еўропы" — новым аб'яднанні этнічных груп Амерыкі. З ім гутарыць уласны карэспандэнт "ЛіМа" у Злучаных Штатах Леанід ПРАНЧАК.

"БЕЛАРУСЬ НЕ ПАВІННА ЎПУСЦІЦЬ СВОЙ ШАНЦ СТАЦЬ ВОЛЬНАЙ І НЕЗАЛЕЖНАЙ", —

ЛІЧЫЦЬ РАСЦІСЛАЎ ЗАВІСТОВІЧ — АДЗІН З АКТЫЎНЫХ ДЗЕЯЧАЎ БЕЛАРУСКАЙ ЭМІГРАЦЫІ, ЛІДЭР БЕЛАРУСКАГА КАНГРЭСАВАГА КАМІТЭТА АМЕРЫКІ (БККА).

— Спадар Завістовіч, вас добра ведаюць беларусы Амерыкі, а вось на Беларусі такая арганізацыя, як БККА, вядома мала каму. Не ведаюць нашы суродзічы і пра яе старшыню. Я прапаную ліквідаваць гэты прабел.

— Давайце паспрабуем. Што да мяне — дык амаль усё сваё свядомае жыццё я, беларус, пражыў па-за Беларуссю. Пятнаццацігадовым хлапчуком падчас вайны разам з бацькамі быў вывезены на прымусовыя работы ў Нямеччыну. Працаваў па 12 гадзін у суткі. Нямецкае пекла адчуў на ўласнай скуры. Пасля вайны застаўся на Захадзе. У 1950 годзе пераехаў у ЗША. Падчас вайны ў Карэі быў змабілізаваны ў амерыканскае войска, атрымаў там раненне. Прыняў амерыканскае грамадзянства, скончыў Ратгэрскі універсітэт і звыш 30 гадоў працаваў інжынерам і кіраўніком інжынернага аддзела на амерыканскім дзяржаўным прадпрыемстве. Быў арганізатарам стварэння першага беларускага праваслаўнага камітэта — заснавальніка царквы святой Ефрасінні Полацкай у Саўт-Рыверы, прадстаўніком БККА ў Вашынгтоне. Але з-за палітычных разыходжанняў з тадышнім старшынёй сп. Іванам Касяком вымушаны быў прыпыніць працу ў камітэце. У 1990 годзе пасля смерці Касяка быў выбраны старшынёй гэтай арганізацыі.

— БККА — палітычная арганізацыя?

— Так, бо яго галоўнай мэтай ёсць прапагандаванне ідэі незалежнасці Беларусі, уздзеянне на ўрад Злучаных Штатаў і яго беларускую палітыку, спрыянне ў наладжванні адносін паміж Амерыкай і Беларуссю.

— Як у гэтых варунках вам бачыцца ваша асабістая роля?

— Маё найвялікшае жаданне — стварыць умовы для паяднання беларускай эміграцыі тут, у Амерыцы. У цяперашніх умовах нам, беларусам, няма чаго дзяліць, паслабляць свае высілкі. Існуе ж ужо незалежная Беларусь. Дык чаму не аб'яднацца цяпер усім беларускім суполкам і ў першую чаргу сябрам Беларускага кангрэсавага камітэта і Беларуска-Амерыканскага задзіночання — другой шматлікай арганізацыі беларусаў Амерыкі?

— Якія, на ваш погляд, асноўныя прычыны такога палітычнага падзелу беларускай эміграцыі?

— Іх шмат. Вытокі гэтага амаль 50-гадовага канфлікту трэба шукаць у канцы 40-ых гадоў, калі на пасяджэнні Беларускай Цэнтральнай Рады было вырашана прыпыніць дзейнасць гэтай інстытуцыі ў сувязі з тым, што яе кіруючая роля закончылася з завяршэннем вайны. Аднак хутка высветлілася, што не ўсе сябры рады падзяляюць гэтую думку.

Адны з іх лічылі, што БЦР атрымала сваю легітымнасць падчас Другога Усебеларускага Кангрэса ў 1944 годзе і таму павінна заставацца носьбітам ідэалаў беларускай незалежнасці і надалей, нават у эміграцыі. Другая група сяброў БЦР вырашыла адмежавацца ад дзейнасці БЦР і аднавіць Раду Беларускай Народнай Рэспублікі, якая бярэ свой пачатак ад Першага Усебеларускага Кангрэса ў 1917 годзе. Гэтая група вырашыла далучыцца да Міколы Абрамчыка, які, згодна тастаменту апошняга старшыні Рады БНР Васіля Захаркі, памёршага ў Празе ў 1943 годзе, пераняў пасаду старшыні. Так пачаўся разлад сярод эміграцыйнага палітычнага кіраўніцтва, які неўзабаве перакінуўся і на ўсю эміграцыю, падзяліўшы беларусаў на два варагуючыя паміж сабой лагеры. І гэта пры тым, што абедзве групы выступалі за незалежнасць Беларусі, за ідэалы, абвешчаныя 25 сакавіка 1918 года.

Вось з такім нецікавым "багажом" беларуская палітычная эміграцыя пачала выязджаць з лагераў перамешчаных асоб на сталае жыхарства ў Англію, Аргенціну, Аўстралію, Канаду. Найбольш беларусаў іміграваla ў ЗША. Лагерны палітычны падзел перакінуўся і ў новыя краіны перасялення беларусаў, дзе пачалі тварыцца дабрачынныя ці палітычныя арганізацыі.

Прыхільнікі БЦР у 1948 годзе заклалі ў Амерыцы Беларуска-Амерыканскі дапамаговы камітэт, а ў лютым 1951 года склікалі першы кангрэс беларусаў Амерыкі, дзе абралі Беларускі кангрэсавы камітэт. Прыхільнікі Рады БНР у сваю чаргу заснавалі Беларуска-Амерыканскае задзіночанне (БАЗА). Аднак гэтыя арганізацыі істотна адрозніваліся ад тых, што існавалі ў Нямеччыне. І БККА, і БАЗА былі зарэгістраваны як беларуска-амерыканскія арганізацыі. Гэтым падкрэслівалася, што ні адна, ні другая не належаць ні да якога эміграцыйнага ўрада. Наваствораныя арганізацыі распачалі шырокую культурную і палітычную працу. Пачалі выдавацца газеты і часопісы, закладацца беларускія цэрквы, арганізаваліся царкоўныя і свецкія хоры, аркестры, танцавальныя гурткі. Штогод урачыста адзначаліся беларускія нацыянальныя святы. На вялікі жаль, амаль усе палітычныя мерапрыемствы БККА і БАЗА праводзілі асобна. Святкаванні праходзілі звычайна ў фешэнебельных нью-йоркскіх гатэлях. У іх прымалі ўдзел прадстаўнікі ўрада і Кангрэса ЗША. Беларускія арганізацыі ў лепшым выпадку абменьваліся толькі прывітальнымі лістамі. У 1963 годзе была спроба наладзіць супольную акадэмію, але яна так і засталася спробай...

— Няўжо пасля 1963 года беларускія дзеячы ў Амерыцы не прадпрымалі ніякіх захадаў, каб аб'яднацца?

— Прадпрымалі, але без асаблівых поспехаў. Пераломам наступіў у 1992 годзе, калі арганізацыі БККА прынялі ўдзел у сустрэчы беларусаў паўночнай Амерыкі, якую ладзяць кожныя два гады БАЗА і Згуртаванне беларусаў Канады. Я выступаў там з прывітальным словам. Змены адбываюцца, і ў лепшы бок. Добра, што гэта разумее і кіраўніцтва БАЗА і БККА. У апошні час мы правялі некалькі супольных акцый. Напрыклад, віталі падчас прынясця ім прысягі амерыканскага амбасадара ў Беларусі сп. Кэнета Ялавіца, арганізавалі сустрэчу са спецыяльным дарадчыкам дзяржаўнага сакратара ЗША па справах новых незалежных дзяржаў сп. Джэймсам Калінсам, на якой заклікалі Дзяржаўны Дэпартамент актывізаваць дзейнасць камітэта развіцця амерыканска-беларускіх адносін, які быў створаны пасля візіту прэзідэнта Б. Клінтана ў Беларусь.

— "Кааліцыя Цэнтральнай і Усходняй Еўропы" — гэта нешта накшталт Амерыканскага камітэта, створанага ў 1951 годзе Дзяржэпартаментам ЗША?

— Не, той Амерыканскі камітэт быў створаны для палітычнага і практычнага кіраўніцтва дзейнасцю паняволеных народаў СССР. А Кааліцыя паўстала ў зусім іншых палітычных умовах. Яе заснавалі прадстаўнікі амерыканскіх армян, балгараў, чэхаў і эстонцаў з мэтай дапамагчы сваім суродзічам у новых незалежных краінах колішняга СССР і краін Варшаўскага пакта, бараніць іх інтарэсы перад урадам Злучаных Штатаў, садзейнічаць развіццю двухбаковых адносін.

Кааліцыя лічыць, што ў эканамічнай і палітычнай дзейнасці Злучаныя Штаты Амерыкі павінны падтрымліваць незалежнасць і дэмакратычны лад навастворaных і дэкамунізаваных дзяржаў, рашуча адкідаючы вялікадзяржаўныя прэтэнзіі Расіі да былых саюзных рэспублік. Расійскія кіраўнікі з высокіх міжнародных трыбун адкрыта гавораць пра нейкія спецыяльныя правы, якія нібыта мае Расія, каб бараніць сваіх грамадзян у незалежных дзяржавах, створаных пасля развалу СССР. Кааліцыя выступае супроць такой палітыкі і такіх падыходаў. У знак пратэсту прадстаўнікі Кааліцыі адмовіліся прыняць удзел у афіцыйных мерапрыемствах падчас візіту Прэзідэнта Расіі Б. Ельцына ў ЗША.

— Ельцын не пакрыўдзіўся?

— Не ведаю, але Дзярждэпартамент прыняў наш жэст пад увагу. Дарэчы, пра гэта пісала амерыканская прэса.

— Ці мае БККА рэальныя кантакты з Кангрэсам ЗША?

— Безумоўна. Ёсць кангрэсмены, якіх беларусы заўсёды падтрымліваюць у час выбараў. Да прыкладу — Франк Палонэ. Ён неаднойчы прысутнічаў на беларускіх імпрэзах, заўсёды прыхільна ставіцца да нашых клопатаў, дапамагае ў вырашэнні надзённых праблем. Напярэдадні выбараў першага беларускага прэзідэнта БККА звярнуўся ў Камісію па бяспецы і супрацоўніцтве ў Еўропе пры Кангрэсе ЗША з просьбай паслаць назіральнікаў у Беларусь. Кангрэс прыслухаўся да нашай просьбы і накіраваў у Мінск сваіх прадстаўнікоў, якія пасля інфармавалі амерыканскі ўрад аб ходзе выбараў у Беларусі.

— Вы як старшыня Беларускага кангрэсавага камітэта даволі часта бываеце ў Дзяржэпартаменце ЗША, і ў Белым доме. З прэзідэнтам Білам Клінтанам не даводзілася абмяркоўваць беларускія праблемы?

— Мы абменьваемся з прэзідэнтам лістамі, у якіх абмяркоўваюцца амерыканска-беларускія дачыненні. Два гады таму, павіншаваўшы яго з выбарам на пасаду прэзідэнта, я пісаў, між іншым, што яго падтрымка Рэспублікі Беларусь у перыяд яе пераходу ад камунізму да дэмакратыі знойдзе шчырае прызнанне сярод амерыканцаў беларускага паходжання, якія жывуць у гэтай вялікай краіне. Я інфармаваў прэзідэнта таксама і аб тым, што Беларусь пацярпела найбольш, чым якія іншыя краіны, ад радыеактыўных ападкаў пасля чарнобыльскай бяды. Знайшоў водгук у Белым доме і наш ліст з падзякай за запросіны ў 1993 годзе сп. Станіслава Шушкевіча, тадышняга Старшыні Вярхоўнага Савета, наведаць ЗША. Прэзідэнт Клінтан, адказваючы на маю падзяку, пісаў: "У час нашага спаткання (са С. Шушкевічам, — Л. П.) я выказаў вялікае зацікаўленне з боку Злучных Штатаў у пашырэнні эканамічных сувязей з Беларуссю, асабліва ў развіцці гандлёвых і інвестыцыйных магчымасцей для амерыканскіх і беларускіх фірм. Спадзяюся, што ў хуткім часе нашы краіны падпішуць двухбаковыя пагадненні ў галіне інвестыцый, падаткаў і дзейнасці Корпуса Міру". Некаторыя з гэтых намераў амерыканскага прэзідэнта сталі рэальнасцю, іншыя — ў стадыі падрыхтоўкі. Амерыканскія беларусы ўдзячны Клінтану за яго ўвагу да Беларусі.

— У гэтым плане беларускі бок на бацькаўшчыне такой цікавасці да вашай дзейнасці не праяўляе і ў БККА практычна няма стасункаў з дзяржаўнымі структурамі на Беларусі, так?

— Так, і гэта для мяне крыху дзіўна. Хоць асабістыя кантакты з беларускімі дзеячамі я падтрымліваю: і з прадстаўнікамі БНР, і з прадстаўнікамі беларускага пасольства ў Вашынгтоне, іншымі дзелавымі людзьмі. Да прыкладу, напраканцы 1994 года я прымаў былога міністра замежных спраў Беларусі, арганізоўваў для яго некаторыя сустрэчы з прадстаўнікамі дзелавых колаў Вашынгтона. Пятро Краўчанка мае шмат цікавых задум і БККА, як дарэчы і БАЗА, аказвае яму падтрымку. Абы яго дзейнасць была на карысць Беларусі.

— На заканчэнне хачу прапанаваць вам выказаць свой прагноз: як хутка, на вашу думку, можна чакаць афіцыйнага візіту ў ЗША Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі?

— Прагнозы, скажу вам, няўдзячная справа. Нічога пэўнага я тут сказаць не магу. Калі вы пытаецеся пра маю думку, дык яна такая: усё будзе залежаць ад таго, як хутка адбудуцца ў Беларусі рэальныя зрухі ў эканоміцы і палітыцы, як хутка пераможа там вольны рынак і дэмакратыя, імкненне да свабоды і незалежнасці. Па тых вестках, якія даходзяць да нас з бацькаўшчыны, да жаданых змен яшчэ далёка. Беларусь не павінна ўпусціць свой шанц стаць вольнай і незалежнай. Іншага шанцу можа і не быць...

Вашынгтон

ЛіМ ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Саюз пісьменнікаў Беларусі і Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Газету рэдагавалі

Х.Дунец (1932-35)
І.Гурскі (1935-41)
А.Куляшоў (1945-46)
М.Горцаў (1947-49)
П.Кавалёў (1949-50)
В.Вітка (1951-57)
М.Ткачоў (1957-59)
Я.Шарахоўскі (1959-61)
Н.Пашкевіч (1961-69)
Л.Прокша (1969-72)
Х.Жычка (1972-76)
А.Асіпенка (1976-80)
А.Жук (1980-86)
А.Вярцінскі (1986-90)

Галоўны рэдактар
Мікола ГІЛЬ

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
прыёмная рэдакцыі — *332-461*
намеснікі галоўнага рэдактара — *332-525, 331-985*
аддзелы:
публіцыстыкі — *332-525*
пісьмаў і грамадскай думкі — *331-985*
літаратурнага жыцця — *332-462*
крытыкі і бібліяграфіі — *332-204*
паэзіі і прозы — *332-204*
музыкі — *332-153*
тэатра, кіно і тэлебачання — *332-153*
выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў — *332-462*
навін — *332-462*
мастацкага афармлення — *332-204*
фотакарэспандэнт — *332-462*
бухгалтэрыя — *268-640*

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра «ЛіМа»
Апаратныя сродкі і тэхнічная падтрымка — фірма «Дайнова»

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку". (г.Мінск, пр. Ф.Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 11264.
Нумар падпісаны 9. 3.1995 г.
ЗАКАЗ 559
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12